

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

21670

The Lippele

Ստեփանյան
Ժենիփոլը

894.99

X-13

ԵՔԵԼԵՑ

Raymond
M. Abraham
N.Y. City

9/14/47

891.99

Ա-13

19 NOV 1929

NOV 20 1929

Ա Ն Ա Հ Ի Տ

ԿԱՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԱՅ

ՓԼԵՓՓԵՐԸ

ԳՐԵՑ

ԷԲԻԼԵՆՑ

(ԲԺ. Ա. ԱԲԵԼԵԱՆ)

ՊՈՍՏՈՆ

ՏՊԱԳՐ. «ՀԱՅՐԵՆԻԻ»Ի

1929

21670

02. 2013

16642

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Մէկ կողմէն՝ հայ ընթերցասէր հասարակութեան մաքուր եւ շինիչ վէպերու համար ստեղծած պահանջը, եւ միւս կողմէն «Հայրենիք»ի մէջ՝ քարգմանաբար մեր լոյս ընծայած երկու վէպերուն, «Կարմիր Մայրապետը»ի եւ «Թելմա»յի գրտած ջերմ ընդունելութիւնը եւ ստեղծած աննախընթաց հետաքրքրութիւնը նկատի ունենալով, փորձուեցանք մեր հեղինակած ինքնատիպ այս վէպը, «Անահիտ կամ Ամերիկահայ Ֆլէփփըրը», հրատարակութեան յանձնել:

Կը յուսանք, թէ Ամերիկահայ արդիական կեանքէ առնուած այս վէպը նոյն հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուի:

Ուստի մեր այս անդրանիկ գրական-վիպական գործը կը ձօնենք հայ վիպասէրներուն, յանձնելով զայն անոնց ջերմ գուրգուրանքին:

Այս առթիւ, մասնաւոր շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ բոլոր անոնց, որոնք իրենց կամաւոր բաժանորդագրութիւններով եւ ֆաջալերական նամակներով օժանդակեցին սոյն ձեռնարկին յաջողութեան:

ՀԵՂԻՆԱԿ

2335-2000

(1258-84)

Պոստրն:

Քամընվէթէ Էվընիւի վրայ, չքեղօրէն կահաւորուած յարկարաժնի մը մէջ, կ'ապրէր քառասունը անց այրի տիկին Մարի Մուրատեան, որ կոկիկ գումար մը ժառանգած էր իր հանգուցեալ գորգավաճառ ամուսինէն:

Այրի տիկին Մուրատեան, իր ամուսնոյն մահէն յետոյ, Նիւթընի իրենց փառակերտ ապարանքը ծախելով՝ քաշուած էր այս հանգստաւէտ յարկարաժնին մէջ, ուր հաւատարիմ սպասուհիով մը՝ կ'անցնէր իր սուգի օրերը:

Սրտակից ընկեր մը եւ միտիթարիչ մը ունենալու համար, Նիւ Եորք բնակող քրոջմէն խնդրած էր, որ իր աղջիկներէն մին զրկէր իրեն մօտ բնակելու համար:

Տիկին Մուրատեանին քոյրը, նիւեորքաբնակ մեծահարուստ գորգավաճառ Կարօ Սարուխանին կիներ էր, որ ունէր երկու չափահաս աղջիկներ, Անահիտ եւ Սիրան, մէկը միւսէն աւելի գեղեցիկ եւ գրաւիչ:

Օր մը առաջ, տիկին Սարուխանէն եկած հեռագիր մը, Անահիտին մօտալուտ գալուստը կ'աւետէր: Այնպէս, որ տիկին Մուրատեան՝ Անահիտին յատկացուելիք սենեակին սլաքապատուածքէն անցած էր ամբողջ օրը:

Մայիսի գեղեցիկ առաւօտ մը, Սառլթէ Սթէյ-

չընը ճամբորդներով խնդրուած էր: Կէսօրը քիչ անցած՝ բըլալով եւ հեւալով ժամանեց Նիւ Նորք էրքայրէսը, հսկայ վիշապի մը պէս, եւ իր ծոցէն դուրս նետեց ճամբորդներու խոռնիճաղանճ բաղմութիւն մը:

Նոր ժամանող ճամբորդներուն մէջ՝ խարտեաչ խոսպոսկերով, կապոյտ խոշոր աչքերով, սլացիկ վայելուչ հասակով, կոկիկ արդուզարդով գեղանի աղջիկ մը՝ աչքի կը դարնէր: Խումբ մը դատարկապորտներ, իրենց ծխախոտ ծամող բերաններուն ջուրերը վաղցնելով՝ լիւր կատակներ կը փոխանակէին իրարու հետ եւ կը դիտէին կայարանին տախտակամանին վրայ թաղուհի մը վայել նազանքով ճեմող մանկամարդուհին:

Անահիտն էր այս գեղանին, այրի տիկին Մուրատեանին քեռորդին, տիպար Փլէփփը*) մը, որ կը սերէր երգն ու ծիծաղը, պարն ու թատրոնը, ներին ու շփարը, վայելքն ու հեշտանքը, աշխարհն ու մամոնան: Անոր համար՝ բարձրագոյն բարին վայելք եւ երջանկութիւն էր: Այդ նպատակին հասնելու համար ամէն ինչ զոհելու պատրաստ աղջիկ մըն էր՝ Անահիտ:

Սէւեր հագած այրին, իր քրոջ դուստրը, Անահիտը հեռուէն նշմարելով՝ վազեց դիմաւորելու համար դռն: Երկու կիները ողջագուրուեցան, եւ վայրկեան մը յետոյ, թեւ թեւի մտած կորսուեցան եռացող ամբոխին մէջ:

Տիկին Մուրատեան, հակառակ իր մեծ հարստութեան եւ ամերիկեան բարձր շրջանակներու հետ

*) Փլէփփը, կը նշանակէ նորաճեւութիւններուն հետեւող անխոյժ եւ թեթեւահոգի աղջիկ:

ունեցած շիտմին եւ բնկերական կայերուն՝ տալաւին կը հետաքրքրուէր հայկական կեանքով եւ մանաւանդ հայ դրականութեամբ:

Երեկոյեան, փառաւոր ընթրիքէ մը վերջ, հանդըստաւէտ թիկնաթոռի մը մէջ թաղուած՝ ոսկեծիւր ակնոցը քթին՝ տիկին Մարի Մուրատեան «Հայրենիք» ամսագիր կը կարդար: Մինչ Անահիտ՝ բաւիռնի մօտիկը բազմած քաղցրահնչիւն նուագին կ'ընկերանար իր ոտքերը թափահարելով յղկուած տախտակամանին վրայ, եւ ատեն ատեն չի տոկալով՝ պարի նուագին զգլխիչ աղղեցութեան, աթոռ մը կը գրկէր եւ կը դառնար սրահին մէջ պարի շարժումները կապելով:

Տիկին Մուրատեան քմծիծաղով մը կը հետեւէր Անահիտին խենթ ու խելաւ շարժումներուն եւ խնդալով կ'ըսէր՝ ոսկեծիւր ակնոցներուն վրայէն նայելով...—

— Անահիտ, իսկական խենթ ես դուն...

— Ա՛խ, մօրաքոյր, անուշիկ մօրաքոյր, դու չես հասկնար. ա՛խ, ես պարել կ'ուզեմ... Ե՞րբ պարասրահ պիտի տանիս դիւ: Պատասխան տուր, իմ անուշիկ էմփիւ...— կը պատասխանէր Անահիտ մանկական չեչուերով:

— Օր մը կ'երթանք աղուորս...

— Բայց ես այս գիշեր կ'ուզեմ երթալ... կանոնս է տակաւին. ի՞նչ կ'ըլլայ, ա՛խ, մօրաքոյր... չերթանք...

— Այս գիշեր չըլլար աղջիկս, յոգնած ես... չիւր պիտի ունենանք:

— Իրա՞ւ կ'ըսես... սանկ չնորհրով եւ հարուստ երիտասարդ մ'ըլլար եկողը, խնդրեմ ըսէ մօրաքոյր, Պոստընի մէջ գեղեցիկ ֆէլլօներ կ'ան...

— Ակնկալածէդ աւելի շնորհքով է գալիք հիւրը... բայց...

— Բերանդ պաղնեմ մօրաքոյր, ո՞վ է... կը ճանչնամ...

— Բայց հարուստ չէ...

— Այդ չ'եղաւ, մօրաքոյր... ո՞վ է... չ'ըսե՞ս...

— Կայարանին ճաշարանին մէջ քեզի երիտասարդ մը ցոյց տուի, կը յիշե՞ս...

— Փո՛ւհ, սեղանապետի՞ մը մնացի...

— Բայց ամիսէ մը բժիշկ պիտի ըլլայ...

— Թերեւս հարուստ է... օթոմոպիլ ունի՞...

— Խեղճ, հարուստ եթէ ըլլար, կ'աշխատէ՞ր...

— Որո՞ւ տղան է... հայր, մայր ունի՞...

— Որք է:

— Ո՞րք... աւելի լաւ, վրաս պօսուեթիւն ընող զոքանջ մամա չեմ ունենար... Բայց, ա՛խ, մօրաքոյր, դրամ, դրամ չունի, պանֆայի, պուֆ չունի, հասկցա՞ր...

— Բայց ինչէ՞ն գիտես թէ պիտի սիրէ քեզ...

— Ո՛հ, ես ալ կարծեցի, թէ... ինչ եւ իցէ... անկուտի է եղեր:

— Ի՞նչ վնաս ունի, աղջիկս... բժիշկ ըլլալէն վերջ կը միաստկի:

— Փո՛ւհ... բժիշկ պիտի ըլլայ կ'ըսես... չատ լաւ, տարիներ պիտի սպասէ, որ ձեռքը պատառ մը հաց անցնի... չա՛տ... կէս կուշտ, կէս անօթի բըժիշկներ... հաշի՞ւը կայ... մինչեւ անոր դրամ վաստկելը եւ հարստանալը ես կը պառաւիմ... հարուստ տղայ կ'ուզեմ մօրաքոյր... «Ձէք պուք» ունեցող փեսայ մը կ'ուզեմ ես...

— Հայրիկդ հարուստ է... Թող օգնէ...

— Հայրի՞կս... խենթեցա՞ր մօրաքոյր... անոր խելքն ու միտքը խալիին հետ է... Հայրս իր հարազատ եղբորը չուզեց օգնել... խեղճ մայրիկս ինչեր կը քաջէ հայրիկէն մի քանի տոլար փրցնելու համար... դո՛ւք օգնողը...

— Շատ պարկեշտ տղայ է կ'ըսեն...

— Անկուտիները միշտ պարկեշտ կ'ըլլան, բայց երբ հարստանան կը փոխուին: Պարկեշտութիւնը աղքատին առաքինութիւնն է, անոր դրամագլուխը: Բան մը, որ փոր չի կշտացներ, հասկցա՞ր...

— Ոչ բոլորը...

— Այո՛, բոլորն ալ այդպէս են... Առ անկուտի ծայրայեղ համայնավարները եւ պրոլետարեալները... երբ ձեռքերնին դիրք ու դրամագլուխ անցնի, պուրժուա օղլու պուրժուա կ'ըլլան... Գետինն անցնի աղքատն ու իր պարկեշտութիւնը:

— Մտիկ ըրէ աղջիկս... Շաւարշը շնորհքով երիտասարդ է, խելօք, պարկեշտ, առողջ, աշխատասէր եւ առաքինի, ձեռքը ոսկիէ արհեստ ունի: Դեռ ինչ կ'ուզես... Շիտակը, Տոքթ. Ճօնս մեծ գովեստով փօսեցաւ անոր մասին: «Աղջիկ մ'ունենայի իրեն կուտայի», ըսաւ Տոքթ. Ճօնս, Շաւարշին դաստուն:

— Ի՞նչ ըսիր մօրաքոյր. անունը Շաւա՞րշ է... Շաւարշ գէշ անուն մը չէ... բայց...

— Այո՛, Շաւարշ Արամեան... Այս գիշեր Տոքթ. Ճօնսը հոս պիտի քերէ եւ ծանօթացնէ դայն մեզի... քեզի է խօսքս Անահիտ... լուրջ եղիր տըղուն հետ... մի իրաչեցներ զինքը... պօյդ տեսնեմ... առիթէն օգտուելի:

— Սեղանապետի՞ մը հետ... Անկուտիի մը

հետ... մի՞թէ անունիս եւ ընկերական դիրքիս կը վայելէ...

— Աղջիկս, աղքատութիւնը թերութիւն չէ, յանցանք ալ չէ... Շաւարշին պէս պարկեշտ եւ մաքուր տղայ միշտ չի գտնուիր... Ո՞ւր գտնեմ թէ՛ հարուստ եւ թէ՛ լաւ նկարագրի տէր մէկը, այս դարուն մէջ... Բոլոր առաւելութիւնները միասին չեն գտնուիր աղջիկս...

— Կ'ուզե՞ս դաւանանքս իմանալ, մօրաքոյր:

— Ըսէ նա իմ... Անկեղծ եղիր ինծի հետ...

— Ես պարկեշտ մարդիկ չեմ փնտռեր... Դրամ, դրամ ունի՞... ահա՛ իմ փնտռածը, ահա՛ իմ դաւանանքը... այս է իմ իտէալը... պանքային պուքը թ՞անձր է... ինծի աղամանդ, ինքնաշարժ, ամառանոց, ձմեռանոց տուն, սպասուհի, շօֆէօր, թատրոն, սինէմա, օփերա, պար եւ ուրախութիւն կըրնա՞յ տալ... ահաւասիկ իմ փնտռած եւ երազած առաւելութիւնները:

— Բայց ինչ օգուտ թուածներէդ... Եթէ անոնք իրենց հետ սէր եւ երջանկութիւն չկրնան բերել... Մի՞թէ սէրը աւելի կարեւոր, աւելի մնայուն, աւելի արժէքաւոր չէ...

— Փո՛ւհ... Դարձեալ փիլիսոփայել սկսար... Սէր... Սէր... Մի՞թէ սէրը կրնայ հաւնոցին մէջ պատասպարուիլ... մի՞թէ սէրը փառաւոր մուշտակը ձգելով ցնցոտիներուն մէջ կ'ուզէ փաթթուիլ... չի խօսի՞ս... դատարկապորտի՞ մը մնացի... Ի՞նչ պիտի ըսէ հայրիկս, որուն ուղեղը միայն ու միայն դրամի եւ հարստութեան մասին կը մտածէ, որուն ամբողջ իտէալը՝ հարստութիւն, աւելի հարստութիւն է...

— Դո՞ւն ալ հօրդ պէս կը մտածես...

— Ինչո՞ւ չէ...

— Անահիտ, սիրելիս... Ժամանակին ես ալ քեզի պէս խորհեցայ. փնտռածս դտայ եւ օրին մէկը ամուսնացայ: Հարուստ էր ամուսինս, քու երազած բոլոր բաները մէկիկ, մէկիկ, տուաւ ինծի, ճոխութեամբ ողբեց կեանքս... ինծի հարցուր. երջանիկ ապրեցա՞յ... Ա՛խ, Անահիտ, ամուսինս ամէն ինչ տուաւ ինծի, բացի Սէրէն... Սէ՛ր, Սէ՛ր, չի կրցաւ տալ, որովհետեւ Սէր չունէր ան... ըմբոստ էր անոր սէրը: Ա՛խ, հարուստ, բայց թշուառ ամուսինս... գիտե՞ս ի՞նչ ըսաւ ինծի ան... երբ մահա-մերձ էր...

— Ի՞նչ ըսաւ, մօրաքոյր...

— «Մարի», ըսաւ ան, «Մարի, դիտեմ, որ չի կրցայ երջանկացնել քեզ... ամբողջ ունեցածս քեզի կը թողում. Մարի, դու դեռ երիտասարդ ես... դառիր սրտիդ սիրածը եւ ամուսնացիր մահէս յետոյ»... Ա՛խ, Անահիտ. այսպէս խօսելով աղի արցունք թափեց խեղճ ամուսինս:

— Ամուսնացիր, ուրեմն մօրաքոյր... դառիր սրտիդ ուղածը:

— Ո՞ւհ, աղջիկս... սիրելու եւ սիրուելու ժամանակս անցած է. սիրտս խոցուած է եւ վերաւոր... Դեռ կ'արիւնին սրտիս խոցերը... արեւնը կը կաթկըծի չիթ տո չիթ... այլեւս ես չեմ կրնար սիրել... Սիրտս քարացած է... Բայց խօսքս քեզի է Անահիտ... Թող իմ կեանքը օրինակ ըլլայ քեզի, սիրելիս... Դու դեռ ջահիլ ջիւան աղջիկ ես... Դեռ կոյս է քու սիրտը... Սիրէ եւ այնպէս ամուսնացիր... Քու երազածդ երջանկութիւն չի բերեր... ճոխութիւնը եւ հարստութիւնը, վայելքն ու հեշտանքը երջանիկ չպիտի ընեն քեզ... Սարուսիկ ես

անոնք եւ վաղանցիկ... Մէրը սակայն, սէրն է քա-
կանը, սէրն է մնայունը:

— Բայց, մօրաքոյր... չոփ չոր սէրը չատ ալ
այդքան հաճելի չէ... ա՛խ... ես չատ կը սիրեմ
վայելքը... վայելք... սլար, թատրոն, դրօսանք...
չքեղ արդուգարդ. ու ասոնց բոլորը դրամով, հա-
րստութիւնով միայն ձեռք կը բերուն... Մօրա-
քոյր...

— Անահիտ, դանդակի ձայն լսեցի... — Ընդմի-
ջելով խօսեցաւ Տիկին Մուրատեան. — Սպասուհիին
լուր տուր, որ դուռը բանայ, Տոբթ. ձօնան ու Շա-
ւարչը ըլլալու են... Ժամը ճիշդ ինն է... անպատ-
ճառ անոնք ըլլալու են...

— Այս բոպէին, մօրաքոյր...

Անահիտ սպասուհիին իմաց տալէ վերջ, քաշ-
ուեցաւ իր սենեակը, ուր դրացեղաւ արդուգարդը ը-
նէլով: Հայելիին դիմացն անցած՝ յարդարեց իր
խարտեաչ խաղողները, չպարեց քիթն ու աչտերը.
սկզբ մը դիտեց նոճիի պէս սլացիկ իր հասակը եւ
ժպտեցաւ, ի նշան հաւանութեան:

— Թերեւս մօրաքրոջս ըսածները ճշմարիտ
են. — խորհեցաւ Անահիտ. — Շաւարչը իսկապէս
լաւ երիտասարդ մը կրնայ եղած ըլլալ... բարց ե-
կուր տես, որ ես դրականը ծակ եւ անկուտի բժիշկի
մը կ'իմն ըլլալ չեմ ուզեր... քնքուշ մատներս ա-
մաններ լուալով չեմ կրնար կարծրացնել... ափսոս
չէ՞ն սա թաւշտնման մորթով թաթիկներս... ո՛չ...
ո՛չ... ինծի ճոխութիւն, հարստութիւն, վայելք
թող տան, ազամանդ եւ գոհարեղէն թող նուիրեն,
փարթամ ապարանք եւ չքեղ կահկարասի թող հայ-
թայթեն... իրենց թող ըլլայ պարկեշտութիւնն եւ
առաքինութիւնը, նկարագրի մաքրութիւնն եւ ճըշ-

մարիս սէրը: Սէ՛ր, սէ՛ր... ինչ դործ ունի սէրը ա-
նօթի ստամոքսին մէջ... Դրամ, դրամն է սէրը.
մամոնան է իմ պաշտած աստուածը: Փո՛ւհ, անբը-
ծութիւն, կուտութիւն, առաքինութիւն, ճշմարիտ
եւ անկեղծ սէր... հա՛, հա՛, հա՛... ասոնք անօթի
վառեակին երազած կորեկի հատիկներն են... հա՛,
հա՛, հա՛...

Այսպէս խնդալով մօտեցաւ քովի դրան եւ ա-
կանջ դրաւ: Մօրաքոյրը կ'ողջունէր նորեկները:

Հարկըրտ համալսարանի բժշկական դասընթացքին կը հետեւէր՝ պրն. Շաւարշ Արամեանը, քսան եւ հինգ տարեկան հայ երիտասարդ մը, որուն հայրը կուսակցական անուանի գործիչ մը եղած էր մօտիկ անդեալին մէջ:

Շաւարշ՝ լայն ուսերով, սեւ խոշոր աչքերով, եւ առնական դեղեցկութեամբ օժտուած եռանդուն երիտասարդ մըն էր: Տարիներ առաջ, Շաւարշին հայրը թաքստապէ մեռած էր: Այնպէս, որ Շաւարշ իր մօր հետ, անշուք թաղի մը մէջ կ'ապրէր որբերու եւ այրիներու յատուկ գրկումի կեանք մը:

Այրի աիկին Արամեան, իր ամուսնոյն վաղաժամ մահէն վերջ՝ չարաչար աշխատանքի ըծուելու ստիպուած էր, իր սուրբուստը ճարելու եւ իր մէկ հատիկ տղային ուսումը ապահովելու համար: Մայր եւ որդի, պաշտամունքի մօտեցող գուրգուրանքով կապուած էին իրարու:

Շաւարշ, հակառակ իր դասերուն ծանրութեան, իր մօր ղեռը թեթեւցնելու համար յանձն առած էր սեղանապետութեան գործը՝ ճաշարանի մը մէջ:

— Շաւարշ, զուրպան, դուն մի աշխատիր, դասերէդ ետ կը մնաս, հոգ մի ընէր բալաս... ես տակաւին ուժով եմ, հոգ չէ, գիշերներն ալ կ'աշխատեմ, — կ'ըսէր այրին, իր որդւոյն սեւ դանդուրները շոյելով:

— Անհոգ եղիր իմ թանկազին մայրիկ, — կը պատասխանէր Շաւարշ՝ իր մայրը գրկելով, — մի

վախնար, դասերուս ալ ժամանակ կը դնեմ, դործիս ալ... Ախ, մայրիկ, քէիկ մը եւս համբերէ, երբ ես սկսեմ դրամ վասակիլ, դուն, բնա՛ւ, բնա՛ւ չպիտի աշխատես... խմացա՞ր...

Ու այսպէս կ'անցնէին օրերը, հլու եւ հնազանդ, սպանդանոց առաջնորդուող պառնուկներու պէս կ'երթային, բայց ետ չէին դար:

Սմալերձի քննութիւնները մօտեցան: Շաւարշին ծախքերը բազմապատկուեցան: Սմալերձի հանդէսներուն համար մասնաւոր համազգեստի պէտք ունէր ան: Վկայականին եւ նահանգային արտօնագրին համար ալ կոկիկ գումարի մը պէտք ունէր: Դրամ, գրամ, իւրաքանչիւր քայլափոխին «տուր», «ցնծա», կը պոռային... Բայց ո՛ր էր դրամը... մարդը գերող մամոնան:

Դրամի անհրաժեշտութիւնը զգալով՝ Տիկ. Արամեան կրկնապատկեց իր աշխատանքը. գիշերները մինչեւ ուշ տան ծոցեալ սանդնադործին վըրայ. դարձաւ սակաւակեր. ապրեցաւ խնայողութեամբ, գրկումի բաժակը ցմբուր քամեց, եւ օրին մէկը ամուսինէն յիշատակ մնացած աժաննոց մատանին դրաւ դրաւ, մի քանի տոլարի փոխարէն: Այո՛, տառապեցաւ այրին. եւ անտրտունջ տարաւ այդքան ծանր ղեռը: Զէ՞, որ իր Շաւարշին համար էր... ո՞ր մայրը չպիտի ուզէր աւելին ընել:

— Շաւարշիս համար հոգիս փետա թող ըլլայ, — կ'ըսէր ան իր ծանօթներուն: Իսկապէս այդպէս ալ եղաւ: Գիշեր մը, անձրեւոտ եւ փոթորկալից գիշեր մը, գործարանէն տուն վերադարձին, ինքնաշարժի մը անդուժ անիւները ճգմեցին անոր գործովալից սիրտը, յաւիտեան դադրեցնելով անոր կենսատու դարկերը:

2335-2000

(258 84)

Մահը վայրկենական եղած էր: Սաստիկ ձիւն կը տեղար երբ թաղեցին այրի տիկին Արամեանը, աղգային դործէլէի անմուրաղ կինը: Ու այսպէս անոք, աննեցուկ եւ որբ մնաց երխոսասարդ ուսանողը, Շաւարշ Արամեան:

Որբ ըլլալ, աննեցուկ եւ անսպաշտական ուսանող ըլլալ, չգիտնալ թէ վաղուան հացը ուրիշ պիտի գայ, աշխարհի լաւ բաներուն տենչալ, բայց զըրկըւիլ անոնցմէ... Ըսէ՞ք, ասկէ աւելի դառն կեանք կրնա՞յ ըլլալ:

Շաւարշ շատ յաջող էր իր դասերուն մէջ: Միշտ յառաջադէմ, փայլուն ապագայ կը խոստանար ան: Ուսանողները, անխոր, կը յարգէին ու կը սիրէին զայն: Իսկական ֆէնթազմէն էր Շաւարշ, որուն երազներուն մէջ կ'եղէր հայ ցեղին ազնիւ արիւնը: Ճաշարանին դործը հազիւ հազ իր փորը կը կշտացընէր: Ինչպէ՞ս վճարէր սենեակին վարձքը, որ ամիսէ մը ի վեր անվճար մնացած էր: Հապա լուացարարութիւն պահանջը... դերձակին պարտքը. ա՛խ, ինչպէ՞ս պիտի կրնար ճարել անհրաժեշտ այդ դումարները: Ի՞նչ ընէր, լա՞ր, արտասուէ՞ր. բայց ի՞նչ օգուտ արտասուէն... ո՞ր քարտիրտ հարուստին սիրտը պիտի կակուղնար արցունքին ի տես... Ու սկսաւ Ժպտիլ Շաւարշ... յուսահատի դառն Ժըպտիլ:

Շաւարշ գիշերը ուշ ատեն գնաց իր խցիկը: Աւելի կանուխ երթալէ կը քաշուէր, որովհետեւ ամիսէ մը ի վեր անվճար կը մնար իր խցիկին վարձքը: Այսպէս ուշ ատեն երթալով՝ կ'ուզէր խուսափիլ տանտիրուհւոյն սպաննալիքէն:

Ոտքի մատներուն վրայ կոխելով՝ անշուշտ բարձրացաւ սանդուխներէն եւ ապաստանեցաւ իր

անպաճոյճ խցիկը, որ փոքրիկ լուսամուտ մը ունէր եւ բնաւ արեւ չէր տեսներ: Շաւարշ, այդ անպաճոյճ եւ անհրապոյր խցիկին մէջ քնանալով՝ կ'ուզէր մոռնալ իր սիրտը կրծող անհուն վիշտը:

Մութին մէջ խաբխալելով՝ դուռ ելեքորահան կոճակը եւ սեղմեց դայն: Սակայն ելեքորահան փոքր լամբը չվառեցաւ: Տանտիրուհին կտրած էր ելեքորահանութեան հաղորդակցութիւնը: Ուստի պատահանէն եկող աղօտ լոյսէն օգտուելով, իր դարակը խառնեց եւ մոմ մը դտաւ: Պահ մը վերջ մոմին պլպլուն լոյսը աղօտորէն լուսաւորեց սեղանին վրայ կախուած աժանոց հայելին, որ կը ցոլացնէր Շաւարշին գունատ դիմագիծը:

Գունատ էր Շաւարշ... մահամերձ թոքախտաւորի մը պէս անգոյն... Խորունկ ա՛խ մը վերթաւ չորցած կոկորդէն: Սեւ կատու մը մոլտաց միջանցքին մէջ եւ քամին ոռնաց դուրսը, անօթի դայլի պէս: Արցունքի խոշոր կաթիլներ գլտորուեցան անոր ալտերէն վար, տախտակամածին փոշին մէջ կ'որսուելու համար:

Շաւարշ ինկաւ իր նեղ անկողնին մէջ եւ քնացաւ առանց հանուելու: Երազներ, չարան, չարան, մէկը միւսէն աւելի սարսափելի, եկան խանգարելու անոր քունը: Կեանքին մէջ առաջին անգամն ըլլալով երազեց իր վաղամեռիկ հայրը, խոշոր սեւ պեխերով, կիսամօրուսով եւ բարի աչքերով իր հերոս հայրը, որ իր աղգին աղատութեան համար այնքան պայքարած էր:

Շաւարշ կ'երազէր... Հայրը կը խօսէր իրեն...

— Շաւարշ... հոգեակս... ա՛խ, կողս, կողս կը ցաւի, սրտ մը ջուր... հիմա կը խեղդուիմ...

ո՞րքան չորացած է լեզուս... կ'այրիմ... պուտ մը ջուր...

— Ա՛խ, հայրիկ, իմ թանկագին հայրիկ... ո՞րքան բարի են քու աչքերդ... — ցնցուկով պոռաց Շաւարշ, կէս քուն, կէս արթուն: Կրկին քնացաւ:

— Ա՛խ, կողս... կրկին հագս բռնեց... ջուր...

— Հայրիկ... ահա՛ բաժակ մը ջուր, խմէ... սպասէ: մօրֆին մըն ալ տամ, որ ցաւ չի դղաս...

Ու այս անգամ մայրը երեւցաւ:

— Շաւարշ, կտրիճս, մի վախճար, մայրդ եմ... դրախտն ենք ձագուկս... բարի հայրդ ու ես, միասին ենք... ո՞րքան երջանիկ ենք հոս... Եկուր, տղաս, դուն ալ միացիր մեզ... հոս ոչ ցաւ կայ, եւ ոչ ալ բժիշկ... եկուր...

— Սպասէ մայրիկ... ահա կուգամ...

Ու Շաւարշ ինքզինքը կիսաբաց պատուհանին առջեւ դտաւ... վայրկեան մը եւս... ու ան պիտի միանար իր ծնողքին...

— Տէրոջորմիա... Տէր իմ Աստուած... արթննալով սկսաւ խօսիլ Շաւարշ... — Ի՞նչ եղայ... մի՞թէ գիշերաչրջիկ եմ... մազ մնաց որ ցատկէի վար... սալալատակին վրան՝ ջախջախուելու համար: Ո՞ւհ... բայց ինչո՞ւ կը սոսկամ... մի՞թէ աւելի լաւ էք բլլար: Ի՞նչ հաճոյք կը տեսնեմ այս դաժան աշխարհին մէջ — թշուառութիւն, նախանձ, ատելութիւն, կեղծիք, արտասուք, կեղեքում, բռնութիւն... Մի՞թէ կ'արժէ ապրիլ այսպիսի ընկերներու հետ... Ա՛խ, ո՞րքան անդուժ են մարդիկ... ո՞րքան կեղծաւոր...

Այսպիսի խօսելով՝ Շաւարշ մօտեցաւ իր դրասեղանին եւ դարակէն փոքրիկ սրուակ մը առնելով՝

մօտեցուց զայն մոմին արծակած պլպլուն լոյսին եւ ինքնիրեն մտաւ...

— Թո՛ղ, թո՛ղ... Երկու կաթիլ այս հեղուկէն... ու ես վերջ կուտամ այս կեանքին...

Բացաւ սրուակը, դէն չարտեց կախարիչը, դողդոջուն մատներով մօտեցուց զայն իր դալուկ շրթներուն եւ... յանկարծ կանգ առաւ... պահ մը խորհեցաւ:

— Բայց ո՞չ... վախկոտներուն յատուկ միջոց մըն է այդ... Ու ես... վախկոտ մը չեմ... Հայրս քաջ հերոս մըն էր... Երակներուս մէջ չըման ընող կարմիր հեղուկը հայու աղնիւ արիւն է... Այո՛... դաբեմ է ի վեր տանջուող, սակայն միշտ տոկացող եւ մոխիրներու վրայէն յառաջ վազող ցեղի մը ազնիւ եւ անարատ արիւնն է այդ... Ուրեմն պէտք է, որ տոկամ եւ յաղթեմ... Ա՛խ, յաղթանա՛կ...

Քնացաւ:

Հետեւեալ առաւօտ ձմրան անդօր արեւը դուր տեղ կ'աշխատէր փողոցին կեղտոտ ձիւնը հալեցրնել: Յուրաքանչեւ քաղաքին եռուղեւոր շատոնց սկսած էր: Բեռնակիր հսկայ ինքնաշարժ սայլերը կը ճոնչէին խլացուցիչ աղմուկով: Շաւարշ կը քննարար տակաւին:

— Թա՛ք... Թա՛ք... Թա՛ք...

— Ո՞վ է, — ցնցուկով հարցուց Շաւարշ:

— Դուռը բա՛ց...

— Վայրկեան մը սպասեցէք, կը խնդրեմ...

— Վայրկեան մայրկեան չեմ հասկնար... չուտ դուռը բաց կ'ըսեմ... ամիսէ մը ի վեր սենեակիդ վարձքը վճարած չես. դուռը բաց ըսի, չե՞ս լսեր...

— Կը խնդրեմ, տիկին, քչիկ մը եւս համբերեցէք...

— Ի՞նչ... համբերութիւն... մնա՞ց միթէ... որդի ես ի՞նչ բնեմ... ո՞ր ջուրն իյնամ... վաղը ամսադուռն է... պէտք է ցնծալ... Մալտերը օր մը չի սպասեր... Եթէ քիրան չի վճարեմ... կուգան քուլ-լու ունեցած չունեցածս փողոցը կը նետեն... այո՛, կը նետեն անհաւատները... հասկցա՞ր. ես համբերութիւն, մամբերութիւն չգիտեմ... կամ կը ցնծաս կամ դուրս... դուրս կ'ընեմ քեզ... իմացա՞ր... մերեմ գլուխդ... Տօխթուր պիտի ըլլաս հը՞... անկուտի քեզի...

— Լա՛ւ, յա՛ւ, Մնուշ պաճի... այսօր անպատճառ կը կարգադրեմ եւ վճարում մը կ'ընեմ...

— Փէք աղէկ... Թա իրիկուն քեզի միջոց... Դրամները բերիւր, բերիւր... Եօխսա հալդ բուրդ է եւ վիճակը եաման:

Այսպէս գրգռալով՝ յիսունը անցուկ խրտուելաի տանտիրուհին հեռացաւ դնաց: Մինչ Շաւարշ իր անկողնին մէջ յուզումէն կը դողար տղածգան կնոջ մը պէս:

Պահ մը վերջ, Շաւարշ հապճեպ կերպով ածիլուեցաւ եւ հազուեցաւ: Պատառ մը սեւ հաց եւ մի քանի հատ սեւ ձիթապտուղ կրծեւէ վերջ՝ պատրաստուեցաւ փողոց ելլել:

— Թի՛ք, թի՛ք, թի՛ք, երեք անգամ թեթեւօրէն դարնուեցաւ դուր: Շաւարշ դառնօրէն ժպտեցաւ: Դրան այս ձեւով բախումին ծանօթ էր: Բացաւ դուռն եւ ժպտալիւր դէմքով դիմաւորեց իր լուացարարօւհին, իր մօր բարեկամուհին, որ երեսուն հինգ տարեկան ժպտերես գերուկ այրի մըն էր:

— Բարի լոյս պարոն Արամեան, — խօսեցաւ լուացարարուհին:

— Բարի լոյս, Եղսա քուրիկ... ինչո՞ւ այսքան

կանուխ եկար այս չարաթ... ուրիշ ատեն երեկոները կուգայիր — պատասխանեց Շաւարշ քաղաքավար ձեւերով:

— Այս փողոցէն կ'անցնէի... պրն. Շաւարշին չապիկները տանիմ տամ ըսի, ահաւասիկ չապիկներդ... մաս մաքուր. լուացի եւ արդուկեցի դանոնք, ալդ փոքրիկ ծրարը քուկդ է, ա՛ռ:

— Բայց ինչո՞ւ կը շտապես... վայրկեան մը, իրաւունքդ վճարեմ — ըսելով՝ Շաւարշ սկսաւ գրդպանները խառնչուել եւ մի քանի արծաթ դրամներ համրել:

— Հոգ չէ, պրն. Շաւարշ, — ընդմիջեց Եղսա Քուրիկ, — Թող մնայ, վերջը կուտաս. գիտեմ, քրն-նութիւններու ատեն է, դրամի կարիք կ'ունենաս, ուրիշ անգամ տուր. ինծի համար տարբերութիւն չընեմ:

— Բայց քեզի ալ դրամ պէտք է Եղսա Քուրիկ...

— Ո՞հ... ես գէշ աղէկ եօլա կը դնամ. մի քանի արծաթ էւէլ պակաս շատ տարբերութիւն չընեմ...

— Հազար շնորհակալութիւն, Եղսա Քուրիկ, բարիդք բնաւ չպիտի մոռնամ:

— Զարթե՛ր, պրն. Շաւարշ, երանի թէ աւելին կրնայի ընել... կը յիշե՞ս... Միտադիս խաղընկերն էիր... Մայրիկիդ հետ տարիներով միասին լուացք ըրած եմ... Խեղճ մայրիկդ, մուրազին չհասաւ:

— Ճակատադիր է... գիտե՞ս, Եղսա քոյրիկ, ամիսէ մը բժիշկ պիտի ըլլամ:

— Մայրիկիդ աչքերը տեսնէին այդ օրը... Բայց բժիշկ, տոբթոր ըլլալէդ վերջ հետք արգրեալով խօսելու է: Է՞հ... տոբթոր Արամեան... ինտոր ալ կը

վայելէ... աւա՛ղ... խեղճ Միսաղս եթէ ողջ ըլլար... հէլալէք ան ալ քէնքիրէյի մը խափախ կ'ըլլար... ա՛խ...:

Այսպէս խօսելով, սկսաւ արտասուել, որդեկորոյս լուացարարուհին, որուն մէկ հատիկ զաւակը թոքախտէ մեռած էր:

— Մի լար, Եղսա քոյրիկ, մի լար, — խօսեցաւ Շաւարշ լացող մայրը մխիթարել ջանալով:

— Ա՛խ, ես չլամ, ո՞վ թող լայ... մէկ հատիկ փխտան բոյով աղբա սեւ հողին յանձնեցի... իմ ապաւն բալտս զոհուեցաւ այդ անդուծ հրէշին, վէրէմ կ'ըսեն, ինչ գարնադրքսի է... աւա՛ղ...:

— Անհող կաց, Եղսա քոյրիկ, օր մը անոր ալ դարմանը կը դանուի...:

— Աստուած տար, որ... ողջ մնան բժիշկները, օր մը անպատճառ ճար մը կը դանեն... բայց ես չատ ուշացայ տղաս... Մնաս բարի... խելի ըլլայ ախտոսդ... բարով խերով վայելես... Թեւի բռնես ոսկի դառնայ, սեւ օրեր չտեսնես... աճիս եւ ուռճանաս, ծիխ ծաղկիս, ծերանաս մեռնիս, թոռն թոռդ տեսնես...:

— Շտա չնորհակալ եմ, Եղսա քոյրիկ, երթաս բարի, ուշադրութիւն բռնէ, օղերը ցուրտ են, չսլաղիս...:

Եղսա քոյրիկ ծրարը վերցուց, սակայն վայրկեան մը տատամեցաւ: Լեզուին տակը բան մը կար: Շաւարշին դառնալով հարցուց. —

— Տիկին Մուրատեանը կը ճանչնա՞ս...:

— Ո՞ր տիկին Մուրատեանը. վերջերս մեռնող հայ հարուստին այրի՞ն ըսել կ'ուզես:

— Մատդ դրիր վրան, կը ճանչնա՞ս...:

— Այո՛, մի քանի անգամ հանդիպած եմ ա-

նոր, սակայն ծանօթացած չեմ իրեն: Ամուսնոյն հետ երբեմն իր դործած ճաշարանս կուգար:

Մտիկ ըրէ, որ բռնմ. հիմա անոնց տունը պիտի երթամ, արդուկ ընելու: Գրոջ աղջիկը, Անահիտը կուգայ Նիւ Եորքէն, տմիս մը հոս պիտի մնայ եղեր: Անցեալ ամառ ալ հոս եկած էր: Սքանչելի աղջիկ է, Անահիտը: Գիտե՞ս, աղամանդի պէս աղջիկ է... ճիշդ հալած իւղ կը նմանի: Լսած չե՞ս Սարուխաններու մասին... միլիոնատէր է կ'ըսեն... չգիտեմ, պէլֆի սուտ է, պէլֆի ղորդ է, բայց ի՞նչ մեղքս պահեմ, աղջիկը սքանչելի կտոր է, խիյալս բան է, այնքի պէս փարլալիս, տասնըութը տարու է եղեր, ջէյրան աղջիկ է...:

— Ինձի ի՞նչ... ո՞վ ինչ ընէ աղբաս ուսանողը:

— Ի՞նչպէս թէ քեզի ինչ... անցեալ օր տիկին Մուրատեան քու մասիդ կը խօսէր... Դասատուներէդ մին մէկ գովեստով խօսեր է քու մասիդ...:

— Շնորհակալ եմ ասած տեղեկութիւններէդ, Եղսա քոյրիկ, բայց ես աղջիկներու մասին մտածելու եւ անոնցմով հետաքրքրուելու ժամանակ չունիմ...:

— Ինձի լսէ, որ ըսեմ... Շաւարշ, դուն տղուս տեղն ես... սանկ դործնական մարդ եղիր. բժիշկ միջիկ ըլլալը փարա չընէր այս անիծեալ դարուն մէջ, մինչեւ դրամ վաստկելը բերանդ ախտայ չի մնար ու մազերդ կը ճերմկին... ինձմէ քեզի խրատ. միջոց մը դադիր եւ ծանօթացիր տիկ. Մարիին, ինքզինքդ հաւնեցուր անոր, յետոյ Անահիտը ճանկդ ձգէ եւ ազատիր այս սէրսէրի կեանքէդ... Աղուոր աղջիկ, հարուստ աներպապա, դեռ կը սպասե՞ս... մինչեւ ե՞րբ տառապիս, ա՛յ, տղա՛յ...:

— Լաւ, բան մը կ'ընենք... ուշացար, Եղսաբուրիկ, երթաւ բարի...

— Մնացիր բարով տղաս, խօսածներս ականջիդ օղ ըրէ... սօնդ խերլի ըլլայ, — խօսելով՝ լուսարարուհին վերցուց իր ծրարը եւ մեկնեցաւ:

Շաւարշ ա՛հ մը առանձին մնալով բարձրաձայն խնդաց եւ վերարկուին: օձիքը իր վզին վրայ դարձնելով ինկաւ փողոց: Մի քանի փողոց կտրել անցնելէ վերջ, Շաւարշ մտաւ Հընթընկթընէ վընիւն եւ ուղղուեցաւ բժշկական վարժարան, ուր, կէսօրէ վերջ բժշկական քննութիւն պիտի տար: Քննութիւններուն մարմաջը մոռցնել տուաւ իրեն իր լսածներն ու իր սիրտը կրծող վիշտն ու կսկիծը: Մոռցաւ, անգամ սենեակին վարձքը պահանջող խրտուիլակին սպառնալիքը: Շաւարշ, արագ արագ, հաստատուն քայլերով կը քալէր դէպի բժշկական վարժարան եւ ճամբուն վրայ իր մտքին մէջ քաղցկեղի դարմանումի նոր եղանակներուն մասին կը մտածէր:

Ահա՛, այսպէս կ'աղբէր Շաւարշ Արամեան, աղբային դործիչի մէկ հատիկ տղան, բժշկական ուսանողը:

III

Լոնկիլուտ էվընիւի վրայ, ընդարձակ բակի մը չորս բոլորը կը գրաւէ սպիտակ քարուկիւր շէնք մը: Հարվերտ համալսարանի բժշկական վարժարանն է այդ պատկառելի հաստատութիւնը, որուն չորս կողմը, ցան ուցիր կը բարձրանան Պօստընի լաւագոյն հիւանդանոցները:

Կէսօր է: Բակը լեցուած է բժշկական ուսանողներով, որոնք կը շաղակրատեն ուրախ դուարթ բացզանչութիւններով: Ժամը մէկին պիտի սկսի վերաբուժութեան քննութիւնը: Ուսանողները խլուներած են քննութեան սրահին մուտքին առջեւ եւ սրտատրոփ կը սպասեն որոշուած ժամին:

Ժամը մէկին քառորդ մնացած՝ Շաւարշ Արամեան քրտնաթոր հասաւ իր դասընկերներուն քով: Քայլելով եկած էր ան, անցնելով՝ ցեխոտ ճամբաներէն: Սուրալով իր քովէն անցնող ինքնաշարժերուն անիւները ցեխի կտորներ նետած էին Շաւարշին վերարկուին վրայ, ցնցոտի մը երեւոյթը տալով անոր: Յեխի խոշորիկ կտոր մըն ալ, թառած էր անոր գլխարկին վրայ:

— Ահա՛ Արամեանը եկաւ, — պոռացին ուսանողները, որոնք պաշտելու չափ կը սիրէին աղքատ, սակայն իսկական ճէնթլմէն տղան:

Սակայն ուսանողներուն մէջ կար մէկը, որ բացառութիւն կը կազմէր: Այդ մէկը, այդ մէկուկը սեւ նախանձով կը դիտէր Շաւարշին վայելած ժողովրդականութիւնը, որմէ ինք զրկուած էր, հա-

կառակ այդ ուղղութեամբ իր ըրած ճիշդերուն եւ մտնած դրամներուն :

Հարուստ հայ վաճառականի մը չփացած եւ լիբր սղան էր այդ մաղձոտը, Սուրէն Աւրդէօզեան, սեւ սիրտ երիտասարդ մը, որ չգիտեմ ինչպէս կըրցած էր սպորդիլ բժշկական դպրոցէն ներս, հա- կառակ իր ակնբախ անբարոյական ընթացքին :

Սուրէն Աւրդէօզեան աջ եւ ձախ կը վառնէր իր հօրմէն ժառանգած հարստութիւնը, եւ այդ մի- ջոցաւ կը ջանար դրաւել իր դասընկերներուն բար- եացակամութիւնը : Բայց ի դուր, կը կարծես, թէ անոնք բնազդով կը խրաչէին այդ մարդակերպ հրէ- չէն եւ կը արհամարհէին անոր դիտումնաւոր եւ կեղծ առատաձեռնութիւնը :

Շաւարշ Ժպտալիւր մօտեցաւ իր դասընկերնե- րուն, սրոնք իրարու հետ կը մրցէին իր որպիսու- թիւնը հարցնելով : Շաւարշին ընծայուած այս լաւ ընդունելութիւնը դիւր չեկաւ հայազգի Սուրէնին, որ քմծիծաղով մը մօտենալով ըսաւ. —

— Հըլլօ ցեխոտ տղայ... ո՞ր կոյուղիէն կու- դաս... Ժանվալժանին կը նմանիս... Ո՞ւր է Մա- րիուսը... Ժավէրէն չե՞ս վախնար...

— Շատ ազնիւ էք պրն. Աւրդէօզեան, ես Ժա- վէրներուն հետ գործ չ'ունիմ, դուք վախցէք, — պա- տասխանեց Շաւարշ հեզնոտ չեչոտով եւ առանց նա- յելու Սուրէնին կեղծօրէն Ժպտաղիւր երեսին՝ խօսքի բռնուեցաւ իր դասընկերներուն հետ :

— Բայց քու սիրտը ցեխոտ է, Շիք երիտա- սարդ, — խօսեցաւ անդին վեց ոտքէն աւելի հասակ ունեցող ձանսընը. — ինչ կ'ուզես այդ աղքատ տը- դայէն, պուրժուայի ձագ : Քեզի պէս սրիկաներուն վարած սուղնոց ինքնաշարժներուն նետած ցեխն է

այդ, իմացա՞ր... Սակայն կրողը տանի քեղ... քու սիրտը ցեխոտ է... սեւ ժահր...

— Վա՛յ, ձանսըն, ինչ իրաւունքով կ'անարգես զիս :

— Լո՛ւէ, անպիտան... առջի գիշեր աչքերովս տեսայ հիւնէրդ... ախո՞ս... մեղք որ Շաւարշին աղնիւ ցեղին կը պատկանիս... վիժած...

— Քեզի ի՞նչ, — աւելցուց Սուրէն լրբօրէն խըն- դալով. — Ո՞վ քեզի դադանի ոստիկան կարգեց իմ զլխուն...

— Լո՛ւ խալտառակ... հիմա մէկ բռունցքով քիթդ բերանիդ կը խառնեմ, — պոռաց հակայ ձան- սընը եւ բռունցքը սեղմած՝ մօտեցաւ Սուրէնին, զայն հարուածելու մտադրութեամբ :

— Յ'... Յ'... ձանսըն, մեծ տղայ... այդքան մի բարկանար, կատակ կ'ընէի, — խօսեցաւ Սուրէն քծնելով. — մենք լաւ բարեկամներ ենք, չկուտինք : Նրկու տոմսակ ունիմ... հետս Բէպլըրէթ կ'երթա՞ս այս գիշեր... սքանչելի ժամանց կ'ունենանք...

— Հա՛, հա՛... հա՛... ստրուկ քեզի... վախ- կոտ քեզի... Փիէր Լօթին քեզիպէսներուն համար ըսած ըլլալու է «երկչոտ նապաստակ»... հա՛, հա՛... ողբան չուտ պաղեցաւ երկաթդ... ա՛յ լա- կո՞տ... սրտիդ մէջ կաթիլ մը տղամարդու արիւն չկա՞յ... ի՞նչ, Բէպլըրէթ երթամ հետդ... քեզի հետ դրախտը երթալ չպիտի ուզէի : Կրողը տանի քեղ...

Աննկարողիւ եւ բարոյապէս փճացած Սուրէնը հալած իւզի պէս կլլեց Ամբրիկացիին անարգանքը եւ լռեց զգուած շան մը պէս : Շաւարշ քայլ մը հե- ոռէն նշմարեց Սուրէնին լռութիւնն եւ քծնանքը : Անոր ազնիւ սիրտը չի տոկաց իր ազգակցին եւ-

Թարկուած անարդանքին: Ուստի ձանսընին ուղղելով իր խօսքը բտաւ. — բաւական է ձանսըն... Համիւ մի անցներ:

— Շատ լաւ, բարեկամս, — պատասխանեց Ամերիկացին. քեզի համար ամէն տեսակ դոհողութիւն ընելու պատրաստ եմ... Այսպէս խօսելով ձանսըն, սկսաւ Շաւարշին կոնակը շոյել, եղբայրական դուրգուրանքով:

Այդ միջոցին քննութեան սրահին մեծ դուռները բացուեցան, եւ ուսանողները ներս խուժելով գրաւեցին աթոռները: Սուրէն հակառակ իր նախանձին՝ Շաւարշին քովը աթոռ գրաւեց եւ կեղծ ժպիտը իր շրթներուն՝ փոփսաց անոր ախանջին. —

— Շաւարշ, քչիկ մը խոշորկէկ դրէ, որպէսզի չի գիտցածներս ընդօրինակեմ քու թուղթերէդ... հայ ենք չէ՞... օգնենք իրարու... քու չգիտցածներդ ալ ինձմէ կ'օրինակես...

— Շնորհակալութիւն... գիտցածս կը բաւէ ինձի... քննութեան ժամանակ թուղթերուս նայելու կամ հետս խօսելու փորձ մի ըներ, չեմ պատասխաներ, իմացա՞ր:

Քննիչ դատատուն հասած չէր տակաւին: Ուսանողները կ'աղմկէին: Այդ պահուն խուզուած մագերով, կարմրտուն աչքերով, չարութեամբ եւ ներկըւած աղջիկ մը ոտտիկանի մը ընկերակցութեամբ, քննութեան սրահէն ներս մտաւ եւ իր լալէն ուռեցած աչքերը պտտցուց ուսանողներուն վրայ:

Սուրէն այս անակնկալ այցելուն նշմարելով, նստած տեղը սկսաւ դողալ եւ աղջիկէն չի նշմարուելու համար մատիտը ձեռքէն վար ձգեց եւ խկոյն ծռեցաւ դայն վերցնելու համար: Շաւարշ Սու-

րէնին այլայլումը նշմարելով միթեց դայն փախըսալով. —

— Ժալէքը եկաւ Սուրէն... Բայց ինչո՞ւ կը դողաս տղածգան կնոջ պէս... Ի՞նչ ունիս, ա՛յ տղայ...

Սուրէն պտտախանելու ժամանակ չունեցաւ: Նորեկ աղջիկը իր աթոռին մօտենալով՝ խօսեցաւ ոտտիկանին:

— Պրն. ոտտիկան, ձերբակալեցէք այս ուսանողը, ահա ձեր փնտռած մարդը այս է... ձերբակալեցէք:

Ոտտիկանը, իր գրպանէն Սուրէնին ձերբակալման հրամանագիրը հանելով՝ բարձրաձայն խօսեցաւ հեղինակաւոր չեչտով. — Սուրէն Աչքիչօղեան, յանուն օրէնքի եւ արդարութեան կը ձերբակալեմ ձեզ, ահաւասիկ ձեր ձերբակալման հրամանագիրը: Ուրեմն առանց առարկութեան հետեւեցէք ինձի...

— Բայց պրն. ոտտիկան... ես... ես... ոչինչ ըրած եմ... յանցաւոր չեմ... ես... — կակաղելով խօսեցաւ Սուրէն, կաս կարմիր կտրած:

— Դատաւորին հասկցուր, — կտրուկ պատասխանեց ոտտիկանը:

— Բայց ես...

— Ոչ մէկ առարկութիւն, քալէ՛...

— Ժամ մը սպասէ, քննութիւնս աւարտեմ... յետոյ...

— Քալէ՛...

— Բայց...

— Քալէ՛...

Ուսանողները տի ի բերան մնացած էին, մինչ անդին ներկուած աղջիկը, քայլ մը անդին՝ «օ՛րս ըրի» ըսողի մը պէս՝ կանգնած արագ արագ կը շնչէր:

Շաւարշին վեհանձն հողին անդամ մըն ալ ստիպեց
զինքը որ միջամտէ ի նպաստ Սուրէնին:

— Պըն. Ոստիկան, ես կ'երաշխաւորեմ անոր
յանձնումը. երկու ժամէն եկէք, մեղք է, թող քըն-
նութիւնները աւարտէ, — խօսեցաւ Շաւարշ համո-
զիչ շեշտով:

— Անկարելի է, — խօսեցաւ ոստիկանը. — հրա-
մանը խիստ է, պիտի տանիմ...

— Թող տանի... թող տանի... եռհա՛, — պո-
ռացին ուսանողներէն մի քանին եւ սուլեցին եւ աղ-
մըկեցին: Սուրէն, ճարահատ ոտքի ելաւ, եւ երբ
ձանաթնին քովէն կ'անցնէր, լսեց անոր հետեւեալ
խօսքերը...

— Ո՞վ է ցելոտը հիմա... կրողը տանի քեզ...
երթաս ու ետ չգաս... դժոխքի ծնունդ...

Շատ ծանր յանցանքի մը համար ձերբակալուած
էր Սուրէն, որ, սակայն՝ դրամական երաշխաւորու-
թեամբ ցղատալարութիւն ազատ արձակուելով,
կէս ժամէն վերադարձաւ իր քննութիւնն աւարտե-
լու համար:

Երկու ժամէն լրացաւ վերաբուժութեան քննու-
թիւնը: Երբ Շաւարշ քննութեան իր թուղթերը կը
յանձնէր, քննիչ դատաւորն բաներ մը փախաց ա-
նոր ախանջն ի վար:

— Արամեա՞ն...

— Այո՛, Տաքթըր ձօնա...

— Այո գիշեր դրադուած ես...

— Ութէն վերջ ազատ եմ...

— Լաւ, բնակարանս եկուր... կարեւոր խօսե-
լիք ունիմ քեզի, վերջը քեզի հետ այցելութիւն մը
պիտի տանք Տիկ. Սուրատեանին...

— Չեմ ճանչնար...

— Հող չէ, ես կը ծանօթացնեմ...

— Շատ լաւ, կուգամ Տաքթըր ձօնա...

Ուսանողները բակին մէջ խոնուած՝ քննութեան
մասին թեր ու դէմ կարծիքներ կը փոխանակէին:
Երբ Շաւարշ մօտեցաւ անոնց, միաբերան հարցու-
ցին իրեն.

— Ի՞նչ ըսաւ դատաւորն քեզի, Շաւարշ...

— Կարեւոր ոչինչ...

— Ի՞նչպէս թէ ոչինչ, ախանջիդ կը փախար...

— Անհատական դործի մը համար խօսեցաւ...

Ինծի իր տունը հրաւիրեց...

— Բախտաւոր տղայ, — բացականչեց ձանաթն:

— Ինչո՞ւ...

— Գալիք տարուան համար քեզի իրեն օգնական
պիտի ընէ, սպասէ որ տեսնես... ես վստահ եմ այդ
մասին: Մէկ տոյարի քէմ հարիւր տոյարով դրաւի
կուգամ հետդ, թէ ըսածս ճշմարիտ է...

— Այդպէս է... այդպէս է... կը շնորհաւո-
րենք, — միաբերան պոռացին ուսանողները:

— Այդքան վստահ մի ըլլաք, — ընդմիջեց դա-
նոնք Սուրէն, որ փետտուած աքլորի մը պէս կ'ու-
ղէր կրկին երեւնալ մէջտեղ...

— Օ՞... օ՞... մեր դեղով գլուխն է, — պոռա-
լով մօտեցաւ անոր ձանաթն եւ. — Ի՞նչ ըրիր բանտի
ազոաւ... ո՞րքան տուգանք ցնծացիր...

— Բո՛ւհ... խերն անիծեմ այդ քածին... ինծի
դատարան քաշեր է... իբր թէ իր դժբախտութեան
եւ անկումին պատճառը ես եմ եղեր... մինչդեռ
ինձմէ դատ... քանինե՞ր...

— Մի՞թէ իրաւունք չունի, — դոռաց ձանաթն.
— Երէկ գիշեր ինքնաշարժիդ քովէն սուլելով եւ պո-
ղալով անցնողները Գէլլին ու ես էինք... տեսանք

— Տէր իմ Աստուած... մանկութենէս ի վեր, բաբի եւ առաքինի ապրեցայ, մէկուն վնաս չհասցուցի, զիշեր ցերեկ աշխատեցայ, որպէսզի տիպար երիտասարդ մը, խակական ճէնթիմէն մը ըլլամ, ինչ եղաւ արդիւնքը: Տես սա սրիկան... ունի առատ հարստութիւն, զիշեր ցերեկ իր քմահաճոյքին ետեւէն է ինկած եւ կը վայելէ կեանքը, չունի ոչ վիշտ եւ ոչ ալ մտահոգութիւն. մինչ ես գրեթէ անօթի եմ... Ո՞րն է չիտակ ճամբան արդեօք... Հէյ ֆէլէք...

Ի՞նչպէս պիտի լռեցնեմ գրգռացող տանտիրուհիս, որուն խոստում տուի, որ վճարեմ վարձքը... ինձ վաղոց կը նետէ այդ թշուառականը... Բայց ինչ ընէ խեղճը... այն ալ տանտիրոջ պատասխանատու է... Աստուած իմ... ինչո՞ւ մեր հարուստները ուսանողներուն նպաստելու համար յատուկ ֆոնտի մը դոյացումին չեն ձեռնարկեր...

Ա՛խ, եթէ օրին մէկը ես հարստանամ... հա՛, հա՛, հա՛... Թերեւս ես ալ քարտիրոս ըլլամ... Մըթէ ուրիշին օգնութեամբ մարդ եղող անհատներ նոյնպէս քարտիրոս եւ կծծի չե՞ն... Տես սա Պօշդաֆանը, ուրիշին դրամով մարդ չեղա՞ւ... այսօր իր հարստութենէն կարմիր պղինձ մը չուզեր տալ բարեգործական նպատակի համար. է՛հ սեւ աշխարհ...

— Չորս կողմդ նայէ բարեկամ, — պոռաց ինքնաշարժներու երթեւեկին հսկող ոստիկանը — հիմա ինքնաշարժին տակը կը մնաս... Ուշադրութիւն ըրէ՛, հէ՛յ...

Շաւարչ քունէն նոր արթնցողի մը պէս ցնցուեցաւ: Գործատեղին հասած էր:

Ուսանողը վաշխատէր:

IV

— Օ՛... քարի եկաք... հաղար բարի Տաթըր ձօնա, ո՞ր հովը փչեց բերաւ ձեզ հոս... Երկար ատենէ ի վեր ալցեղութիւն տուած չէիք ինձի... ո՞ւր մնացիք այ բժիշկ... Միթէ ձեր բարի երեսը տեւեղութեամբ ունկալածա՞ն հիւանդ ըլլալու ենք... աւելի յաճախ կ'ալցելէիք մեզի երբ հանդուցեալ ամուսինս ողջ էր... Բարի եկաք, գլխու վրայ տեղ ունիք, հաղար բարով եկաք... Ինտո՞ր է ձեր տիկինը, ինչո՞ւ միասին չբերիք, — խօսեցաւ տիկ. Մուրատեան արեւելեան հիւրասիրութեան յատուկ չափախօսութեամբ:

— Բարի տեսնը, Տիկ. Մուրատեան, գիտէ՞ք չէ՞... բժիշկները միշտ դրադուած կ'ըլլան... Ըզբաղուած ալ չըլլան, այդպէս կը ձեւացնեն... Բըթիշկին դրադուածը յարգի է... Բժշկութեան սկզբնական շրջաններուն նոյն ժամանակին համար երկու տարբեր հիւանդներուն ժամադրութիւն կուտայի եւ երբ հիւանդի համար հեռախօսէին, «չատ դրադած եմ, վաղը կուգամ», կ'ըսէին... հա՛, հա՛, հա՛... դո՞ւք ինտո՞ր էք... քչիկ մը նիհարցեք էք, սպրիք... սանկ աւելի շնորհք եկեք է վրանիդ... Բայց մոռցայ... կը խնդրեմ, ծանօթացէ՛ք, տիկին Մուրատեան, էն յառաջագէմ աշակերտներէս մէկուն, պրն. Շաւարչ Արամեանին... ձեզի աղղակից, հիւանդի երիտասարդ մը, գալ տարուան համար օգնականս պիտի ըլլայ, — պատասխանեց բժիշկը, Շաւարչը ցոյց տալով:

— Տէր իմ Աստուած... մանկութենէս ի վեր,
բաբի եւ տոբրինի ասրեցայ, մէկուն վնաս չհաս-
ցուցի, դիշեր ցերեկ աշխատեցայ, որպէսզի տիպար
երիտասարդ մը, խկական ճէնթմէն մը ըլլամ,
ինչ եղաւ արդիւնքը: Տես սա սրիկան... ունի առատ
հարստութիւն, դիշեր ցերեկ իր քմահաճոյքին ե-
տեւէն է ինկած եւ կը վայելէ կեանքը, չունի ոչ
վիշտ եւ ոչ ալ մտահոգութիւն. մինչ ես գրեթէ ա-
նօթի եմ... Ո՞րն է չիտակ ճամբան արդեօք... հէյ
Փէլէ՛ք...

Ի՞նչպէս պիտի լռեցնեմ դրդոսացող տանտիրու-
հիս, որուն խոստում տուի, որ վճարեմ վարձքը...
ինձ վտղոց կը նետէ այդ թշուառականը... Բայց
ինչ ընէ խեղճը... այն ալ տանտիրոջ պատասխա-
նատու է... Աստուած իմ... ինչո՞ւ մեր հարուստ-
ները ուսանողներուն նպաստելու համար յատուկ
Փօնտի մը գոյացումին չեն ձեռնարկեր...

Ա՛խ, եթէ օրին մէկը ես հարստանամ... Հա՛,
հա՛, հա՛... թերեւս ես ալ քարտիրոս ըլլամ... Մի՞-
թէ ուրիշին օգնութեամբ մարդ եղող անհատներ
նոյնպէս քարտիրոս եւ կծծի չե՞ն... Տես սա Պօլդա-
Փանը, ուրիշին դրամով մարդ չեղա՞ւ... ախօր
իւր հարստութենէն կարմիր պղինձ մը չուղեր տալ
բարեգործական նպատակի համար. է՛հ սեւ աշ-
խարհ...

— Չորս կողմդ նայէ բարեկամ, — պոռաց ինք-
նաշարժներու երթեւեկին հսկող ոստիկանը. — հի-
մա ինքնաշարժին տակը կը մնաս... Ուշադրութիւն
ըրէ, հէ՛յ...

Շաւարչ քունէն նոր արթնցողի մը պէս ցնցուե-
ցաւ: Գործատեղին հասած էր:

Ուսանողը վճախատէր:

IV

— Օ՛ր... քարի եկաք... հազար քարի Տաքթըր
ձօնս, ո՞ր հովը փչեց բերաւ ձեզ հոս... Երկար ա-
տենէ ի վեր այցելութիւն տուած չէիք ինձի... ո՞ր
մնացիք այ բժիշկ... Միթէ ձեր բարի երեսը տես-
նելու համար տնպատճառ հիւանդ ըլլալու ենք...
աւելի յաճախ կ'այցելէիք մեզի երբ հանգուցեալ ա-
մուսինս ողջ էր... Բարի եկաք, գլխուս վրայ տեղ
ունիք, հազար բարով եկաք... Ինտո՞ր է ձեր տիկի-
նը, ինչո՞ւ միասին չբերիք, — խօսեցաւ տիկ. Մու-
րատեան արեւելեան հիւրասիրութեան յատուկ չա-
տախօսութեամբ:

— Բարի տեսանք, Տիկ. Մուրատեան, գիտէք
չէ՞... բժիշկները միշտ զբաղուած կ'ըլլան... Ըզ-
բաղուած ալ չըլլան, այդպէս կը ձեւացնեն... Բը-
ժիշկին զբաղուածը յարգի է... Բժշկութեան
սկզբնական շրջաններուն նոյն ժամանակին համար
երկու տարբեր հիւանդներուն ժամադրութիւն կու-
տայի եւ երբ հիւանդի համար հեռախօսէին, «չատ
զբաղած եմ, վաղը կուգամ», կ'ըսէին... Հա՛, հա՛,
հա՞... դո՞ւք ինտոր էք... քչիկ մը նիհարցեք էք,
սարկք... սանկ աւելի շնորհք եկեք է վրանիդ...
Բայց մոռցայ... կը խնդրեմ, ծանօթացէ՛ք, տիկին
Մուրատեան, էն յառաջագէմ աշակերտներէս մէ-
կուն, պրն. Շաւարչ Արամեանին... ձեզի պղծա-
կից, հիանալի երիտասարդ մը, դալ տարուան հա-
մար օգնականս պիտի ըլլայ, — պատասխանեց բժիշ-
կը, Շաւարչը ցոյց տալով:

— Ուրախ եմ ծանոթանալուս, պրն. Արամեան, գլխուս վրայ տեղ ունիք, ձեր այցելութեամբ պատուեցիք մեզի...

— Շատ աղօթեմ էք տիկ. Մուրատեան, պատիւը իմս է:— խօսեցաւ Շաւարշ եւ խոնարհութիւն ըրաւ:

— Ո՛հ, պրն. Արամեան, խկապէս պատուեցիք մեզ... ասլիք որդի, ձեզի տեսնեմ, այդպէս պանծացուցէք ձեր ազգին անունը... երանի թէ ես ալ ձեզի պէս չէն շնորհք տղայ մը ունենայի... Երանի ձեր ծնողքին...

— Որք է Արամեանը, տիկ. Մուրատեան, — ընդմիջեց Ամերիկացի բժիշկը. — ուրեմն, ահա ձեզի սքանչելի պատեհութիւն մը, որդեգրեցէք զայն... դա՛հ, դա՛հ, դա՛հ... — խնդաց բժիշկը Ամերիկացիներուն յատուկ անսխալ ձեւերով:

— Ինչո՞ւ չէ, — եւ քովէն բացուող դրան մէջ Անահիտը տեսնելով. — բայց ահա՛ քրոջս դուստրը, Անահիտ Սարուխան: Անահիտ, աղջկա, ծանօթացիր պարոններուն հետ... ներողութիւն, ես ինքս ծանօթացնեմ զանոնք քեզի... Պոստընի հանրածանօթ վիրաբոյժներէն Տաքթըր ձօնս...

Անահիտ խոնարհութիւն ընելով իր ձեռքը երկարեց Ամերիկացի բժիշկին, որ անմիջապէս սկսաւ շաղակրատել գեղանի աղջկան հետ, ըստ իր ցեղին անսխալ սովորութիւններուն:

Յետոյ Անահիտ Շաւարշին հետ ծանօթացաւ եւ բոլորը միասին սկսան խօսակցութիւն ընել:

— Ա՛, ո՞րքան սիրուն եւ գեղեցիկ են սա Նիւ Եորքի աղջիկները, — խօսեցաւ Տաքթ. ձօնս, Անահիտին կողմը նայելով. — Տիկն Մուրատեան, ձեր քերորդին խկապէս աստղիկ մըն է եղեր... ա՛, որքա՛ն սիրուն աչքեր ունի ան... այս ինչ ձեւ է,

ինչ համեմատութիւն: Աստղիկը՝ ինքը... չիտալը դրկելա կողայ...

— Սուս... լռեցէք... աչքերնիդ չտնկէք մեր Անահիտին վրայ... տիկին ձօնսին իմաց կուտամ վերջը... հասկցա՞ք... — խօսեցաւ տիկինը:

— Բայց դուք հայերդ ինչո՞ւ այդքան գեղեցիկ աչքեր կ'ունենաք... Ի՞նչ է պատճառը, չըսէ՞ք...

— Մի՞թէ չէք գիտեր... շատ պարզ է...

— Ո՛հ, կը խնդրեմ, բացատրեցէք...

— Օ՛, շատ հեշտ խնդիր է... բնութեան ինքնապաշտպանութիւնն է... Բնութիւնը գիտումնաւոր կերպով գեղեցիկ աչքերով օժտած է մեզ, որ պէսզի արտասուէին ու լալէն չաւրուին անոնք... Մենք այնքան շատ լացեր ենք, որ...

— Այո՛, այո՛, գիտեմ, արիւնարբու թուրքերը ձեզի շատ մեծ չարիք հասցուցին, հալածելով մորթոսեցին ձեր ազգակիցներն ու հարազատները... ա՛խ այդ թշուառականները... այդ բարբարոսները...

— Մի՞թէ յանցանքը միայն թուրքերունն է, — խօսքի խառնուեցաւ Շաւարշ եւ յուզուած չեղտեցով շարունակեց. — յանցանքին մեծագոյնը մերն էր, որ չգիտցանք ինքզինքնիս պաշտպանել եւ ոչխարներու պէս մորթուեցանք... Եթէ մենք տղամարդու վայել քաջութեամբ կռուէինք եւ գէնքով ինքզինքնիս պաշտպանէինք, այս իրիկուն, յարգելի բրոֆէսորս հայերուս վրայ մեղքանալու տեղ պիտի վառարանէր մեր քաջագործութիւնները... Այո՛, չիտակ է, որ գաղան թուրքերը մեզ կողոպտեցին եւ ջարդեցին անխղճօրէն... բայց ինչո՞ւ թողուցինք որ անոնք մօտենային մեր սրբութիւններուն, ինչո՞ւ թոյլ տուինք որ անոնք յօշոտեն մեր սիրելիները եւ

անհեանդեն մեր կոյսերը... ինչո՞ւ...

— Յեղատխախտական էք ի՞նչ... պրն. Արամեան,
— հարցուց աիկ. Մուրադեան, որ դարձապես աչ-
քերով կը դիտէր յուզումը հայ երիտասարդին:

— Եթէ ինքնադաշտականութեան հաւատածքը
յեղատխախտութիւն է, այն ատեն ես ալ յեղատխախտական
եմ, այո՞: Ես կը հաւատամ, որ ինքնադաշտականու-
թիւնը ոեւէ անհատի կամ ազգի համար էն ամբար-
կան պարտականութիւնն է, անհրաժեշտութիւն է
ինքնադաշտականութիւնը, կեանքի պայքարին մէջ:
Պա՛յ այն անհատին ու ազգին, որ օժտուած չէ
ինքնադաշտականութեան արդիական միջոցներով...

— Գուք անդառնա՞ւ Դաշնակցական էք, պրն.
Արամեան, — ընդմիջելով խօսեցաւ Սնահա՛թ՝ իր
ցցամատր Ծաւարչին կողմը երկարելով, չարածճի-
օրէն:

— Օր. Մարութեան, մի՞թէ ամօթ է Դաշնակցա-
կան ըլլալը, — դուայ Ծաւարչին սրբիթօն անոյշ
ձայնը. — դուք ծանօթ է՞ք Դաշնակցութեան հիմնա-
դիրներուն, տեղեակ է՞ք Դաշնակցութեան սիւնայեղ
պատմութեան, դուք յատճ է՞ք հայ ազատագրու-
թեան համար դէն ի ձեռին պատուոյ դաշտին մէջ
անհատականող հայդուկներու մասին... Գուք տի-
տէ՞ք, թէ ձեր ծաղրած Դաշնակցականները, երբ
յանուն հայ ազգին ազատագրութեան եւ փրկու-
թեան իրենց արիւնով կը ներկէին հայրենիքին լեռն
ու ձորը, տարն ու դաշտը, հոս Ամերիկայի մէջ մեր
հարուստ ջոջերը տոյարներու վրայ թռխտի նըս-
տած՝ հարստանալ կ'երազէին... ափսո՛ս, հարաւ
ափսոս, որ երբ մեր քաջ հայդուկները եւ անձնու-
րաց ռազմիկները հրացա՛ն... միամիտ՝ ւշտ պոռալով
իրենց սուր ակումներով կը քղքտէին ոտից ցգգովս

դինսւած թշնամին, աչտեղ մեր վաճառականները
գոյգ եւ խալի ծախելով իրենց գրպանները կը լեց-
նէին կանանչ տոյարներով...

Անահայտ սմբած մնացած էք: Տիկ. Մուրադեան
առանց ալլալլումի ընդմիջեց Ծաւարչին կրակոտ
ձառը եւ քովի շնչառով սլառասխանեց. —

— Ծիչդ ամուսինս ալլալէս կ'ընէք... անոր
համար ամէն ինչ գորգ էք... գո՛րգ, գո՛րգ, գո՛րգ
... խալի, քիլիմ, սէտիստէ... Գերմանչա՛հ, համա-
տան, Պէրուճիստան... ահա՛ ասոնք կը կազմէին ա-
նոր բաւամթեքը... գիշեր եւ ցերեկ երազածը...
Մեռաւ խեղճ ամուսինս ու հետը գորգ մ'անգամ
չաւարաւ... արդէն մոռցուած է անոր անունը...
Բայց կը խնդրեմ, պրն. Արամեան, դուք ազգային
նշանաւոր գարծիչ Արամեանին հետ ոեւէ ազգա-
կանութիւն ունի՞ք::

— Հայրս էք...

— Օ՛, շատ լաւ կը յիշեմ ձեր հայրը... կրակ ու
բոց մէկէն էք... Բեմը կը դողար անոր սաքերուն
տակ, երբ կը ճառասխօսէր ձեր բարի հայրը... Սա-
րիք դաւախ, խկապէս կորիւն էք եզեր... հայրեր-
նիդ առիւծասիրտ մարդ մըն էք... Եթէ չեմ սխա-
լիւ, Սասունի հերոսներէն մին էք, ալլալէս չէ՞...

— Ես չեմ գիտեր, հայրս հերոս էր թէ ոչ, սա-
կայն շատ լաւ գիտեմ թէ խեղճ հայրեկա իր ամէն
ինչը գոհեց իր հալածուած ազգին բարօրութեան
համար... գոհեց, աշխատեցաւ, կոռեցաւ, դար-
կաւ, դարնուցաւ: Յետոյ իր ընկերներուն պնդու-
մով Ամերիկա եկաւ հայ հարուստները կազմակեր-
պելու եւ դանանք հայ յեղատխախտական շարժման կա-
պելու համար... բայց աւա՛ղ, մեր հարուստները
խաւ աղանջ ձեւացան հօրս յորդորներուն եւ իրենց

առեւանդեն մեր կոյսերը... ինչո՞ւ...

— Յեղափոխական էք ի՞նչ... պրն. Արամեան,
— հարցոյց աիկ. Մուրանեան, որ դարձացած աչ-
քերով կը գիտէր յուզումը հայ երիտասարդին:

— Եթէ ինքնադաշտականութեան հաւատամքը
յեղափոխութիւն է, այն առեւն եւ ալ յեղափոխական
են, այո՛: Ես կը հաւատամ, որ ինքնադաշտականու-
թիւնը ոեւէ անհատի կամ ազգի համար էն անբարա-
կան պարտականութիւնն է, անհրաժեշտութիւն է
ինքնադաշտականութիւնը, կեանքի պայքարին մէջ:
Պա՛յ այն անհատին ու ազգին, որ օժտուած չէ
ինքնադաշտականութեան արդիական միջոցներով...

— Գուք անդատճառ Դաշնակցական էք, պրն.
Արամեան, — ընդմիջելով խօսեցաւ Անահիտ՝ իր
ցցամատը Ծաւարչին կողմը երկարելով, չարածնի-
օրէն:

— Օր. Մտրուխան, մի՞թէ ամօթ է Դաշնակցա-
կան ըլլալը, — դուռաց Ծաւարչին սրբիթօն անոյշ
ձայնը. — դուք ծանօթ է՞ք Դաշնակցութեան հիմնա-
դիրներուն, տեղեակ է՞ք Դաշնակցութեան փառայեղ
սխառութեան, դուք յոտած է՞ք հայ ազատագրու-
թեան համար դէն ի ձեռին պատուոյ դաշտին մէջ
հաւատարմող հայդուկներու մասին... Գուք տի-
տէ՞ք, թէ ձեր ծաղրած Դաշնակցականները, երբ
յանուն հայ ազգին ազատագրութեան եւ փրկու-
թեան իրենց արիւնով կը ներկէին հայրենիքին շէն
ու ձորը, սարն ու դաշտը, հոս Ամերիկայի մէջ մեր
հարուստ ֆոնքը տոյարներու վրայ թուխի նըս-
տած՝ հարստանալ կ'երազէին... ափսո՛ս, հազար
ափսոս, որ երբ մեր քաջ հայդուկները եւ անձնու-
րաց ռազմիկները հրացան... փամփո՛ւշոտ պոռաբով
իրենց սուր ահաւանդով կը քղքոյնին ոտից ցզդուի

զինուած թշնամին, ալստեղ մեր վաճառականները
գոթեւ եւ խալի ծախելով իրենց գրպանները կը լեց-
նէին կանանչ տոյարներով...

Անահիտ ամբած մնացած էր: Տիկ. Մուրանեան
առանց ալլալլուի ընդմիջեց Ծաւարչին կրակոտ
ճառը եւ քօմիք շնչաով սլառասխանեց. —

— Ճիշդ ամուսինս ալլալլէս կ'ընէր... անոր
համար ամէն ինչ գոթեւ էր... գո՛րգ, գո՛րգ, գո՛րգ
... խալի, ֆիլիմ, սէտիստէ... Քերմանշահ, Համա-
տան, Պէլուճխատան... ահա՛ ասոնք կը կազմէին ա-
նոր բառամթերքը... գիշեր եւ ցերեկ երազածը...
Մեռաւ խեղճ ամուսինս ու հետը գորգ մ'անգամ
չաարաւ... արդէն մոռցուած է անոր անունը...
Բայց կը խնդրեմ, պրն. Արամեան, դուք ազգային
նշանաւոր գործիչ Արամեանին հետ ոեւէ ազգա-
կանութիւն ունի՞ք:

— Հայրս էր...

— Օ՛, չառ լաւ կը յիշեմ ձեր հայրը... կրակ ու
բոց մէկն էր... Բեմը կը գողար անոր սաքերուն
տակ, երբ կը ճառախօսէր ձեր բարի հայրը... Այ-
րիք զաւաիս, իսկապէս կորին էք եղբք... հայրեք-
նիդ առիւծասիրա մարդ մըն էր... Եթէ չեմ սխա-
լիր, Սասունի հերոսներէն մին էր, ալլալլէս չէ՞...

— Ես չեմ գիտեր, հայրս հերոս էր թէ ոչ, սա-
կայն չառ լաւ գիտեմ թէ խեղճ հայրիկս իր ամէն
ինչը զոհեց իր հալածուած ազգին բարօրութեան
համար... զոհեց, աշխատեցաւ, կռուեցաւ, գաթ-
կաւ, դարնուցաւ: Յետոյ իր ընկերներուն պնդու-
մով Ամերիկա եկաւ հայ հարուստները կազմակե-
րպէս եւ դանսնք հայ յեղափոխական շարժման կա-
պելու համար... բայց աւա՛ղ, մեր հարուստները
խուլ ոկանջ ձեւացան հօրս յորդորներուն եւ իրենց

կոնակը դարձուցին անոր յաճախակի դիմումներուն: Ու խեղճ հայրս՝ յուսահատ եւ ընկճուած՝ մեռաւ:

— Հապա ձեր մա՞յրը, — հարցուց Անահիտ դուրովալից շեշտով. — ո՞ղջ է ձեր մայրը...

— Մայրիկս ինքնաշարժի արկածով մեռաւ... ո՞հ, սոսկալի էր անոր մահը... անիւները ճղմեցին անոր կուրծքը... խեղճ մայրիկս...

— Ո՞ւհ... ինքնաշարժ... արկած... ա՛խ, ո՞րքան շատ կը պատահի ինքնաշարժի արկածը...

— Հայաստանի մէջ թուրքին եաթաղանը կը սպաննէր. հոս ալ ինքնաշարժը... ի՞նչ է տարբերութիւնը... խօսեցաւ Տաքթըր Ճօնս, փրկիսովայել ջանալով. այո՛, քաղաքակրթութեան պատուհասն է ինքնաշարժը. սկիւտանի, սակայն նոյնքան վտանգաւոր, ճիշդ ճանձին պէս...

— Տարեկան քանի՞ մարդ կը մեռնի ինքնաշարժի արկածով, — հարցուց Տիկ. Մուրատեան, իր հիւրերուն մէյմէկ սուղնոց սիկառ հրամցնելով:

— Քսաներկու առ հարիւր հազար, — պատասխանեց բժիշկը:

— Այդ հաշուով հայերուն քօթան, Ամերիկայի համար, երեսուն հոգի է, Ամերիկահայերը հարիւր յիսուն հազար հաշուելով. — աւելցուց տիկ. Մուրատեան մաթէմատիքոսի հովեր տալով ինքնիրեն:

— Ա՛խ, մօրաքոյր, ես զգուած եմ ջարդի եւ սպանութեան պատմութիւններ լսելէն... դալով ինքնաշարժի արկածներուն... ո՞ւհ... սոսկալի է... ուրիշ նիւթերու մասին խօսինք...

— Իրաւունք ունի՞ք աղջիկս... ամէն բանին շատը դիմելի համ կուտայ, այդպէս չէ՞ Տաքթ. Ճօնս, — խօսեցաւ տիկ. Մուրատեան. — Ըսէ՛ք նա-

յիմ, սիրելի բժիշկ, ե՞րբ պիտի շտկէք սա ծուռ քիթս... Մենք հայերս աղուոր աչքեր ունինք, սակայն մեր քիթե՞րը... սլարդապէս անտանկի են... Մեր ամբողջ դերդաստանին մէջ Անահիտէն եւ Սիրանէն դատ կոկիկ եւ չէն շնորհք քիթ ունեցող չկայ... տեսէ՛ք, իմ քիթը արծիւի կտուցին կը նմանի... այս ձեւ քիթը հայկական է եղեր. ի՞նչ կ'ըսեն այդ ձեւ քիթին սրն. Արամեան, ըսէ՛ք կը խնդրեմ...

— Արծուաքիթ...

— Հա՛, իրաւ... արծիւին քիթն ալ... ո՛հ, ո՛հ, կտուցը իմ քիթին պէս կամարածեւ է, յաճախ դիտած եմ կենդանական պարտէզին արծիւները... ինչ եւ իցէ... ի՞նչ կ'ըսէ՛ք Տաքթ. Ճօնս... կրնա՞ք շտկել եւ կոկիկ քիթս, ձեզի հաղար տողար կը վճարեմ...

— Նախ հարցում մ'ընեմ, յետոյ կը սակարկենք, — խօսեցաւ բժիշկը. — քիչ առաջ ձեր աչքերուն դեղեցկութեան պատճառը բացատրեցի՞ր... չգիտեմ թէ որքան բանաւոր բացատրութիւն էր... բայց կը խնդրեմ, ըսէ՛ք ինչո՞ւ հայերուն քիթերը այդպէս խոշոր կ'ըլլան:

— Զգիտեմ. մենք բանասէր մ'ունինք, անոր հարցնելու է, ի՞նչ էր անոր անունը... հա՛, միտքս ինկաւ, Մինասեան... ան դիտէ անպատճառ...

— Ես ալ գիտեմ, — մէջտեղ ինկաւ Անահիտ, չարածճի խնդալով եւ մանկապարտէզի երեսայի մը փութկոտութեամբ:

— Ի՞նչ է եղեր աղուորիկ աղջիկ, ըսէ՛ նայիմ, — հարցուց Տաքթ. Ճօնս...

— Հայերը բաթլիճան տղմա շատ կ'ուտեն... այդ է պատճառը... ի՞նչ էր այն շարթաթերթին անունը մօրաքոյր... այն, որուն կողքին վրայ խո-

կոնսիլը դարձուցին անոր յաճախակի դիմումներուն: Ու խեղճ հայրս՝ յուսահատ եւ ընկճուած՝ մեռաւ:

— Հապա ձեր մա՞յրը, — հարցուց Անահիտ դուրովալից շէշտով: — ո՞րք է ձեր մայրը...

— Մայրիկս ինքնաշարժի արկածով մեռաւ... ո՞հ, սոսկալի էր անոր մահը... անիւները ճղմեցին անոր կուրծքը... խեղճ մայրիկս...

— Ո՞ւհ... ինքնաշարժ... արկած... ա՛խ, ո՞րքան շատ կը պատահի ինքնաշարժի արկածը...

— Հայաստանի մէջ թուրքին եաթաղանը կը սպաննէր. հոս ալ ինքնաշարժը... ի՞նչ է տարբերութիւնը... խօսեցաւ Տաքթըր Ճօնս, փիլիսոփայել ջանալով. այո՛, քաղաքակրթութեան պատուհան է ինքնաշարժը. պիտանի, սակայն նոյնքան վտանգաւոր, ճիշդ ճանճին պէս...

— Տարեկան քանի՞ մարդ կը մեռնի ինքնաշարժի արկածով, — հարցուց Տիկ. Մուրատեան, իր հիւրերուն մէյմէկ սուղնոց սիկառ հրամցնելով:

— Քսաներկու առ հարիւր հազար, — պատասխանեց բժիշկը:

— Այդ հաշուով հայերուն քօթան, Ամերիկայի համար, երեսուն հոգի է, Ամերիկահայերը հարիւր յետուն հազար հաշուելով: — աւելցուց տիկ. Մուրատեան մաթէմատիքոսի հովեր տալով ինքնիրեն:

— Ա՛խ, մօրաքոյր, ես զգուած եմ ջարդի եւ սպանութեան պատմութիւններ լսելէն... դալով ինքնաշարժի արկածներուն... ո՞ւհ... սոսկալի է... ուրիշ նիւթերու մասին խօսինք...

— Իրաւունք ունի՞ք աղջիկս... ամէն բանին չափը դիմելի համ կուտայ, այդպէս չէ՞ Տաքթ. Ճօնս, — խօսեցաւ տիկ. Մուրատեան. — Ըսէ՛ք նա-

յիմ, սիրելի բժիշկ, ե՞րբ պիտի շտկէք սա ծուռ քիթս... Մենք հայերս աղուոր աչքեր ունինք, սակայն մեր քիթերը... պարզապէս անտանելի են... Մեր ամբողջ դերդաստանին մէջ Անահիտէն եւ Սիրանէն զատ կոկիկ եւ շէն շնորհք քիթ ունեցող չկայ... տեսէ՛ք, իմ քիթը արծիւի կտուցին կը նմանի... այս ձեւ քիթը հայկական է եղեր. ի՞նչ կ'ըսեն այդ ձեւ քիթին պրն. Արամեան, ըսէ՛ք կը խնդրեմ...

— Արծուաքիթ...

— Հա՛, իրաւ... արծիւին քիթն ալ... ո՛չ, ո՛չ, կտուցը իմ քիթին պէս կամարածեւ է, յաճախ դիտած եմ կենդանական պարտէզին արծիւները... ինչ եւ իցէ... ի՞նչ կ'ըսէք Տաքթ. Ճօնս... կրնա՞ք շտկել եւ կոկիկ քիթս, ձեզի հաղար տողար կը վճարեմ...

— Նախ հարցում մ'ընեմ, յետոյ կը սակարկենք, — խօսեցաւ բժիշկը. — քիչ առաջ ձեր աչքերուն զեղեցկութեան պատճառը բացատրեցի՞ք... չգիտեմ թէ որքան բանաւոր բացատրութիւն էր... բայց կը խնդրեմ, ըսէ՛ք ինչո՞ւ հայերուն քիթերը այդպէս խոշոր կ'ըլլան:

— Չգիտեմ. մենք բանասէր մ'ունինք, անոր հարցնելու է, ի՞նչ էր անոր անունը... հա՛, միտքս ինկաւ, Մինասեան... ան գիտէ անպատճառ...

— Ես ալ գիտեմ, — մէջտեղ ինկաւ Անահիտ, չարաճճի խնդալով եւ մանկապարտէզի երեխայի մը վուրթկոտութեամբ:

— Ի՞նչ է եղեր աղուորիկ աղջիկ, ըսէ՛ նայիմ, — հարցուց Տաքթ. Ճօնս...

— Հայերը բաթլիճան տողմա չափ կ'ուտեն... այդ է պատճառը... ի՞նչ էր այն չարաթաթերթին անունը մօրաքոյր... այն, որուն կողքին վրայ խո-

չոր քիթով մարդու մը նկարը կայ... հա՛, հա՛, հա՛... միտքս ինկաւ, յիշեցի... Կալու՞՞ջ... Գուք Կալու՞՞ջ կը կարգա՞ք... պրն. Արամեան... լուրջ թերթ է չէ՞...:

— Իսկապէս լուրջ չարախոսութիւն է, — Ծաւարը պատասխանեց խնդալով: Անոր խնդուքին հետ միացուցին իրենց խնդուքը, Անահիտ եւ տիկին Մուրատեան, մինչ կը լռէր Տաքթ. Ծօնս, առանց հասկնալու պատճառը: Ան ոչինչ գիտէր հայոց Կալու՞՞ջին եւ կալու՞՞ջապետին մասին: Այնպէս, որ նանտէրը ստիպուեցաւ երկար բարակ ծանօթութիւն տալ, այդ մասին:

— Ինծի զրկեցէք, որ լաւ մը մկրատեմ անոր խոշոր քիթը, — խօսեցաւ Տաքթ. Ծօնս, բարձրաձայն խնդալով: Ու այսպէս ժամերով խօսեցան ու խնդացին, հաճելի ժամանց մը վայելելով:

Հեղհեղեղ, Ծաւարը ընտելանալով միջավայրին հետ՝ Անահիտին հետ խօսեցաւ այլեւայլ հիւսիսներու մասին: Զգմարիտ սիրոյ դոյութեան մասին թեր ուղէ՛մ կարծիքներ կը փոխանակէին, երբ ժամը տասներկուքը դարկաւ: Տաքթ. Ծօնս ցնցուելով ոտքի ելաւ եւ Ծաւարին ուղղելով իր խօսքը. —

— Կէս դիշեր է արդէն, Արամեան, չերթա՞նք... Օ՛, ո՞րքան չուտ սահեցան ժամերը... Բնաւ աշտան երկար մնալու մտադրութիւն չունէի:

— Պատրաստ եմ, — ըսելով, Ծաւարը հոգի ելաւ:

— Մեր տունը միշտ ըսց է ձեզի համար, պրն. Արամեան, — խօսեցաւ տիկին Մուրատեան՝ հիւրանալով: — յաճախ այցելեցէք մեզ...

— Ամենայն սիրով, — պատասխանեց Ծաւարը

եւ խոնարհութիւն ընելով սեղմեց տիկնոջ աղաման-դակուռ մատները: Յետոյ Անահիտին թաւչային փափկութեամբ սպիտակ թաթիկը իր ափին մէջ առնելով՝ շնորհակցեց անոր պաշտօնն աչքերուն եւ ըսաւ. —

— Ծառ հաճելի ժամանց մը պարգեւեցիք ինծի օր. Սարուխան... մեծապէս շնորհակալ եմ, կրկին տեսնուելու առիթը պիտի ունենամ արդեօք...

— Ինչո՞ւ է՞. ամիսի մը չափ հոս պիտի մնամ, շատ ուրախ պիտի ըլլամ եթէ յաճախ դաք, — պատասխանեց Անահիտ ժպտալով:

— Անպատճառ պիտի դամ. դիշեր բարի, օր. Սարուխան. շատ աղին էք... դիշեր բարի...

Ծաւարին ձայնը դողաց եւ անոր երեսները շառագունեցան ամէկուտ հարսի մը ալոսներուն նման: Անահիտ նկատեց Ծաւարին այլալոսմը եւ հրճուեցաւ: Քաղկեդոն հրապոյրին յաղթանակի հրճուանքն էր այդ: Կիները, առհասարակ, կը սիրեն դիտել տղամարդուն վրայ իրենց ազդած տարաւորութիւնը:

Հիւրերը մեկնեցան:

— Սիրուն աղջիկ է Անահիտը, — խօսեցաւ ըրժիշկը, երբ փողոց հասան:

— Այդպէս կ'երեւի, Տաքթըր Ծօնս, — պատասխանեց Ծաւարը. — Գեղ տեսնեմ Արամեան... մի փախցնէր այս աղջիկը... Տիկ. Մուրատեան շատ համակրեցաւ ձեզի:

Ծաւարը խնդալով բաժնուեցաւ իր դասատուին:

— Անահիտ, ի՞նչպէս գտար Ծաւարը, — հարցոյց տիկ. Մուրատեան, երբ առանձին մնացին:

— Այս մօրաքոյր, ինչպէս արտայայտուիմ... չափազանց բարի եւ միամիտ է... ամբողջ իրիկուն պարկեշտութենէ, վեհանձնութենէ, զոհողութենէ,

առաքինութենէ եւ հայրենասիրութենէ ճառեց... Ճշմարիտ սիրոյ գոյութենէն խօսելով գլուխ արդուկեց... շիտակը պատուելիցու տղայ է...

— Հապա ի՞նչ կ'ուղէիր, որ ընէր...

— Թանկոյի եւ Չարլսթընի մասին թող խօսէր, թատրոններու եւ քէպըրէթներու մասին թող խօսէր. Անահիտ, սիրուն աչքեր ունիս, գեղեցիկ ես, թող ըսէր. խօսքը մէջընդմիջ, դուռ գլուխին մէկն է, կրիմ հօրն...

— Անուղղայ ես Անահիտ... հազար ավտոս, եթէ այդ աղնիւ տղան ձեռքէդ փախցնես... յերաւել, սքանչելի տղայ է... ճիշդ հալած ոսկի...

— Հալած ոսկին ինչ ընեմ մօրաքոյր... Ես ձոյլ ոսկի կ'ուղեմ, դրամ... կանխիկ դրամ... հասկըցա՞ր... Անկուտիւն մէկն է այս տղան... ամբողջ գիշեր աշխատանքի առաքինութենէն ճառեց:

— Փայլուն ապագայ ունի...

— Բո՛ւհ... ապագայ, երա՛զ... Ես դործնական աղջիկ եմ... Ես սիրիացիներուն ըսածին պէս «Ծուհէլէք է՛լ Եէօլմ»-ին կը հաւատամ, այսինքն՝ ի՞նչպէս ես այսօր... տեսա՞ր փիլիսոփայութիւնը... մնայուն եւ թանձրացեալ... եւ չօղափելի... Ես վերացական բաներու ետեւէն վազող խենթերէն չեմ... ինձի տուր վառեակը այսօր... վաղուան բազը քուկդ թող ըլլայ... ինչ եւ իցէ, քանի որ այդքան հաւաներ ես տղային, քչիկ մը երես տամ, նայինք ի՞նչ կ'ելլէ տակէն:

— Անահիտ...

— Մօրաքոյր... քունս կուգայ... կէս գիշերը անցեր է արդէն... անկողին... անկողին դնանք... այդպէս չէ՞ր ըսեր Լէյաի Մըքալթէն...

— Ապրիլ... Ծէյքսպիր ալ գիտե՞ս... ի՞նչ

կ'ուղես Լէյաի Մըքալթէն... Բոմբօ եւ ձուլիթէն լուր տուր. անոնցմէ օրինակ առ... տես ի՞նչպէս ձուլիթ սիրահարուեցաւ Բոմբօյին:

— Բայց Բոմբօն հարուստ էր մօրաքոյր...

— Գիշեր բարի, Անահիտ... աւելորդ է քեզի հետ վիճաբանելու... ա՛խ, սա ժամանակակից աղջիկները... Անոնց սիրտն ու միտքը դրամի համար կ'աշխատին. Տէր իմ Աստուած, դուն խելք տուր իրենց...

Քնացան:

Անահիտ անմեղունակ երեսայի նման մշիկ մշիկ քնացաւ եւ քունին մէջ նսկի, տուար եւ ինքնաշարժ երացեց... Մինչ, անդին, աղքատ բայց ճէնթլմէն ուսանողը, իր խցիկին մէկ հատիկ լուսամուտին առջեւ գլխիկոր նստած՝ ի դուր կը ջանար Անահիտին սիրուն գլխադիծը հեռացնել իր սիրատոջոր աչքերուն առջեւէն:

Անահիտ, Անահիտ... Անահիտ... այս անունը շարունակ կը հնչէր իր ականջներուն մէջ: Սա կայն ինչո՞ւ կը դողար Շաւարշ... Նա սիրահարուած էր Անահիտին: Ո՛հ սէր, սէր, ո՞րքան չուտ կը բռնկիւ երբեմն... Այո՛, սիրոյ անէջջ հրդեհը բռնկած էր Շաւարշին կոյս սրտին մէջ, ուրկէ սիրոյ համայնակուլ բոցերը երկինք կը բարձրանային:

Շքեղօրէն կահաւորուած չորս սենեակնոց յարկարաժինի մը մէջ կ'ապրէր Վալօլէթ Պըրբլի անունով սչրուհի մը, չքնաղ ու գեղանի:

Առաւօտեան ժամը տասն էր, երբ արթնցաւ Վալօլէթ, այն ներկուած եւ շարուած աղջիկը, որ Սուրէն Աչըղէօղեանը ձերբակալել տուած էր, բժշկական վարժարանին քննութեան սրահին մէջ:

Վալօլէթ յօրանջելով դէն չարտեց իր չքնաղ մարմինը ծածկող մետաքսեայ վերմակը եւ բազմեցաւ անկողնին եղերքը, վար կախելով իր սպիտակ սրունքները, ի խնդիր սնդուսապատ մուծակներուն: Յետոյ պատէն կախուած հսկայ հայելին նայելով ժպտեցաւ ան՝ երեսն բերելով մարդարկաներու նմանող ատամնաշարները: Չինական մետաքսէ շինուած քիմօնայի մը մէջ ամփոփեց իր վէտվտուն մարմինը եւ ուղղուեցաւ լողարան, ուր յախճապակիէ ընդունարանի մը մէջ գաղջ ջուրը պատրաստ կը սպասէր այդ չքնաղ մարմինը ծածկելու եւ փայփայելու համար:

Վալօլէթ դանդաղօրէն լուսցուեցաւ: Հայելին դիմացն անցած՝ սկսաւ հազուել: Իսկապէս գեղեցիկ էր ան, իր խարտեաչ խոսրոպներով, սպիտակ մորթով եւ ծով կապոյտ աչքերով, որոնք ըստ հայադի Մայքըլ Արլէնի գունադեղ եւ ինքնատիպ դրէին, երկու գգալ Միջերկրական էին: Սիրուն եւ սչրասէր կիսաշխարհիկ մըն էր Վալօլէթ Պըրբլի, Սուրէն Աչըղէօղեանի նախկին հոմանունին:

Վալօլէթ իր արդուգարգը լրացնելով, սկսած էր շրթունքը ներկել, երբ հեռախօսը հնչեց զիւ ձայնով.—

— Թինկ... Թինկ... Թինկալինկ...

— Հըլլօ'... Վալօլէթն է... Ընչ... Սուրէնն ես... ա'հ, չեմ ուզեր երեսդ տեսնել... Այո'... անշուշտ դատարան պիտի երթամ... այո', պիտի վերկայութիւնս տամ... անկարելի է, չեմ հաշտուիր... ամօթ, հազար ամօթ քեզի... Սրիկայ... դասդ պիտի տամ... մէյ մը քեզի ծակը խօթեմ... մնացածը հետ է... Ի՞նչ ըսիր... Հինգ հազար տոլար կուտաս... ո'չ, չեմ ընդունիր. շատ չնչին գումար է այդ... գիտե՞ս... խայտառակութիւն պիտի... Իրարոյն պիտի վռնտուիս... այո', պիտի բանտարկուես ալ... Հա՛, հա՛, հա՛... Ծակը պիտի մտնես եւ քար կոտրես... ձիւն մաքրես պիտի փողոցներէն... ո'չ, վեց հազարն ալ քիչ է... սպասէ վայրկեան մը... Ես կ'ըսիրիկ թիւերը շատ կը սիրեմ... ցնծա՛ տասը հազար տոլարը եւ ես կ'ընդունիմ պայմաններդ... այո'... ի հարկէ կանխիկ... Ես ապագիկ դործաւնութիւններուն չեմ հաւատար... Տուր տասը հազար տոլարը եւ ես անմիջապէս կը մեկնիմ Փլօրիտա... այո'... Ժամը մէկին թրէյնով կը մեկնիմ... պատուոյ խօսք... ցը... — Ըսելով Վալօլէթ գոցեց հեռախօսը:

Յետոյ շրթունքը ներկելով ընկզմանեցաւ բազմոցին վրայ ու սկսաւ ծխել եւ մենախօսել.—

— Վերջապէս խելքի եկաւ սրիկան... վարնաց օտարականը... Է՛հ, գէշ է՛ տասը հազարը... Երկու տարի կը բաւէ... յետոյ... Աստուած պորմած է... նորէն կը կոլիմ օձիքէն... ապօ՛ւշը... Ինձ երեսօ՞յ կը կարծէ... Ինձի հետ խաղաց, կու-

սութեանս դուլալ նեկտարը ըմպեց ու հիմա ելեր է... ինչ եւ իցէ... Թող ցնծայ տասը հազարը... վերջը, անոր դասը կուտամ...

Այդ միջոցին սպասուհին նախաճաշ բերաւ: Վա-յօլէթ քիչ մը պտուղ միայն կերաւ: Փոքրիկ դաւաթ մըն ալ օղի կոնծեց: Օղի խմելը Սուրէնէն սովորած էր: Հայկական կաթ կ'անուանէր օղին, որ երբ ջու-րին հետ խառնուէր, կը ձերմկէր պարունակած ե-նեւօնին պտուղաւ: Հա՛, այսպէս աւելի ուրախ տրամադրութիւն ունեցաւ, կրնար զիմաւորել Սու-րէնը:

Կէս ժամ չանցած դրան զանգակը հնչեց: Ակրն-թարթի մը մէջ՝ Սուրէն Աչըզկէօղեան, մեղի ծանօթ լիբբ աղան, կեղծ ժպիտը շրթներուն՝ ներս մտաւ քրանաթոր... Վայօլէթին դեղեցկութենէն չլացած՝ փորձուցաւ գրկել ու համբուրել զայն...

— Ի՛նչ մի՛ մօտենար ինծի ամբարտաւան քե-ղի... սրիկայ քեզի, — պոռաց Վայօլէթ մատակ վազրի մը կատաղութեամբ: Սուրէն ախմայ հա-մակերպեցաւ եւ սկսաւ խօսիլ:

— Վայօլէթ, դրամը բերի. ե՞րբ կը մեկնիս...

— Օր. Պրքիւրի ըսէք պարոն... Ես ձեզի համար Վայօլէթ չեմ այսուհետեւ...

— Ինչպէս որ կ'ուզես...

— Ո՛ւր է դրամը... տուէ՛ք որ համբմ... հա-զար... երկու հազար... հինգ հազար... տասը հա-զար... պրապօ... Ձեր կեանքին մէջ առաջին ան-գամն ըլլալով շիտակ դործ տեսեր էք... դուժարը ճիշդ է... լման տասը հազար...

— Ե՛րբ պիտի մեկնիս... Ժամը մէկին համար էր մեր կարգադրութիւնը:

— Շատ լաւ, մէկին թրէյնը կը մեկնի...

— Դէ՛հ, շուտ ըրէ, կէսօր է արդէն...

— Լաւ, նախ երթանք հօթէլ, ինծի հրաժեշտի վառաւոր սեղան մը կուտաք, յետոյ ինծի կայարան կը տանիք, առաջին կարգի տոմսակ կը դնէք... հա-կըցա՛ք... Առաջին կարգի տոմսակ կ'ուզեմ...

— Թող այդպէս ըլլայ... երթանք... ոսկի պե-ղող աղջիկ...

— Պայման մը եւս...

— Ի՞նչ է... համբերութիւնս հատցուցիր...

— Ձեր լուսանկարը կը նուիրէ՞ք ինծի...

— Ի՞նչ պիտի ընես լուսանկարս...

— Յիշատակ մը... չէ՞ որ մենք իրար կը սի-րէինք...

— Մեր սէրը վերջացած է, այդպէս չըսի՞ր...

— Հա՛, հա՛, հա՛... Իրաւ է... ձեզի համար ... թերեւս... բայց ես բնաւ, բնա՛ւ չպիտի մոռնամ ձեզ... Հա՞, հա՛, հա՛... ինչպէս կրնամ մոռնալ ձեզ... լուսանկարը... ըսի... չլսեցի՞ք...

— Քովս լուսանկար չունիմ, յետոյ թղթատա-րով կը զրկեմ... շուտ ըրէ, չողեկառքը կը վախ-ցընես...

— Վայրկեան մը. ես ձեր լուսանկարը ունիմ... կը յիշէ՞ք անցեալ ամառ... Սպիտակ Լեռներուն մէջ... Երբ երկուքս իրարու յաւիտենական սէր եւ ամուսնութիւն կը խոստանայինք... ի՞նչ օրեր էին անոնք... մոռցա՞ք...

— Կը յիշեմ...

— Այն ատեն երկուքս միասին, շուրթն շրթի նկարուցանք, մի՞թէ... մոռցա՞ք...

— Ա՛... յո՛... կը յիշեմ...

— Լա՛ւ, այդ նկարը քովս է... իբր թանկագին

յիշատակ պահեր էի... Ուրեմն ձեր ձեռագրով բան մը գրեցէք այս նկարին տակը...

— Ի՞նչ գրեմ...

— Գրեցէք այսպէս... «Ազատ կամքովս տասը հազար տոլար վճարելով գնեցի լուսթիւնը այս նըկարին մէջ երեսցող աղջկան, որ խաբելով անպատուեցի»... այսքան միայն...

— Ձեմ գրեր... օրին մէկը գործանք մը կը բերես դիւրեւ... անկարելի է...

— Վստահութիւն չունի՞ր ինձ վրայ...

— Այո՛... բայց ո՛չ... այո՛, ո՛չ... բայց...

— Բայց ի՞նչ... մի մոռնաք պրն. Անգղիէօդեան, Ժամը երկուքին կ'սկսի մեր դատավարութիւնը... պիտի գրէ՞ք թէ ոչ...

— Կը գրեմ... չար աղջիկ... ծուղակին մէջ ձը գեցիր գիւս... եւ ինքնիրեն... Ծլօրիտա՝ ետեւէն մարդ կը գրկեմ եւ գողցնել կուտամ այդ նկարը... լմնցաւ գնաց... — լաւ, տուէք ձեր գրիչը...

— Ես գրիչ չունիմ...

— Բայց ես գրիչս սենեակս մոռցած եմ, մատիտով գրեմ...

— Ո՛ւ... գրիչով... քանի որ գրիչ չունիք, ուրեմն չուտ, վաղեցէք վարը եւ գնեցէք գրիչ մը... անկիւնը Այգլքին դեղարանը սերունիկ ինքնահոս գրիչ մը նշմարեցի առջի օր... ցուցադրեցի մէջն է... չատ սուղ է, միայն քսան եւ հինգ տոլար... վերցուցէք այդ նոյն գրիչը եւ եկէք ինձ մօտ... Այդ գրիչն ալ յիշատակ թողուցած կ'ըլլաք ինծի... Դեռ կը ստատամսի՞ր... Վայրկեանները կը սահին... Եթէ ուշանաք, միտքս կը փոխեմ... Հերթա՞մ...

— Ոսկի պեղող աղջիկ... Ձար աղջիկ — ըսելով Սուրէն ամառու խնկէն վար իջաւ:

— Հապա ի՞նչ կարծեցիք ինծի, — պոռաց Վայօլէթ անոր ետեւէն... անցած ըլլայ... սրբահոն-դէսին մէջ ձեր հանդիպած անմեղունակ եւ սուսիկ փութիկ աղջիկը կը կարծէիք, որ մնայի... անցած ըլլայ...

Քառորդ Ժամէն ամէն ինչ Վայօլէթին փափաքին համաձայն կարգադրուեցաւ: Երկու նախկին սերահարները գացին Քօլիլի Փլազա ճաշելու:

Սուրէն չատ ուրախ էր... վերջապէս կ'ազատէր Վայօլէթի պէս մեծածախս եւ վտանգաւոր հոմանունի մը եւ մանաւանդ դատավարութեան եւ բանտի մղձաւանջէն:

Ժամը մէկին հինգ վայրկեան մնացած կայարան հասան: Սուրէն Վայօլէթին համար մինչեւ Միտի, առաջին կարգի տոմսակ մը գնեց եւ առաջնորդեց իր նախկին հոմանունին Փուլմըն Բարին հանգստաւէտ մէկ անկիւնը: Յետոյ կեղծաւորի մը պէս Ժպտելով ըսաւ անոր... —

— Գո՞հ ես այս կարգադրութենէն, սիրելիս...

— Ձեր այդ հարցումին սրտասխանել չեմ ուզեր, ցտեսութիւն:

— Յոնտութիւն... բայց չեմ կարծեր, որ միշտ կրկին պիտի հանդիպինք... չուտով Եւրոպա պիտի մեկնիմ...

— Դրա՞նք...

— Այո՛... չվերադառնալու պայմանաւ...

— Բայց կը յիշէ՞ք ձեր մէկ առածը, որ օր մը խօսեցաք ինծի...

— Ըսէի, ի՞նչ է եղեր...

— Թէ լեռները միայն իրարու չեն հանդիպիր, բայց մարդիկ կը հանդիպին...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես...

— Թէ օր մը մենք կրկին պիտի հանդիպինք...
այո՛, անպատճառ պիտի հանդիպինք...

— Թերեւս...

— Բայց կնոջ նախադասութեամբ երբեք չի խա-
բեր...

— Թերեւս... երթաւ բարի Վայօլէթ... մոռ-
ցիր ինձ... Մենք այլեւս բնաւ չպիտի հանդի-
պինք...

— Զեղի մոռնա՞լ... պիտի ջանամ... ցը...

Կառաչարը սկսած էր շարժիլ: Սուրէն ամապա-
րանքով դուրս խոյացաւ կտուքէն եւ կորսուեցաւ
ամբոխին մէջ: Արտոյտի մը պէս ուրախ էր, որով-
հետեւ փորձանքէ մ'ազատած կը կարծէր ինքզինքը:

Սուրէն վաղեց դնաց իր փաստարանին դրասեն-
եակը Վայօլէթին հեռացումն աւետելու համար:

Ժամը ճիշդ երկուքին դատարանը բացուեցաւ:
Դատաւորը պաշտօնական հագուստ հագած՝ քովի
դռնէն ներս մտաւ: Հանդիսականները ոտքի ելան ի
յարգանս դատաւորին, օրէնքը դործադրողին, որ
մի դուցէ Սուրէնին չափ մեղաւոր անցեալ մ'ունէր:

Առաջին դատաւարութիւնը Սուրէնինն էր: Երբ
յարգելի պարոն դատաւորը Վայօլէթին բացակա-
յութիւնը իմացաւ, ահամայ ազատ արձակեց Սու-
րէնը եւ նշանակալից ձեւով իր դիմիր շարժեց: Ու-
րիշ բան ընելու անկարող էր օրէնքին պաշտպանը,
որովհետեւ ամբաստանողը անհետացած էր:

Սուրէն իր փաստարանին ձեռքը սեղմելով, թե-
թեւցած խղճմտանքով հեռացաւ դատարանէն, ուր
ուրիշ օր մը իր բախտը պիտի վճռուէր:

VI

Հետագայ օրերուն՝ Շաւարշ յաճախ այցելեց
տիկին Մուրատեանն եւ Անահիտը: Տիկինը համա-
կըրանքով եւ դուրգուրանքով լեցուած էր հանդէպ
Շաւարշին, որուն լայն պատեհութիւն տուաւ, որ-
պէսպիսի մօտէն շփում ստեղծէ Անահիտին հետ:

Այսպէս ընելով, տիկ. Մուրատեան կը կարծէր
թէ Անահիտ Շաւարշին անբիժ նկարագիրը տեսնե-
լով պիտի սիրահարէր: Այլին հիացած ըլլալով Շա-
ւարշին ուշիմութեան եւ վեհանձնութեան վրայ,
յաճախ կը խօսէր Անահիտին: —

— Անահիտ, Շաւարշ մեծ ապագայ կը խոստա-
նայ, ձեռքէ մի փախցնեք, վերջը կը զղջաս... այդ-
պիսի մէկը դռնէլ դիւրին չէ...

Անահիտ չարածձի կը խնդար եւ կը լռէր: Հա-
կաճառելով իր մօրաքոյրը վշտացնել չէր ուզեր:
Սակայն Շաւարշին հետ խաղալ, անոր այլայլումը
նշմարել եւ անոր տանջանքը դիտել հաճոյք էր Անա-
հիտին համար:

Այսպէս են կրկնէր: Անոնք միշտ կը բաղձան որ
սիրուն ուրիշներէն: Հաճոյք է՝ մէկէ աւելի տղա-
մարդու կողմէ սիրուիլը, կնոջ համար: Կրկնէր շատ
կը սիրեն չարչարել ու նեղել տղամարդը: Իգական
սեռին յաղթանակն է այդ: Ո՞ր կրնը չուզեր վայելել
այդ յաղթանակը...

Շաւարշ ճշմարիտ սիրահարի մը պէս կը կար-
մըրէր, երբ Անահիտին մօտենալով խօսքի կը բռ-
նէր անոր հետ: Անոր նախադասութիւնները յա-

ճախ անկապ եւ կցկտուր կ'ըլլային: Կակաղելով եւ թոթովելով կը խօսէր երբեմն:

Սակայն Անահիտ Շաւարշին հալումները դիտելով կը հրճուէր եւ այլեւայլ ձեւերով, խօսքերով եւ նշաններով ու ակնարկներով կը քաջալերէր զայն: Այսու հանդերձ կեղծաւորութիւն էր անոր բրածը: Շաւարշ մուկն էր, Անահիտ՝ կատուն, որ կը խաղար անոր հետ իր քմահաճոյքը գոհացնելու համար:

Շաւարշ, անհորձ սիրահարը, Անահիտին կեղծ ժպիտները եւ սիրոյ խօսքերը եւ մտերմիկ շարժումները ճշմարիտ կարծելով խենթի նման սկսաւ պաշտել Մամոնան պաշտող այս աղջիկը, որ հիանալիօրէն կը խաղար կեղծ սիրահարի դերը, վարպետ գերասանուհիի մը պէս:

Ամալերջի քննութիւնները վերջացած էին: Շաւարշ շարաթէ մը բժշկական վկայական պիտի ստանար: Մինչ անդին Անահիտ կը պատրաստուէր մի քանի օրէն Նիւ Նորք մեկնել, որովհետեւ իր արձաւորդին ժամանակը լրացած էր:

Ուստի, Շաւարշ որոշեց օր առաջ իր սիրաբանաւ Անահիտին: Նախ տիկ. Մուրաթեանին կարծիքը չօգտինց եւ քաջալերուած՝ անոր առած հաւանութենէն, աշխատեցաւ յարմար առիթ մը ստեղծել իր սէրը խոստովանելու եւ առաջարկութիւն ընելու համար:

Այդ օրերուն՝ Մըճէսթիկ թատրոնին մէջ Շէյք-քապիբի Բօմիօ եւ ձուլիէթը կը խաղցուէր: Իրիկունն մը Շաւարշ գողցուեցաւ թատրոնի կիշէն եւ գինները աչքէ անցուց: Իւրաքանչիւր տոմսակին գինը չորս տուար էր: Այո՛, շատ սուղ էին տոմսակները եւ Շաւարշին գրպանին անյարմար: Սակայն Բօմիօ եւ ձուլիէթի պէս խաղ մը յարմարագոյն գէ-

տինը պիտի պատրաստէր եւ լուազոյն առիթ ընծայէր: Այո՛, Անահիտին սիրտը պիտի ողողուէր սիրոյ այդ հրաշալի տրամայով եւ հետեւաբար պարտ հոգի պիտի վերածուէր Շաւարշին սիրոյ սերմերուն համար:

Այո՛, շաւարշոյն առիթն էր: Հաւանաբար տիկ. Մուրաթեան մերժէր ընկերացիլ իրենց: Այլին փնջ ընէր ոփրային տոտման... Ներկայացումէն վերջ Անահիտը պտոյտի կրնար տանիլ եւ յորմարագոյն վայրկեանին՝ առաջարկել: Այո՛, ծունկի դալով «Անահիտ կը սիրեմ քեզ... կեանքէս աւելի կը սիրեմ քեզ» պիտի ըսէր, անոր ձեռքը համբուրելով:

Հետեւաբար, Շաւարշ այլիկին հեռաւորութեան ապաւինելով փորձ մ'ըրաւ եւ հեռախօսեց:

— Հըլլօ՛, գո՛ւք էք տիկ. Մուրաթեան... Լաւ եմ... դուք ի՞նչպէս էք... գիտէ՞ք, այս երեկոյ Մեճրթիքի մէջ Մօմիօ եւ ձուլիէթը կը ներկայացնեն... կ'ուզէի՞ք երթալ... ո՞չ... անհանգիստ էք... շատ կըցաւիմ... ի՞նչ ըսիք... Անահիտը կ'ուզէ երթալ... շատ լաւ... թող պատրաստուի... ժամը ճիշդ ութին կ'ուզամ... ցտեսութիւն...

Շաւարշ ուրախութեամբ գոցեց հեռախօսը եւ վազեց թատրոնի կիշէն, ուրկէ գնեց երկու սուղնոց տոմսակներ: Չորս տուարնոց տոմսերը սպառած էին, հինգնոցներէն գնեց: Ինչ փոյթ ծախքը... չէ՞ որ առաջին անգամն ըլլալով իր սիրելիին հետ թատրոն պիտի երթային...

Արտոյտի պէս ուրախ գուարթ կը քալէր Շաւարշ, որ առաջին անգամն ըլլալով առանձին պիտի մնար իր պաշտելիին հետ:

Այո՛, ներկայացումէն վերջ հանրային պարտէզը պիտի երթային: Հոն լճակին քով, նստաբանի մը

վրայ բազմած՝ սպիտակ կարասները պիտի դիտէին: Բոմբիօ եւ ձուլիէթին սիրային կեանքին տխուր վախճանին մասին պիտի խօսէին... յետոյ խորունկ ա՛խ պիտի քաշէր եւ... իր կոյս սէրը խոստովանէր: Այսպէս կը մտածէր Շաւարշ:

Թատրոնին մօտերը գտնուող ծաղկանոցէն փունջ մը վարդ գնելով ուղղուեցաւ տիկ. Մուրատ-եանին բնակարանը, Անահիտը Թատրոն առաջնորդելու համար:

Մըճէսթիք Թատրոնին ընդարձակ սրահը լեցուած էր բաղմունքեամբ. ճիշդ ինչպէս, որ հայկական ներկայացումներու ատեն Թատրոնին ընդարձակ ընդունարանը կը լեցուի պարաս աթոռներով: Ժամը ճիշդ ութնուկէսին վարադոյրը բացուեցաւ: Բոմբիօ եւ ձուլիէթ... Մօնթակիր եւ Քափուլէթ... Ներկայացումը սկսաւ:

— Շէյքսպիրին փիէսները շատ կը սիրեմ,— փափսաց Շաւարշ Անահիտին ականջն ի վար: Այդ միջոցին Անահիտին մետաքսաման մագերը առաջին անգամն ըլլալով քուեցան Շաւարշին շառագունած այտերուն: Ա՛, որքան ուժգին կը տրոփէր Շաւարշին սիրտը... այդ պահուն:

— Ես ալ,— պատասխանեց Անահիտ.— Օթէլլօն հիանալի է:

— Հասաւ Բոմբիօ եւ ձուլիէթը...

— Սքանչելի է, սակայն ո՞րքան տխուր է վերջաւորութիւնը:

— Ողբերգութիւն է... չէ՞ որ կեանքն ալ ողբերգութիւն է եւ տխուր՝ անոր վերջաւորութիւնը:

— Բայց ես կեանքին պայծառ եւ արեւոտ կողմը դիտել կ'ուզեմ. Ա՛խ... ինչո՞ւ Շէյքսպիրը չմիացուց

երկու սիրահարները... Անոնք միանալու էին, փոխանակ մահով բռնուելու...

— Մի՞թէ աւելի լաւ կ'ըլլար այդպէս...

— Անշուշտ. երկու սիրահարները իրենց մուրադին կը հասնէին:

Լռեցին:

Եկաւ պարտէզին տեսարանը: Բոմբիօն կը խօսէր ձուլիէթին հետ... Սէր... Սէր կը հօսէր անոնց չրթներէն: Այդ միջոցին Շաւարշ փորձ մ'ըրաւ Անահիտին թաւշանման մորթով ձեռքը բռնելու համար: Անահիտ առանց ուշքէն ընդդիմութեան թողուց որ Շաւարշ իր ձեռքը բռնէ: Որքա՛ն տաք էր Շաւարշին ձեռքը... կրակի պէս կ'այրէր... Անոր բաղկերակը կը զարնէր հա կը զարնէր, այնքան արագ, որ անկարելի էր համբել գանոնք:

Անահիտ կը հրճուէր Շաւարշին յուզումը դիտելով: Մն ա՛լ աւելի մօտեցաւ Շաւարշին. եւ իր գլուխը հանդէպուց անոր լայն ուսին վրայ: Անոնց մարմինները իրարու մեղկ ջերմութիւնը զգացին: Որքա՛ն կապուղ էր Անահիտին թեւն ու սրունքը, որոնք մերթ ընդ մերթ կը քսուէին Շաւարշին հոժկու մկանունքին հետ: Անահիտ կը լսէր Շաւարշին սրտի տրոփիւնը, լըփ, տըփ:

— Անահիտ,— փափսաց Շաւարշ.— որքա՛ն լաւ պիտի ըլլար, եթէ դուն ըլլայիր ձուլիէթը ու ես ալ Բոմբիօն...

— Սուս, լռէ... ետեւի շարքին վրայ հայեցին կը խօսին. չըթ... չըթ ձեւթ ծամող կինը հայ է:

Շաւարշ լռեց: Աւելի ուժով սեղմեց Անահիտին ձեռքը, ու այդ միջոցով ջանաց իր ամբողջ հոժիւնը խանձող յոյգերը փոխանցել Անահիտին:

Ուշ ատեն վերջացաւ ներկայացումը: Հանդի-

սաստեաները խռամբ, խռամբ մեկնեցան։ Թաթրոնին ընդունարանը պարսպուեցաւ։ Անահիտ եւ Շաւարշ վերջին մեկնողներն էին։

Փողոց ելան։ Հանրային պարտէզը մօտ էր։ Դարձան Թրեմօնի փողոցի անկիւնը եւ Պօլսթըն փողոցէն դէպի վար քալեցին ու մտան հանրային պարտէզը։ Լճակին եզերքը, նստարանի մը վերայ քով քովի նստեցան։

Պարտէզը դրեթէ դատարկ էր։ Մի քանի գոյգեթ շրջակայ նստարաններուն վրայ բաղմած էր շաղապէրաբէն։ Ուրիշներ ծառերուն տակ, կանաչ մարդաբանին վրայ փռուած սլաքառ եւ աստեղազարդ երկինքը կը դիտէին, մերթ Ենդ մերթ իրարմէ համբոյրներ գողնալով։ Լուռ էին Շաւարշն ու Անահիտ, որոնք անխօս նստել էին, քով քովի, գլխակով սպիտակ կարասները։

Շաւարշին նախկին յուզումը մի քիչ մեղմացաւ։ Անոր սրտին արագ տրոփիւնը դանդաղեցաւ։ Էկզոն սկսաւ դառնալ իր բերանին մէջ եւ վերջապէս խօսեցաւ։

— Անահիտ...

— Մէյ՛, Շաւարշ, սիրեցի՞ր ներկայացումը...

— Անահիտ...

— Ի՞նչ կայ... չխօսի՞ս... լեզուդ բռնուեցաւ... ձուլիւթին դերը խողացող դերասանուհի՞ն սիրացարուեցար. գեղեցիկ աղջիկ է... չէ՞...

— Անահիտ... ալիւս չեմ կրնար դիմանալ... համբերութիւնս հատաւ... օրերէ ի վեր կ'ուզէի հետդ առանձին խօսիլ... ա՛խ, որքա՛ն տառապեցայ... ա՛յ՛, կ'ուզէի հետդ առանձին խօսիլ... չափ կարենոր խնդրոյ մը համար...

— Ըսէ՛ նայիմ ի՞նչ է կելը... ալիքան կարեւոր է...

— Անահիտ... ա՛խ, Անահիտ... հրեշտակ... կը սիրեմ քեզ... քեզի տեսած օրէս ի վեր կը սիրեմ քեզ, Անահիտ... Սէրդ լաիեց էութիւնս... Գիշեր ցեղեկ անունդ կը հնչէ ականջիս մէջ... խօսիլ... Անահիտ, պատասխան տուր... կրնա՞մ յուսալ... ըսէ՛, կրնա՞մ... յուսալ...

— Օ՛ր... ալիքան շո՛ւտ... մենք դեռ նոր ծանօթացանք...

— Ա՛խ, Անահիտ... պաշտելիս... Այլը ոչ ժամանակ կը ճանչնայ եւ ոչ ալ միջոց... առաջին վայրկեանին սիրեցի քեզ... ա՛խ, երանի թէ կարենայիք սիրտս կարգալ։

— Բայց բոլոր երիտասարդներն ալ այդպէս կը խօսին...

— Հաւատա՛ ինձ, Անահիտ... սիրելիս... կեանքը հարստ է ինծի, առանց քեզի... Անահիտ, եթէ ինծի «ահա դըսիսը, մաիր ներս» ըսեն, Անահիտ, հարամ ըլլայ, եթէ առանց քեզի ընդունիմ ալիք առաջարկը։ Ա՛խ, գեղեցիկ... ըսէ՛, պտղունց մը սէր հունի՞ս ինծի...

— Ենթադրենք, որ ճշմարիտ է զգացումդ ինձ հանդէպ. բայց սէրը հաց ալ կ'ուզէ... խորհա՞ծ ես ալիք մասին։ Եկուր բանաստեղծութիւնը մէկ կողմ թողունք, գործնական կողմը քննենք քու առաջարկութեան... Դու կ'ըսես թէ կը սիրես ինձ... բնականաբար չուտով ամուսնանալ պիտի ուզես հետս... Որովհետեւ եթէ առաջին քայլը սիրոյ խօստովանութիւնն է, երկրորդը՝ ամուսնութիւնն է... Բայց ո՞ւր է նրեթական անկախութիւնդ, խորհա՞ծ ես ալիք մասին... Հաղիւ հինգ վեց քալիէն կրնաս նիւ-

Թախանդ ապահովել... մինչև այդ ատեն...

— Ո՛հ, սիրելիս... երկու տարիէն նիւթականս
կ'ապահովեմ. ա՛խ, մի մերժեր զիս, Անահիտ...

— Բայց դուն բնաւ ծնողքս նկատի չես առներ,
անոնք աղքատները չեն սիրեր... Դեռ անցեալ օր
հայրիկս կը պնդէր թէ դրամը դրամին հետ ամուս-
նացնելու է... Դու կը հասկնաս ինչ ըսել կ'ուզէր,
չէ՞:

— Բայց դուն քու հօրը համամիտ չես... այն-
պէս չէ՞...

— Շիտակը, չդիտեմ... սակայն ես կը վառա-
քիմ ունենալ ինքնաշարժ մը, չքեղօրէն կահաւոր-
ուած յարկարաժին մը, վարժամ կահկարասի, դո-
հարեղէն եւ սուղնոց արդուզարդ... սպասուհի...
Դեռ ինչեր... Շաւարշ... դուն ի վիճակի չես այս
բաները ինձ տալ... ըսէ՛... կրնա՞ս...

— Այո՛, եթէ երկու տարի համբերես... Բոլոր
ուզածներդ աւելիով կուտամ քեզի... քչիկ մը դո-
հողութիւն ըրէ, ինչ կ'ըլլայ... մէկ երկու տարի-
էն...

— Երբ պատուելի՞մ... Ես հիմա կ'ուզեմ վայե-
րել... իոկ վա՞ղը... վաղուան մասին մտածել իսկ
չեմ ուզեր:

— Առ առաւելն երկու տարիէն, Անահիտ... Ես
կարելիս պիտի ընեմ ու եթէ քչիկ մըն ալ դուն օգ-
նես...

— Ե՞ս աշխատիմ... ա՛խ, դու չես հասկնար
զիս, Շաւարշ. ես կ'ստեմ աշխատանքը... հարուստ
եւ անդործ եւ քսակը լիքը տանտիկին ըլլալ կ'ուզեմ
ես...

— Բայց ես չեմ ուզեր, որ աշխատիս, Անա-
հիտ... միայն խօսք տուր ինձի, ըսէ որ կը սիրես

զիս. ահա՛ այդքան... ու ես քարէ քար, պատէ
պատ կը զարնուիմ ուզածդ ապահովելու համար:
Սէրս ամէն տեսակ զոհողութիւն ընելու պատրաստ
է:

— Այդքան շա՞տ կը սիրես ինձի...

— Ա՛խ, «չատ»ը չի բացատրեր սէրս, որ ան-
հուն է եւ անսահման... Ա՛խ, Անահիտ, իմ միակ եւ
առաջին սէրս... ա՛խ...

— Մի... Շաւարշ... մի լար... պատեհու-
թիւն տուր, որ խորհիմ...

— Բայց... Անահիտ... դէթ այսքանը ըսէ...
կրնա՞մ յուսալ... չես մերժեր ինձ... այնպէս
չէ՞...

— Յայսը միտքարութիւն է...

— Անահիտ...

— Ի՞նչ կ'ըլլաս, Շաւարշ...

— Համբոյր մը, Անահիտ, համբոյր մը... յի-
շատակ մը, որուն էութեանս մէջ ներարկած ուժովը
տոկալու համար ամբողջ շարաթ մը... ա՛խ, որքան
պիտի տառապիմ... եօթը օր եւ եօթը գիշեր...

— Լուէ... մարդ կուզայ...

Ոստիկան մը կ'անցնէր դիմացէն: Ոստիկանը,
օրէնքին պաշտպանը: Կէս գիշերը անցեր էր արդէն:
Անահիտ դաքի ելաւ եւ պատրաստուեցաւ մեկնիլ:

— Շաւարշ, երթա՛նք, մօրաքոյրս կը սպասէ...
որքա՛ն ուշացանք... կէս գիշերն անցած է...

— Ա՛խ, Անահիտ... համբոյր մը... Ի՞նչ կ'ըլ-
լայ...

— Դէհ, ա՛ռ, անառակ, Ի՞նչ կ'ելլէ չոփ չոր
համբոյրէ մը...

Համբուրուեցան... Շաւարշին առաջին համ-
բոյրն էր:

— Ա՛խ, Անահիտ... դու չես գիտեր... համբարյրը ամէն ինչ է...

Շաւարշ իր այդ առաջին համբարյրով ամբողջ լէութիւնը ուղեց փոխանցել Անահիտին, որուն համար, աւա՛ղ... համբարյրը շատոնց կորսնցուցեր էր իր նշանակութիւնը:

— Գո՞հ ես հիմա, — հարցուց Անահիտ թեթեւ շնչերով, եւ առանց շփոթելու...

— Գո՞հ... միայն այդքա՞ն... հաւատացիր ինձ, Անահիտ... առաջին համբարյրս էր... մօրմէս զատ ուրիշ կին մը բնաւ համբուրած չէի ես...

— Հաւատալիք բա՞ն է... հիմակուայ երկտասարդները շատոնց աւարտած են համբարյրին դըպրոցը եւ...

— Ես սրիկայ մը չեմ, Անահիտ...

— Մի՞թէ համբուրելը սրիկայութիւն է...

— Այո՛, եթէ համբարյրին ետեւ սէրը կանգնած չէ... այո՛, եթէ առանց սիրելու կը համբուրեն... Բսէ՛, Անահիտ... Ըսէ՛. դուն ուրիշին հետ համբուրուած ես...

— Ա՛խ...

— Ի՞նչ եղաւ, հոգիս...

— Ո՛չինչ... ուշացանք... մօրաքոյրս կը սպասէ... երթանք:

Քալեցին: Անահիտ կը լռէր: Ան կը յիշէր իր անթիւ սիրաբանութիւնները եւ պողոտաբնակները: Խղճի թեթեւ խայթ մը զգաց... քանի, քանի անգամներ համբուրած եւ համբուրուած էր... Անոր համար համբարյրը կորսնցուցած էր իր նշանակութիւնը եւ անբացատրելի բերկրութիւնը: Անահիտ, իբր արդիական աղջիկ մը, տիպար Փլէփիբը մը, սէրն

ու համբարյրը չէր կրնար իրարու հետ կապուած տեսնել...

Ա՛խ, որքա՛ն մեծ է թիւը անոնց, որ չեն գիտեր համբարյրին խակական նշանակութիւնը:

Կարճատեւ էր Անահիտին լուսթիւնը: Անոր խիղճը բթացած էր: Այդպիսի թեթեւ խղճահարութիւններ չէր կրնար անոր ծիծաղը խեղդել: Եւ սկսաւ ծիծաղել չնչոյդ Անահիտը, Մօերիկահայ Ֆլէփիբը: Շուտով մոռցաւ Շաւարշին համբարյրի մասին պահպանողական փիլիսոփայութիւնը:

Շաւարշն ալ, ուրախ եւ զուարթ, կը ճռուողէր: Երկուքը թեւանցուկ քալեցին դէպի տիկ. Մուրատեանի բնակարանը, ուր այրին կը սպասէր իրենց:

— Ա՛խ... ո՛ւր մնացին, — կը մոլորար տիկ. Մուրատեան եւ մեծ ջանք կը թափէր չքնանալու համար. — ո՛հ, շատ ուշացան, թերեւ Շաւարշ ըրաւ իր առաջարկութիւնը: Երանի թէ Անահիտին աչքերը բացուէին եւ ընդունէր Շաւարշին ճամարիտ եւ անաբառ սէրը:

Այդ միջոցին Անահիտ դրան տոջեւ կանգնած, գիշեր բարի կը մաղթէր Շաւարշին, որ կ'ըսէր. —

— Անահի՛տ, սիրելիս... մի մոռնար... շաբաթէ մը... այս՛ պիտի ըսես անպատճառ...

— Այդքան ինքնավստահ մի ըլլար, ա՛յ տըտղա՛յ...

— Բայց չէ՞ որ համբուրուեցանք...

— Իրա՞ւ... մենք համբուրուեցա՞նք...

— Չարաճճի քեզի... կ'ուրանա՞ս... պաշիկ մը եւս... ա՛խ...

— Սուս ... գիշեր բարի ... դէհ ... առ ...

— Լոյս բարի... Լոյս բարի... հրեշտակս... ա՛խ...

— Ա՛խ, Անահիտ... դու չես գիտեր... համբոյրը ամէն ինչ է...

Շաւարշ իր այդ առաջին համբոյրով ամբողջ էութիւնը ուղեց փոխանցել Անահիտին, որուն համար, աւա՞ղ... համբոյրը շատոնց կորսնցուցեր էր իր նշանակութիւնը:

— Գո՞հ ես հիմա, — հարցուց Անահիտ թեթեւ շեշտերով, եւ առանց չիկնելու...

— Գո՞հ... միայն այդքա՞ն... հաւատացիր ինձ, Անահիտ... առաջին համբոյրս էր... մօրմէս զատ ուրիշ կին մը բնաւ համբուրած չէի ես...

— Հաւատալիք բա՞ն է... հիմակուայ երկտասարդները շատոնց աւարտած են համբոյրին դըպրօցը եւ...

— Ես սրիկայ մը չեմ, Անահիտ...

— Մի՞թէ համբուրելը սրիկայութիւն է...

— Այո՛, եթէ համբոյրին ետեւ ոէրը կանգնած չէ... այո՛, եթէ առանց սիրելու կը համբուրեն... Ըսէ՛, Անահիտ... ըսէ՛. դուն ուրիշին հետ համբուրուած ես...

— Ա՛խ...

— Ի՞նչ եղաւ, հոգիս...

— Ոչի՛նչ... տշացանք... մօրաքոյրս կը սպասէ... երթա՛նք:

Քաջեցին: Անահիտ կը լռէր: Ան կը յիշէր իր անթիւ սիրաբանութիւնները եւ սպառնալուքները: Խղճի թեթեւ խայթ մը զգաց... քանի, քանի անգամներ համբուրած եւ համբուրուած էր... Անոր համար համբոյրը կորսնցուցած էր իր նշանակութիւնը եւ անբացատրելի բերկրութիւնը: Անահիտ, իբր արդիական աղջիկ մը, տիպար Փլէփիլըր մը, սէրն

ու համբոյրը չէր կրնար իրարու հետ կապուած պահել...

Ա՛խ, սրբա՛ն մեծ է թիւը անոնց, որ չեն գիտեր համբոյրին իսկական նշանակութիւնը:

Կարծառեւ էր Անահիտին լուրթիւնը: Անոր խիղճը բթացած էր: Այդպիսի թեթեւ խղճահարու թիւններ չէր կրնար անոր ծիծաղը խեղդել: Եւ սկսաւ ծիծաղել չնշող Անահիտը, Մաերիկահայ Ֆլէփիլըրը: Շուտով մոռցաւ Շաւարշին համբոյրի մասին սրահպանողական փիլիսոփայութիւնը:

Շաւարշն ալ, ուրախ եւ զուարթ, կը ճոռուղէր: Երկուքը թեւանցուկ քալեցին դէպի տիկ. Մուրատեանի բնակարանը, ուր այրին կը սպասէր իրենց:

— Ա՛խ... ո՞ւր մնացին, — կը մօլտար տիկ. Մուրատեան եւ մեծ ջանք կը թափէր չքնանալու համար. — ո՞հ, շատ ուշացան, թերեւ Շաւարշ ըրաւ իր առաջարկութիւնը: Երանի թէ Անահիտին աչքերը բացուէին եւ ընդունէր Շաւարշին ճշմարիտ եւ անաբատ սէրը:

Այդ միջոցին Անահիտ դրան տոջեւ կանգնած, գիշեր բարի կը մաղթէր Շաւարշին, որ կ'ըսէր. —

— Անահի՛տ, սիրելիս... մի մոռնար... չաբաթէ մը... այո՛ պիտի ըսես անպատճառ...

— Այդքան ինքնախտահ մի ըլլար, ա՛յ տըսողա՛յ...

— Բայց չէ՞ որ համբուրուեցանք...

— Իրա՞ւ... մենք համբուրուեցա՞նք...

— Չարաճճի քեզի... կ'ուրանա՞ս... պաշիկ մը եւս... ա՛խ...

— Սուս... գիշեր բարի... դէ՛հ... առ...

— Լոյս բարի... կոյս բարի... հրեշտակս... ա՞խ...

Անահիտ կորսուեցաւ միջանցքին մէջ եւ վերելաւ լակով բարձրացաւ իր մորաքրոջ յարկաբաժինը: Մինչ Շաւարշ, երիտասարդ սիրահարը, քալեց դռնաց իր աղքատիկ խցիկը. առաջին համբոյրին անբացատրելի հրճուանքը իր շրթներուն վրայ...

Սուրէն Աչրգէօղեանին ուրախութիւնը չափ եւ սահման չունէր: Ահեղ փորձանքէ մը ճողոպրած էր: Վայօլէթը ասպարէզէն հեռացնելով իր անունը խայտառակութենէ մերկած էր, գէթ ժամանակաւորապէս: Ասպազայի մասին մտածողներէն չէր այս չփացած երիտասարդը:

Երեկոյեան, Սուրէն Շաւարշին աշխատած ճաշարանը դնոց ընթերելու համար: Ծոխ ընթրիք մը աղուզրեց եւ կերաւ անօթի գայլի մը պէս, մեծ անխորժակով: Հա՛, այսպէս կուշտ աւելի հանգիստ եւ երջանիկ կը զգար: Սուղնոց սիկառ մը վառելով սկսաւ ծխել, չորս կողմը պտտցնելով իր կեղծ ժողովրդի ընդունակ աչքերը, ի խնդիր ծանօթի մը կամ մտերիմի մը:

Շաւարշ կը սպասարկէր մօտակայ սեղանի մը վրայ: Սուրէն Շաւարշին ներկայութիւնը նշմարելով, նշան ըրաւ անոր, որ մօտենայ:

— Շաւարշ, հոս եկուր, — խօսեցաւ Սուրէն հրամաններ արձակելու վարժուող հրամանատարի մը հեղինակութեամբ:

— Ի՞նչ կայ նորէն Սուրէն, խե՞ղ է, — պատասխանելով մօտեցաւ Շաւարշ. — Շատ ուրախ եւ զուարթ կ'երեւիս այս երեկոյ... ուշադրութիւնս դրաւեց զուարթութիւնդ, սոված գայլի մը պէս լափեցիր ընթրիքդ, ըսէ նայիմ, նոր ո՞րս մը գտած ես...

— Ընդհակառակը, հին որսէ մը խալսեցայ...

կատարեալ փորձանք էր... Կը յիշե՞ս, քննութեան
օրը ինծի ձերբակալել տուող խարտեաչ աղջիկը...

— Վայօլէթ Պըրքլի՞ն...

— Այո՛, ճիշդ ես... խայտառակը ինծի դէմ
դատ բացած էր։ Բերանը ոսկոր մը նետեցի, քշեցի
զնայ... քածը...

— Բաւական խոշոր ոսկոր մը նետած ըլլալու
ես... Վայօլէթին բերանը պղտիկ ոսկորներով գոց-
ուելիք տեսակէն չէ... չիտակը խոստովանիր...
ո՞րքան ցնծացիր։

— Տասը հազար մը տուի... Ի՞նչ ընեմ... դա-
տի օրն էր... պակասով չդոհացաւ քածը... խայ-
տառակուէի պիտի...

— Ե՞րբ պիտի խելօքնաս Սուրէն, — աւելցոյց
Շաւարշ իր գլուխը երերցնելով նշանակալից չար-
ժումով։

— Արդէն խելօքցած եմ, Շաւարշ... որոշած եմ
չատ պտրկեչտ ապրիլ ասկէ վերջ։ Սանկ աղուորիկ
եւ խելօքիկ թօմպուլիկ, պուպրիկ աղջնակ մը պիտի
գտնեմ եւ ամուսնանամ։ Ա՛յ Կը բաւէ... զգուեցայ
թափառելէն եւ ուրիշներուն արօտալայրերուն մէջ
արածելէ... տուն տեղ ըլլալ եւ խաղաղ կեանքի
սկսիլ որոշած եմ։ Ի՞նչ կ'ըսես...

— Աստուած տար, բայց հաւատալս չի դար...

— Իրաւ կ'ըսեմ... ազնիւ խօսք... տես այս գի-
շեր կաթիլ մը օղի բերանս դրած չեմ... այլեւս
բնաւ չպիտի խմեմ...

— Ուրախ եմ... բայց... — ըսելով Շաւարշ
սկսաւ խնդալ։

— Ինծի նայէ Շաւարշ, այս գիշեր չատ խնդու-
մերես կ'երեւիս... արամադրութիւնդ տեղն է...
դուն ի՞նչ ունիս... չըսե՞ս... խե՞ր է...

— Ոչե՛նչ... մի՞թէ միշտ կախերես կ'ուզես,
որ ըլլամ...

— Հէլէ՛... հէլէ՛...

— Խոստովանահա՞յրս ես... Ի՞նչ...

— Ըսէ՛... Կը խնդրեմ... դատընկեր ենք չէ՞...

— Գաղտնիքս քեզի չեմ վստահիր...

— Շաւարշ ջան, մոռցիր անցեալս... ապա-
խարած եմ եւ մէկդի չպրտած եմ նախկին մոլու-
թիւններս... վստահիր ինծի բարեկամս... փոխ-
ուած, նոր մարդ եղած եմ այլեւս... մէկ խօսքով,
դարձի եկայ, հասկցա՞ր... Տէրոջը փարախին Կը
պատկանիմ այլեւս։

— Ուրեմն աչքերնին լոյս, Տէրոջը փարախին
մէջ գտնուող գառնուկներուն...

— Կատակը մէկդի ըրէ, Շաւարշ, լուրջ է որո-
շումս...

— Աստուած տար, բայց ինչո՞ւ մեղքս պա-
հեմ... հաւատալս չի դար... Մէկ օրուան մէջ այս-
քան փոփոխութի՛ւն...

— Մտիկ ըրէ... Այսօր Տէր Անտոնին քով դա-
ցի։ Լալով խոստովանեցայ մեղքերս եւ թողութիւն
խնդրեցի։ Տէր Անտոնը մեղքնալով ինծի «Աստուած
թողութիւն չնորհեցէ» ըսելով հին մեղքերուն հա-
շիւը մաքրեց եւ ձեռքը գլխիս դնելով «ամէն ուն-
ճանաս» լրաւ եւ օրհնեց զիս... Գիտե՞ս... հօրս
մօտիկ բարեկամներէն մին է Տէր Անտոնը... Ա՛յս,
որքան երկիւղած էր հայրիկս...

— Խաչագողին մէկն է այդ Տէր Անտոնը...
Բայց ինչ եւ իցէ... Ուրախ եմ Սուրէն... Աստուած
տայ, որ յաջողիս...

— Ուրեմն պատմէ ինծի պատմիքը... ինչո՞ւ

այդքան ծիծաղերես ես այս գիշեր... սիրահարուած չըլլաս...

— Այս գիշեր, համայնարանին պարահանդէսին պիտի գամ...

— Անշուշտ... պարի սիրահար եմ... չե՞ս գիտեր:

— Ուրեմն այս գիշեր կը տեսնուինք պարասրահին մէջ, ուր դուն առիթը կ'ունենաս ուրախութեանս շարժառիթը խմանալու:

— Անօրէն քեզ... աղջկէ մը գտած ես...

— Թերեւս...

— Վայ չար քեզի... մկներն ալ սալատա ուտելու սկսեր են... կը ծանօթացնե՞ս...

— Եթէ խոստանաս խելօք ըլլալ...

Պատուոյս վրայ կ'երդնում, որ...

— Լաւ, նայինք:

Սուրէն մեկնեցաւ, ուրախ եւ զուարթ, արտոյտի մը պէս: Մինչ Շաւարշ շարունակեց սեղաններուն վրայ իր սպասարկութիւնը: Ժամը իննին լրացուց իր աշխատանքը: Ծագկալաճառատուն մը հանդիպելով, գնեց փունջ մը մանիչակ եւ ուղղուեցաւ տիկ. Մուրատեանին բնակարանը, Անահիտը պարահանդէս առաջնորդելու համար:

Որքա՛ն ուրախ էր Շաւարշ: Իր պաշտած քահկին հետ գիրկընդխառն պիտի պարէր այս գիշեր: Ու պարին զգիսիչ երաժշտութենէն եւ շարժումներէն արքշիռ՝ սիրոյ խօսքեր պիտի փսիսար Անահիտին ականջն ի վար: Այսպիսի հաճոյքներու մասին մտածելով՝ Շաւարշ բոլորովին մոռցաւ Սուրէնին հետ իր ունեցած խօսակցութիւնը եւ սուրբելով մօտեցաւ Անահիտին դռնուած յարկաբաժինը տանող վերելակին: Շատ, չա՛տ ուրախ եւ երջանիկ էր ան,

այդ գիշեր, առանց վայրկեան մը կասկածելու ապաղայ յաջողութեան, որ շատ մօտալուտ կը թուէր իրեն:

Այդպէ՞ս էր արդեօք...

VIII

Ինչո՞ւ այդքան արդուղարդ Անահիտ... Ո՞ւր բարի ճանապարհ, չխօսի՞ս, — հարցուց տիկ. Մուրատեան Անահիտին, որ հայելիին դիմացն անցած այտերը կը չարեւեր:

— Պարահանդէս պիտի երթամ, մօրաքոյր...

— Որո՞ւն հետ...

— Դժու՞մ գլուխ Շաւարշին հետ...

— Անահիտ...

— Ինչո՞ւ այդպէս ծուռ, ծուռ կը նայիս ինծի:

— Անահիտ ըսի...

— Համա՞ք մօրաքոյր, սիրելի մօրաքոյր...

— Ախտո՞ւ, հազար ախտոս... Ե՞րբ պիտի խելօքնաս...

— Խե՞նթ եմ, որ...

— Անահիտ, մեղք է, մի խաղար այդ խեղճ տըղուն հետ. — Եթէ չես սիրեր զինքը, բացէ՛ն ի բաց ըսէ իրեն, ինչո՞ւ պարապ տեղը պիտի յուսադրես եւ օրօրես խեղճը, օր մը մնաց քեզի... վաղը գիշեր վերջին պատասխանդ պիտի տաս իրեն: Ինչո՞ւ դժու՞մ գլուխ կ'անուանես այդ աղքատիկ երիտասարդը, որ տասնեակ մը սրիկայ, բայց արտաքուստ ճէնթլմէն երեւցող երիտասարդ կ'արթէ:

— Մի՞թէ դժու՞մ դէ՛շ բան է... բժիշկները միշտ կը յանձնարարեն դժու՞մը... բայց չիտակը խօսիր մօրաքոյր, Շաւարշին գլուխը դժու՞մի չափ խոշոր չէ՞...

— Մի կատակէր հետս, Անահիտ, ի՞նչ է որո-

չեմք: պիտի ընդունի՞ս Շաւարշին առաջարկը, թէ ոչ...

— Բան մըն ալ որոչա՞ծ չեմ տակաւին...

— Պիտի ընդունի՞ս թէ ոչ...

— Չգիտեմ...

— Տէ՛ր իմ Աստուած... Ժամանակուայ աղջիկները կապուելիք յիմարներ են պարզապէս:

— Հապա ի՞նչ կ'ուզէիր որ ըլլային... ամէն «քեզ կը սիրեմ» ըսողին դէ՞րկը նետուէին...

— Պըրտ... պըրտ... պըրտ... — դուռը կը դարնուէր:

— Անահիտ, Շաւարշն է եկողը... չգիմաւորե՞ս. խօսեցաւ մօրաքոյրը ճարմահետ:

— Անհո՞ղ կայ մօրաքոյր... դիմաւորելով ալտօր չկայ... խեղճը հոգով ձեռքով բռնուած է թաղարդիս մէջ... տեսնելիք բան է մօրաքոյր... ա՛խ, որքան կը կարմրի ինծի հետ խօսած պահուն:

— Կարմրիլը անբժուկեան նշան է, — խօսեցաւ տիկին Մուրատեան լրջութեամբ. — անամօթները եւ անասունները միայն չեն կարմրիր:

— Իրա՞ւ կ'ըսես...

Այդ պահուն դուռը բացուեցաւ եւ Շաւարշ ներս մտաւ, ժպիտը իր չրթներուն վրայ եւ մանկակի փունջ մը ի ձեռին:

— Բարեւ ձեզ, — խօսեցաւ Շաւարշ իր գլխարկը հանելով:

— Բարեւ, հազար բարեւ, Շաւարշ, տղաս, ինտո՞ր ես այս գիշեր, — պատասխանեց այրին, մինչ Անահիտ աղահօրէն կը հոտուրտար մանկակներուն փունջը:

— Հիանալի, դուք ի՞նչպէս էք. դուք ալ չէի՞ք ուզեր պարահանդէս դալ...

— Ծնորհակալ եմ, շատ ազնիւ ես ինձ հրաւիրելուդ համար, բայց իմ պարելու ժամանակը շատոնց անցած է:

— Անահիտ երթանք... ուշացած ենք արդէն:

— Երթանք, ցը՛ մօրաքոյր, — պատասխանեց Անահիտ տիկին Մուրատեանը համբուրելով:

— Զուշանաս աղջիկս... Ծաւարչ տղաս ժամը ճիշդ տասնեւերկուքին հոս կ'ուղեմ ձեզ, հասկըցա՞ր...

— Գլխուս վրան տիկին Մուրատեան, կէս գիշերին հոս կ'ըլլանք:

— Մեկնեցան: Տիկին Մուրատեան առանձին մը նալով, սկսաւ թղթախաղով բաղդ բանալ:

Բառորդ ժամ յետոյ Ծաւարչ եւ Անահիտ: Բօւլիլի Փլազայի ընդարձակ պարասրահին մէջն էին: Պարասրահը շքեղօրէն զարդարուած էր: Լուսաւորութիւնը հիանալի էր: Նուադախումբը կը նուագէր զգլխիչ եղանակներ: Սաքսօֆօնը կը մլաւէր կատուի մը պէս եւ զոյգերը կը դառնային, հա կը դառնային:

— Պարենք.— մօտիսաց Անահիտ՝ անհամբեր:

Պարի խենթ էր Անահիտ, որուն հրճուանքը սիրող սրտին շատ դիւր կուգային պարին համաչափ շարժումները եւ խենթեցուցիչ կրակոտ նուագը:

— Պարենք.— պատասխանեց Ծաւարչ, նոյնքան անհամբեր չեշտով եւ Անահիտին ճապուկ մէջքը գրկելով առաջնորդեց դայն դէպի սրահին կեդրոնը:

Պարող զոյգերը, առհասարակ, կը սիրեն շաղակրատել: Ուստի Ծաւարչ, պահ մը մոռնալով իր

լրջութիւնն ու սակաւախօսութիւնը, սկսաւ ճնճողուկի մը պէս ճռռողել:

— Անահիտ.— ըսաւ ան.— վաղը գիշեր մեր պայմանաժամը կը լրանայ, չմոռնաս... այո՛ պիտի ըսես... չէ՞...

— Նայինք...

— Ի՞նչ... Մի՞թէ որոշած չես տակաւին... Ա՛յն Անահիտ. հերիք տանջես զիս... մի, մի չարչարեր զիս... յոյսի նշոյլ մը գէթ... Անահիտ...

— Վաղը գիշեր... վաղը...

— Բայց... ոչ... այս գիշեր... ալ չեմ կրնար դիմանալ...

— Ո՞րքան անհամբեր ես... վաղը...

— Վաղը... վաղը... ա՛յս յոյս... ա՛յս, ո՞րքան երջանիկ պիտի ըլլամ վաղը... արդեօք պիտի դա՞յ այդ վաղը...

— Թերեւս...

— Ի՞նչ...

Նուազը դադրեցաւ: Պարը ընդհատուեցաւ: Բրտնալծոր զոյգեր խուժեցին պլաֆէն պաղպաղակներով եւ զովացուցիչ օշարակներով թարմացնելու համար իրենց տաքցած մարմինները: Ծաւարչ Անահիտին պաղպաղակ ապսպրեց: Այդ միջոցին Սուրէն Ալըզկէօղեան՝ կեղծ ժպիտը իր շրթներուն մօտեցաւ անոնց եւ ապշահար նայեցաւ մէյ մը Անահիտին եւ մէյ մը Ծաւարչին, որ հպարտօրէն կը նայէր նորեկին «տեսա՞ր» ըսել ուզելով:

Սուրէն փորձագէտի մը աչքերով, ակնթարթի մը մէջ լսփեց Անահիտին գլխիչ գեղեցկութիւնն ու շնորհքը եւ հիացաւ:

— Վա՞յ Ծաւարչ ջան, ե՞րբ եկաք, որ ձեզի չի

կըցայ տեսնել... Ժամ մը կ'ընէ, որ մուտքին պու-
ջեւ կ'սպասէի: Չարաճճի քեզի... աղուորիկ աղջիկ-
կը դուք ես ու ձայն ծպտուն չեա հաներ... հը...
— Խօսեցաւ Սուրէն մտերմօրէն:

— Քովի դռնէն ներս մտանք, մէկ անգամ մի-
այն պարեցինք:

— Չներկայացնե՞ս ինծի բարեկամութիւնք...

— Իրա՞ւ, հազար ներողութիւն, ծանօթացէք,
խնդրեմ, Օր. Անահիտ Սարուխան, Նիւ Եորքէն...
Պրն. Սուրէն Ալբրէկտեան, Պոպոլնէն, դասընկերս
է...

— Յարգանքներս մեծահարուստ Սարուխանին
դստեր, գեղանի Անահիտին... ամենամեծ պատիւն
է ինձ համար, ձեզի հետ ծանօթանալս... Օր. Սա-
րուխան, երախտապարտ եմ բաղդի դեցուհւոյն, որ
այս առիթը ստեղծեց. — այսպէս խօսելով, Սուրէն
սալօնի մանկաւիկի մը պէս խոնարհութիւն ըրաւ
եւ սեղմեց Անահիտին ձեռքը:

— Ձեր մոտին լսած եմ. — Խօսեցաւ Անահիտ
քնքշութեամբ. — հանգուցեալ ձեր հօր խօսքը կ'ը-
նէր մեզի իմ հայրիկս, լաւ բարեկամներ են եղեր,
միասին Ամերիկա եկեր հաստատուեր են:

— Հօրս բարեկամին դուստրը իմ ալ բարեկամն
է: Ձեզ տեսնելով սիրտս հպարտութեամբ կը լեց-
ուի: Որքա՞ն երջանիկ ըլլալու են ձեր ծնողքը ձեզի
պէս սքանչելի եւ գեղեցիկ աղջիկ զաւակ մը ունե-
նալուն համար: Ա՛խ, Օր. Սարուխան, որքան բաղ-
դաւոր եմ, այս անակնկալ հանդիպումին համար...
կը բարեհաճե՞ք երկրորդ պարը ինծի շնորհել...
մեծապէս երախտապարտ պիտի թողուք զիս, ըն-
դունելով առաջարկս...

— Ես չգիտեմ... բայց...

— Ա՛հ, իրաւունք ունիք սիրելի օրիորդ, սիրուն
ըլլալով մէկտեղ, համեստ եւ կենցաղագէտ ալ էք...
Ներողութիւն կոչութեանս համար, պրն. Սարա-
ւանէն արտօնութիւն խնդրելու էի... հազար ներո-
ղութիւն. — եւ Շաւարշին ուղղելով իր խօսքը շա-
րունակեց. — Պրն. Սարուխան, կ'արտօնե՞ք, որ օր.
Սարուխանին հետ անգամ մը միայն պարելու երկ-
նային հաճոյքին արժանանամ...

— Մի՞թէ երկնային հաճոյք է ինձ հետ պարե-
լը, — ընդմիջելով խօսեցաւ Անահիտ եւ խնդաց մէկ
աչքը խփելով:

— Երկնային եւ աստուածային միանգամայն,
օր. Սարուխան. ի՞նչ կ'ըսէք պրն. Սարուխան...

— Օրիորդին զիտնալիքն է, — պատասխանեց
Շաւարշ չորրորդեամբ. — Մի՞թէ ես իրաւունք ու-
նիմ անոր կամքին վրայ իշխելու:

Շաւարշ՝ արդէն սկսած էր հազար անգամ զըղ-
ջալ Անահիտը Սուրէնին ներկայացուցած ըլլալուն
համար:

— Ա՛հ, շատ ազնիւ էք, սիրելի բարեկամս...
Ուրեմն համաձայն է՞ք օր Սարուխան, — Խօսեցաւ
Սուրէն կոտորուելով եւ խոնարհութիւն ընելով:

— Քանի որ այդքան կը փափաքիք... կը հա-
մաձայնիմ... երրորդ պարին ուրեմն... ցը...

— Շատ երախտապարտ թողուցիք զիս... սի-
րելի օրիորդ...

Ճէզ նուագախումբը սկսաւ ֆաքսթրաթ մը նը-
ւագել: Սուրէն իր կարգը չփախցնելու համար չու-
ղեց ուրիշ աղջկայ հետ պարել: Հաւատարիմ շան
մը պէս հետեւեցաւ Անահիտին եւ երբ երրորդ պա-
րը պիտի սկսէր, մօտեցաւ Անահիտին եւ խոնար-

կրցայ տեսնել... Ժամ մը կ'ընէ, որ մուտքին առջեւ կ'սպասէի: Չարածճի քեզի... աղուորիկ աղջիկը դուր ես ու ձայն ծայտուն չես հաներ... հը... — խօսեցաւ Սուրէն մտերմօրէն:

— Բովի դռնէն ներս մտանք, մէկ անգամ միայն պարեցինք:

— Չներկայացնե՞ս ինձի բարեկամութիւնը...

— Իրա՞ւ, հազար ներողութիւն, ծանօթացէ՛ք, խնդրեմ, Օր: Անահիտ Սարուխան, Նիւ Եղրէն... Պրն. Սուրէն Աչդկէօղեան, Պոպուրէն, դասընկերս է...

— Յարգանքներս մեծահարուստ Սարուխանին դստեր, գեղանի Անահիտին... ամենամեծ պատիւն է ինձ համար, ձեզի հետ ծանօթանալս... Օր: Սարուխան, երախտապարտ եմ բաղդի դիցուհւոյն, որ այս առիթը ստեղծեց. — այսպէս խօսելով, Սուրէն սալօնի մանկլաւիկի մը պէս խոնարհութիւն բրաւ եւ սեղմեց Անահիտին ձեռքը:

— Ձեր մոտին լսած եմ. — խօսեցաւ Անահիտ քնքշութեամբ. — հանգուցեալ ձեր հօր խօսքը կ'ընէր մեզի իմ հայրիկս, լաւ բարեկամներ են եղեր, միասին Վմերիկա եկեր հաստատուեր են:

— Հօրս բարեկամին դուստրը իմ ալ բարեկամն է: Ձեզ տեսնելով սիրտս հպարտութեամբ կը լեցուի: Որքա՞ն երջանիկ ըլլալու են ձեր ծնողքը ձեզի պէս սքանչելի եւ գեղեցիկ աղջիկ դաւակ մը ունենալնուն համար: Ա՛խ, Օր: Սարուխան, որքան բազդաւոր եմ, այս անակնկալ հանդիպումին համար... կը բարեհաճե՞ք երկրորդ պարը ինձի չնորհել... մեծապէս երախտապարտ պիտի թողուք զիս, ընդունելով առաջարկս...

— Ես չգիտեմ... բայց...

— Ա՛, իրաւունք ունիք սիրելի օրիորդ, սիրուն ըլլալով մէկտեղ, համեստ եւ կենցաղագէտ ալ էք... ներողութիւն կոչութեանս համար, պրն. Արամ. եանէն արտօնութիւն խնդրելու էի... հազար ներողութիւն. — եւ Շաւարշին ուղղելով իր խօսքը շարունակեց. — Պրն. Արամեան, կ'արտօնե՞ք, որ օր. Սարուխանին հետ անգամ մը միայն պարելու երկնային հաճոյքին արժանանամ...

— Մի՞թէ երկնային հաճոյք է ինձ հետ պարելը, — ընդմիջելով խօսեցաւ Անահիտ եւ խնդաց մէկ աչքը խփելով:

— Երկնային եւ աստուածային միանգամայն, օր. Սարուխան. ի՞նչ կ'ըսէք պրն. Արամեան...

— Օրիորդին գիտնալիքն է, — պատասխանեց Շաւարշ չորրորդեամբ. — Մի՞թէ ես իրաւունք ունիմ անոր կամքին վրայ իշխելու:

Շաւարշ՝ արդէն սկսած էր հազար անգամ զրդջալ Անահիտը Սուրէնին ներկայացուցած ըլլալուն համար:

— Ա՛, շատ ազնիւ էք, սիրելի բարեկամս... Ուրեմն հպմաձայն է՞ք օր. Սարուխան, — խօսեցաւ Սուրէն կոտորուելով եւ խոնարհութիւն ընելով:

— Քանի որ այդքան կը փափաքեք... կը համաձայնիմ... երրորդ պարին ուրեմն... ցը...

— Շատ երախտապարտ թողուցիք զիս... սիրելի օրիորդ...

Ճէզ նուագախումբը սկսաւ ֆաքսթրաթ մը նըւագել: Սուրէն իր կարգը չփախցնելու համար չուղեց ուրիշ աղջկայ հետ պարել: Հաւատարիմ շան մը պէս հետեւեցաւ Անահիտին եւ երբ երրորդ պարը պիտի սկսէր, մօտեցաւ Անահիտին եւ խոնար-

հուժիւնն ընելով կրկին առաջարկութիւնն ըրաւ երրորդ պարին համար:

Երկրէայրկեանի մը մէջ Սուրէն եւ Անահիտ կորսնցան պարող զոյգերուն մէջ: Ծաւարչ գամուած մնաց իր տեղը, շանթէ զարնուածի մը պէս: Հրացայտ աչքերով հետեւեցաւ Անահիտին եւ Սուրէնին, որոնք շաղակրատելով եւ խնդալով կը պարէին ոտտոտուն քայլերով: Անահիտ Սուրէնին մէջ դուռնէր իր տեսակը: Որքա՛ն տարբեր էին Սուրէնին ձեւերը անտաշ Ծաւարչի ձեւերէն:

Նախանձը, սեւ նախանձը սկսաւ կրծել Ծաւարչին հուժիւնը: Սուրէն հմայիչ ձեւեր ունէր, խորհեցաւ ան: Բարեկիրթ եւ իսկական ճէնթմէն կ'երեւէր իր անցեալին անծանօթ եղողներուն: Հապա՛, եթէ իր բարեկիրթ արտաքինով համոզելու ըլլար Անահիտը... ո՛հ, ինչ դժբախտութիւն պիտի ըլլար «վաղ»ուան սպասող Ծաւարչին:

Մինչ անդին, Սուրէն եւ Անահիտ զիրար դըրկած կը դառնային հա կը դառնային: Անահիտին դողալիկ դուլիսը կը հանդէ՛ր Սուրէնին լայն ուսին վրայ: Սուրէն իր դուլիսը ծռած՝ Անահիտին ախանջին բաներ մը կը փափար: Ու երկուքը միասին ժպտելով ա՛լ աւելի կը փաթթուէին իրարու: Ծաւարչին գիւր չեկաւ անոնց պարելու այս մտերմական ձեւը:

Միջնադադարին, Սուրէն սուղնոց պաղպաղակ մը հրամցուց Անահիտին եւ յետոյ առ ի քաղաքավարութիւն, առաջնորդեց դայն Ծաւարչին քով:

— Մեծագոյն երջանկութիւնը պարզեւեցիք ինծի օր. Սարուխան, — խօսեցաւ Սուրէն չողոքորթութեամբ: — Զեր պարելը պարզապէս երկնային է... պահ մը ինքզինքս դրախտին մէջ կարծեցի...

— Ո՞, շատ կը չափազանցէք պրն. Աչըզկէօղեան, սակայն եթէ ճշմարտութիւնը խօսիլ պէտք է, դուք իսկական վարպետի պէս կը պարէք... իսկապէս հաճոյք էք ձեզի հետ պարելը... շնորհակալութիւններս...

— Ծառ բարի էք, օր. Սարուխան... կ'ուզէի՞ք վալս մը պարել հետս... ես շատ կը սիրեմ վալսը...

— Վալսը ինծի հետ պիտի պարէ, — ընդմիջեց Ծաւարչ կտրուկ:

— Օ՛... հազար ներողութիւն, մոռցայ... որքա՛ն ետտէր եմ. բոլորովին մոռցայ ձեզ, բարեկամս... Ուրեմն յաջորդ վաճ Սքէփը շնորհեցէք ինծի, օր. Սարուխան... կրնա՞ք...

— Ես վան սթէփը շատ կը սիրեմ, — պատասխանեց Անահիտ ժպտելով:

— Մեծապէս շնորհակալ եմ, սիրելի օրիորդ, ձեզի հետ պարելը երկնային հաճոյք է, որուն անարժան կը նկատեմ ինքզինքս, նուազաւ... հասարակ մահկանացուս...

— Ա՛, պրն., դուք շատ կը չափազանցէք... կը շփացնէք զիս... Մի՞թէ...

— Ա՛խ, սիրելի օրիորդ... շատ վեհանձն ու բարի էք... ձեզի պէս հրեշտակադէմ աղջկայ մը հետ պարելը երկնային հաճոյքէ աւելի, աստուածային հեշտանք մըն է...

— Լաւ, լա՛ւ, այդպէս թող ըլլայ, — ընդմիջելով խօսեցաւ Ծաւարչ, քէն ըրածի մը շեշտելով:

Վալսը սկսաւ: Ծաւարչ եւ Անահիտ պարել սկսան: Լուռ էր Ծաւարչ եւ արձանի մը պէս լուրջ: Ծառ տխուր էր: Հազար անգամ զըջացած էր Անահիտը Սուրէնին ծանօթացուցած ըլլալուն համար: Նախանձի սեւ ամպերը կը կուտակուէին իր յոյսի

հորիզոնին վրայ, դոցերով յուսալից արեւը:

Շաւարշ, մի քանի անգամ ինքդինքր մոռնալով, կոխեց Անահիտին ոտքին վրայ: Անահիտ կը դնար մանար Շաւարշին յանկարծակի լռութեան եւ փոփոխութեան վրայ:

— Ինչո՞ւ լուռ ես, Շաւարշ, — հարցուց Անահիտ:

— Ոչինչ, թեթեւ դիմացաւ ունիմ...

— Մի պարեր ուրեմն... աւելի կը սաստկանայ դիմացաւդ:

— Հոգ չէ, չուտով կ'անցնի. քիչ առաջ Ասիի-րին կլլեցի:

— Բայց դոյշ, Շաւարշ, ոտքս կոխեցիր... ա՛խ, բթամատս. ցաւցուցիր... ույ...

— Ներողութիւն, Անահիտ...

— Ձեր բարեկամը հարուստ կ'երեւի...

— Բարեկամս չէ... դասընկերս է...

— Ա՞ն ալ բժիշկ պիտի ըլլայ...

— Եթէ յաջողի անցնել քննութիւնները...

— Մի՞թէ այդքան բթամիտ է...

— Ձգխեմ...

— Ինքնաշարժ ունի եղեր...

— Թող ունենայ...

— Ինծի տուն տանել առաջարկեց...

— Ընդունէիր...

— Բայց չէ՞ որ քեզի հետ եկած եմ...

— Ես ինչ գիտնամ...

— Հոգ չէ, կը քալենք...

— Ո՛չ, թէքսիով կը տանիմ քեզ...

— Ո՞րքան յղիւած եւ հմայիչ ձեւեր ունի այդ աղան:

— Սակայն անոր սիրտը յղիւած չէ...

— Շատ հաճելի խօսուածք ունի... կատակաբան ալ է...

— ...

— Այնքան խնդացնելիք պատմութիւններ խօսեցաւ, որ...

— Իրա՞ւ... Ուրեմն ա՞յդ էր պատճառը ձեր խնդութիւն, երբ իրարու պինդ մը փաթթուած կը պարէիք...

— Ի՞նչ կ'ըլլաս, Շաւարշ... նորէն կոխեցիր բթամատիս վրան... ո՛ւՖ... Շատ ցաւցուցիր այս անգամ... ո՛ւյ բթամատս...

— Ներողութիւն, Անահիտ... շատ կը ցաւիմ...

— Նստի՛նք... այլեւս չեմ կրնար պարել...

— Լաւ, ահա՛ աթոռ մը, նստիր, թէքսի մը գտնեմ եւ տուն երթանք, կը բաւէ, ժամը տասնըմէկն է արդէն:

— Ո՛չ, դեռ կանուխ է, քչիկ մը հանդէլիմ, չո՛ւտով կ'անցնի ցաւը... բայց որքա՛ն ցաւցուցիր... մազ մնաց, որ վրաս մարելիք դար...

Շաւարշ դովացուցիչ օշարակ մը հրամցուց Անահիտին եւ կրկին ներողութիւն խնդրեց: Սուրէն, որ հեռուէն կը հետեւէր անոնց խօսակցութեան, վաղելով միացաւ անոնց եւ սկսաւ չողոքորթել օրը-որդը:

— Սիրելի օրիորդ, ճիշդ երկու վայրկեանէն պիտի սկսի վառ Սթէփը... թոյլ տուէ՛ք, որ յիշեցնեմ ձեզ ձեր խոստումը: Թանկօ պարել գիտէ՞ք... հրաշալի է Թանկօն... Փարիզ եղած ատենս շատ կը պարէի... Ա՛խ Փարիզ, հոգի՛ն Փարիզ...

— Փարիզ դացա՞ծ էք... երանի ձեզի, — խօսեցաւ Անահիտ:

— Ամառները Փարիզ կ'անցնեմ... մի քանի շա-

բաթ ալ Նին կ'այցելեմ... երկու շաբաթէն դարձեալ հոն պիտի երթամ... Ա՛խ, փարիզ, աչքիս լոյսը...

— Ես միշտ ուզած եմ փարիզ երթալ... հայրիկս չէ թողուր:

— Ահաւասիկ Վան Սթէփին նուազը սկսաւ, ժամանակ չկորսնցնենք, սիրելի օրիորդ... աստուածային հեշտանքէն մի զրկէք ինձ, հասարակ մահկանացուն...

— Օրիորդին ոտքը կը ցաւի, — ընդմիջեց Շաւարշ. — կը ցաւիմ ըսելու, որ չպիտի կրնայ պարել ալլեւ:

— Անցաւ ոտքիս ցաւը... պրն. Շաւարշ... մահաւանդ որ Վան Սթէփը պարել շատ հեշտ է, — խօսեցաւ Անահիտ խնդալով. — ոտքիս վրայ չէ՞ք կոխեք, աշխատէ՞ք չէ՞ք պրն. Ալլիզէօգեան, — աւելցուց Անահիտ, ոտքի ելլելով:

— Մի՞թէ յիմար եւ ապուշ եմ, — խօսեցաւ Սուրէն. — ո՛չ, սիրելի օրիորդ, ձեր պզտիկ եւ սիրունիկ ոտքերուն կոխել աններելի ոճիր է պարզապէս, այո՛... ոճիր է, ու ես ոճրագործ չեմ...

Անահիտ շեշտակի Շաւարշին նայեցաւ: Անոր աշտերը հորիզոնէն նոր բարձրացող լուսնկային պէս չառադունած էր: Շաւարշ յուզումէն կը դողար: Չկուցաւ Անահիտին երեսը նայել, ղէն դարձուց իր աչքերը եւ լռեց:

Սուրէն շաւարշին կողմը նայելով ուսերը թօթուեց եւ մէկ աչքը խփեց ի նշան ծաղրանքի: Յետոյ դա՛հ, դա՛հ խնդալով դրկեց Անահիտը եւ սկսաւ պարել Վան Սթէփը:

— Ձեր բարեկամը շատ նախանձոտ կ'երեւի, օր. Սարուխան, — խօսեցաւ Սուրէն, երբ Անահի-

տին հետ Շաւարշին քովէն հեռացան:

— Չգիտեմ... այդպէ՞ս կը խորհիք, — պատասխանեց Անահիտ:

— Երբէ՞ն ի վեր կը ճաննաք, Շաւարշը...

— Երկու շաբաթէն ի վեր:

— Ա՛խ, ես ալ կարծեցի, թէ...

— Ուշիմ եւ խելօք տղայ է...

— Դժու՞մ ալ խելօք է, կը՞սեն...

— Բայց դուք իրաւունք չունիք դայն դժու՞մ նմանցնել...

— Քաւ լիցի, օրիորդ... հազար ներողութիւն... այդպէս ըսել չուզեցի... բայց դուք որքա՛ն սիրուն եւ կախարդիչ աչքեր ունիք... Ա՛խ, որքա՛ն դեղեցիկ էք... ձեր նմանը երբեք տեսած չեմ... խսկապէս դեղեցիկութեան տիպարն էք... Միւրջի Աստղիկը... — խօսեցաւ Սուրէն, կենդանի շահելու համար դուրստի յաջողակ միջոցին դիմելով՝ փորձազէտ աղուէսի մը պէս...

— Մի կատակէք ինձի հետ Պրն. Ալլիզէօգեան:

— Ես չեմ կատակեր օրիորդ... երբեք ստել չեմ կարող... չափազանցութիւններէն բնաւ չեմ ախորժիր... ճշմարտութիւն է ձեզի խօսածս... ձեզի պէս սիրուն աղջիկ տեսած չեմ:

— Իսկապէ՞ս...

— Պատուոյ խօսք... ա՛խ օրիորդ... եթէ կըրնայիք միտքս կարդալ...

— Լռեցէք... խնդրեմ... ձեր միտքը կարդալու պէտք չկայ, կը չափազանցեք պարզապէս... այն կողմը երթանք, նուազը դադարելու մօտ է...

— Ձեր կամքը թող ըլլայ թագուհիս... Ես ձեր հլու եւ հնազանդ ստրուկն եմ... հրամայեցէք... ես կը հնազանդեմ... կեցցէ թագուհին...

բաթ ալ նիս կ'այցելեմ... երկու շաբաթէն դարձեալ հոն պիտի երթամ... Ա՛խ, փարիզ, աչքիս լոյսը...

— Ես միշտ ուզած եմ փարիզ երթալ... հայրիկս չի թողար:

— Ահաւասիկ Վան Սթէփին նուազը սկսաւ, ժամանակ չկորսնցնենք, սիրելի օրիորդ... աստուածային հեշտանքէն մի զրկէք ինձ, հասարակ մահկանացուն...

— Օրիորդին ոտքը կը ցաւի, — ընդմիջեց Շաւարշ. — կը ցաւիմ ըսելու, որ չպիտի կրնայ պարել այլեւս:

— Անցաւ ոտքիս ցաւը... պրն. Շաւարշ... մահաւանդ սր Վան Սթէփը պարել շատ հեշտ է, — խօսեցաւ Անահիտ խնդալով. — ոտքիս վրայ չէ՞ք կոխեր, աչիպէս չէ՞ք պրն. Աչըզկէօղեան, — աւելցուց Անահիտ, ոտքի ելլելով:

— Մի՞թէ յիմար եւ ասուշ եմ, — խօսեցաւ Սուրէն. — ս'է, սիրելի օրիորդ, ձեր պզտիկ եւ սիրունիկ ոտքերուն կոխել աններելի ոճիր է պարզապէս, այո՛... ոճիր է, ու ես ոճրագործ չեմ...

Անահիտ չեղտակի Շաւարշին նայեցաւ: Անոր այտերը հորիզոնէն նոր բարձրացող լուսնկային պէս շառագունած էր: Շաւարշ յուզումէն կը դողար: Չկուցաւ Անահիտին երեսը նայել, ղէն դարձուց իր աչքերը եւ լռեց:

Սուրէն շաւարշին կողմը նայելով ուսերը թօթուեց եւ մէկ աչքը խիեց ի նշան ծաղրանքի: Յետոյ դա՛հ, դա՛հ խնդալով գրկեց Անահիտը եւ սկսաւ պարել Վան Սթէփը:

— Ձեր բարեկամը շատ նախանձոտ կ'երեւի, օր. Սարուխան, — խօսեցաւ Սուրէն, երբ Անահի-

տին հետ Շաւարշին քովէն հեռացան:

— Չգիտեմ... այդպէ՞ս կը խորհիք, — պատասխանեց Անահիտ:

— Երբէ՞ն ի վեր կը ճաննաք, Շաւարշը...

— Երկու շաբաթէն ի վեր:

— Ա՛խ, ես ալ կարծեցի, թէ...

— Ուշիմ եւ խելօք տղայ է...

— Դժուամբ ալ խելօք է, կը՛սեն...

— Բայց դուք իրաւունք չունիք դայն դժուամբ նմանցնել...

— Քաւ լիցի, օրիորդ... հաղար ներողութիւն... այդպէս ըսել չուզեցի... բայց դուք որքա՛ն սիրուն եւ կախարդիչ աչքեր ունիք... Ա՛խ, որքա՛ն գեղեցիկ էք... ձեր նմանը երբեք տեսած չեմ... խկապէս գեղեցիկութեան տիպարն էք... Միլոյի Աստղիկը... — խօսեցաւ Սուրէն, կիները շահելու համար դուլեատի յաջողակ միջոցին դիմելով՝ փորձագէտ աղուէսի մը պէս...

— Մի կատակէք ինձի հետ Պրն. Աչըզկէօղեան:

— Ես չեմ կատակեր օրիորդ... երբեք ստել չեմ կարող... չափազանցութիւններէն բնաւ չեմ ախորժիր... ճշմարտութիւն է ձեզի խօսածս... ձեզի պէս սիրուն աղջիկ տեսած չեմ:

— Իսկապէ՞ս...

— Պատուոյ խօսք... ա՛խ օրիորդ... եթէ կըրնայիք միտքս կարդալ...

— Լռեցէք... խնդրեմ... ձեր միտքը կարդալու պէտք չկայ, կը չափազանցէք պարզապէս... այն կողմը երթանք, նուազը դադրելու մօտ է...

— Ձեր կամքը թող ըլլայ թաղուհիս... Ես ձեր հըռ եւ հնազանդ ստրուկն եմ... հրամայեցէք... ես կը հնազանդիմ... կեցցէ թաղուհին...

— Դեռ ինչեր, կատակասէր սլարոն... չառ ֆոմիֆ էք... Թաղուհի, սարուկ... ի՞նչեր... ի՞նչեր կը խօսիք...

— Կեանքս ձեզի դուրպան, սիրելի Թաղուհի...

— Լոռեցէք... աշղպէս մի խօսիք... Շաւարշին քով երթանք... Հիմա կը մտահոգուի...

Պարը դադրեցաւ: Շաւարշին քովն էին հասած:

— Երթանք Շաւարշ. — չառ չնորհակալ եմ Պրն. Աշղպէսօղեան... սքանչելի էր ձեր պարելը... զիչեր բարի...

— Մեծապէս երախտապարտ թողուցիք ինձ սիրելի օրիորդ. երբէք, երբէք չպիտի մոռնամ ձեր սիրուն դէմքը... կը մաղթեմ, որ կրկին տեսնուելու եւ ձեզի հետ պարելու առիթը ներկայանայ շուտով...

— Գիշեր բարի...

— Զեղ լոյս բարի... Կոյս բարի... Օր...

Շաւարշին համբերութիւնը հատած էր: Առանց բառ մը խօսելու Անահիտին ձեռքէն ցաւցնելու չափ ուժով քաշելէն հեռացուց Անահիտը չաղակրատող Սուրէնին քովէն:

Փողոցը ելան: Թէքսի մը վարձելով հեռացան:

Սուրէն, իր սուղնոց ինքնաշարժով, առանց ուշադրութիւն գրաւելու, հեռուէն հետեւեցաւ անոնց:

Մի քանի վայրկեան վերջ վարձուած կառքը մութ փողոցի մը մէջ կանգ առաւ:

— Անահիտ, վայրկեանէ մը կուգամ, — խօսեցաւ Շաւարշ գողգոջուն եւ յուզուած ձայնով, — Դըլուխս կը ցաւի, քրտնած եմ, վերարկուս առնեմ դամ:

— Շուտ րբէ Շաւարշ, չուշանաս... չառ ամայի է այս փողոցը, — պատասխանեց Անահիտ...

Շաւարշ անյայտացաւ մութ դրան չէմքին մէջ:

Երկվայրկեան մը յետոյ Սուրէնին Բօլս Բօյսը կանգ առաւ Թէքսիին քովիկը: Սուրէնն էր խօսողը...

— Ա՛խ, ... Օրիորդ Սարուխան... Դուք առանձին էք, եւ այսպիսի ամայի փողոցի մը մէջ... ո՛ւր է ձեր բարեկամը... ի՞նչպէս առանձին ձգեր է ձեզ հոս...

— Հիմա կուգայ... վերարկուն առնել դնաց:

— Հազար ամօթ իրեն... մի՞թէ մեծագոյն անքաղաքավարութիւնը չէ՞ ձեզի պէս սիրունիկ աղջիկ մը... այսպէս առանձին թողուլ գոհնիկ վարիչի մը հետ... այն ալ այսպիսի վարնոց փողոցի մը մէջ, ուր միմիայն ստահակները կը բնակին... Շընորհք ըրէք, Օր. Անահիտ... ինքնաշարժս եկէք, պւելի հանգիստ պիտի ընէք հոս, թոյլ տուէք, որ պռաջնորդեմ ձեզ ձեր բնակարանը. — այսպէս խօսելով Սուրէն Թէքսիին դուռը բանալով սկսաւ քաշել Անահիտի թեւէն:

— Բայց հիմա կուգայ Շաւարշը. — պատասխանեց Անահիտ, միեւնոյն ատեն թոյլ տալով, որ Սուրէն իր ձեռքէն քաշէ:

— Հող չէ, ինքնաշարժս մէջ կ'սպասենք իրեն: Անահիտ համակերպեցաւ: Սուրէն Թէքսիի վարիչին հինգ տոլարնոց մը երկարելով նշան ըրաւ անոր, որ հեռանայ: Անահիտ բաղմեցաւ Բօլս Բօյսի հանգըստաւէտ բաղմոցներուն վրայ եւ. —

— Շառ չնորհակալ եմ Պրն. Սուրէն. — ըսաւ ինդալով:

— Երախտապարտ թողուցիք ինձ, նուստտիս հրաւէրը չմերժելով... բայց ո՞ր մնաց ձեր բարեկամը...

— Չգիտեմ... չատ ուշացաւ...

— Ա՛խ, օրիորդ... ինչ աղուոր լուսնկայ գիւղեր է...

— Այո՛, ես լուսինը չատ կը սիրեմ... «Լուսնակ գիւղեր բոլորովին քուն չունին, Անուշ քուն չունին», այսպէս երգ մը կը յիշեմ...

— Այո՛, «Դուն խոստացար ինձ հարս լինել... քուն չունին անուշ, քուն չունին», այդպէս չէ՞ համարին մնացած տողերը...

— Իրաւ, այդպէս է... ըսելով Անահիտ յիշեց թէ ինք հետեւեալ իրիկուն Շաւարչին խօսք պիտի տար...

— Օր. Անահիտ, — խօսեցաւ Սուրէն, — դեռ չատ կանուխ է, սանկ փոքր պտոյտ մը ընենք իմ ինքնաշարժովս... երթանք ծովեզերք եւ լուսինը դիտենք միասին... ո՞րքան հմայիչ է լուսինը, երբ կը փայլի ծովուն ալիքներուն վրայ...

— Բայց ի՞նչ պիտի ըսէ Շաւարչը...

— Լաւ կատակ մը ըրած կ'ըլլանք իրեն... իսկապէս արժանի է այդ կատակին... լաւ դաս մը կ'ըլլայ իրեն...

— Իսկապէս... երթանք...

Սուրէն ակնթարթի մը մէջ անկիւնը դարձաւ եւ փողոցին մէջ աներեւութացաւ։ Թռաւ Շաւարչին Սոխակը։ Սուրէնին բաղդը կը ժպտէր։

Պահ մը վերջ, Շաւարչ իր վերարկուն մէջ փաթթուած վար իջաւ։ Անոր գլուխը պայթելու աստիճան կը ցաւէր։ Երբ փողոցը հասաւ, կեցած

տեղը սառեցաւ մնաց. քէֆսին չկար։ Ո՞ր էր Անահիտ... Փողոցն ի վեր վազեց, դարձաւ անկիւնը, բայց ի զո՛ւր... ոչ թէքսին հետք թողուցած էր եւ ոչ ալ Անահիտը... Շաւարչ բարկութենէն սկսաւ լալ... ամօթն ու յուզումը կը խեղդէին զինքը։ Թէքսին թիւն ալ առած չէր։ Ի՞նչ պատահեցաւ արդեօք... Մի՞թէ վարիչը աղտոտ խաղ մը խաղալով առեւանդեց Անահիտը։ Վէպերու մէջ կարգացած էր այդպիսի դէպքերու մասին։ Անհաւանական չթուեցաւ այդ կարծիքը։

— Աստուած իմ, — պոռաց Շաւարչ, — այս ի՞նչ փորձանքի հանդիպեցանք... ի՞նչ ընեմ... ի՞նչ երեսով պիտի դիմաւորեմ Տիկին Մուրատեանը, որուն խոստացեր էի, որ կէս գիշերին պիտի վերադառնայինք... Թերեւս Անահիտ ինծի հետ կատաղել ուզելով ինքնագլուխ տուն դնաց, անգամ մը նայիմ...

Շաւարչ, այսպէս ինքնիրեն խօսելով վազեց դէնաց Տիկին Մուրատեանին տունը։ Ժամը ճիշդ տասներկու էր։

— Ո՞ր է Անահիտը... պոռաց Տիկին Մուրատեան, երբ Շաւարչ առանձին մտաւ ներս։

— Չեկա՞ւ, — հարցուց Շաւարչ, չնչառապառ։

— Ո՛չ, ո՞ր թողուցիք զինքը...

— Ինձ մի խաբէք... սենեակն է, չէ՞...

— Ո՛չ, ո՛չ, ո՞ր թողուցիք աղջիկը...

Շաւարչ հապճեպ կերպով պտտեց եղելու թիւնը, մինչ Տիկին Մուրատեան բարկութենէն ինքզինքը կոտէր։

— Այսպէ՞ս կը վարուին դեռատի աղջկայ մը հետ... ախո՛ս, հազար ափսոս... չե՞ս ամէնար է-

րածէի... Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, եթէ Անահիտին գլխուն փորձանք մը պատահած է:

Շաւարշ յանցանքի վրայ բռնուող տղեկի մը պէս գլխիկոր կը կենար լուռ ու մոռնջ: Լեզուն կապուած՝ կը դողար:

— Թէքսիին թիւը գիտե՞ս, — մռլտաց տիկինը ճարահատ:

— Ոչ, չստանիստհեմութիւն ըրի... Բէքսիին թիւը առնելու էի:

— Ո՞ր ընկերութեան կը պատկանէր...

— Վստահ չեմ գիտեր...

— Յիմար քեզի... ա՛խ, Տէր իմ Աստուած... Ի՞նչ պիտի պատասխանեմ Անահիտին ծնողքին... վա՛խ Անահիտ, ճաղուկս... ո՞ւր ես Անահիտ... վա՛խ, վա՛խ, ու հո՛ւ...

Տիկին Մուրատեան օդիկ օդիկ կուլար ու կ'արտասուէր, կ'անիծէր ու կը հայհոյէր... Մինչ Շաւարշ իր թուրը ատեն ատեն կուլ տալով կը լռէր կաթուածահարի մը պէս: Վերջապէս նոր գիւտ մը ընողի փութկոտութեամբ ժպտեցաւ եւ խօսեցաւ. — Ոստիկանատունը հեռախօսեմ...

— Մըմ գլուխդ... ոստիկանատունն էր պահաս, — դուաց Տիկին Մուրատեան, — վաղը թող ամբողջ թերթերը հիւնէրդ արձանագրեն... չէ, չեմ ուզեր... վախ Անահիտ... կորսուեցաւ... անպատճառ առեւանդեցին... խեղճ աղջիկ...

— Կը խնդրեմ, մի յուզուի՛ք տիկին, կ'երթամ կը փնտռեմ...

— Դուն, դուն... վայ ինձ... վայ ինձ...

Այդ միջոցին ինքնաշարժի մը փողը հնչեց փողոցին մէջ: Ինքնաշարժ մը կանգ առաւ եւ վայրկեան

մը վերջ Անահիտ սիրերդի մը համարը չըթնեցուն՝ ներս մտաւ եւ մօրաքրոջ յուզումը նկատելով հարցուց.

— Ինչո՞ւ կուլաս մօրաքրոյր... Ի՞նչ է պատահեր, որ...

— Ա՛խ, Անահիտ, ո՞ւր մնացիր... աչքս ճարահատ մնաց... լալէն պիտի կուրանային աչքերս, եթէ չգայիր... ա՛խ, մաղ մնաց, որ խենթենայի... ո՞ւր էիր, չըսե՞ս...

— Ահաւասիկ, հիմա հոս եմ, մօրաքրոյր... երեսո՞յ եմ որ կորսուիմ...

— Բայց ինչո՞ւ չսպասեցիր Շաւարշին...

— Ո՛ւհ, վայրկեանէ մը կուգամ ըսաւ ու վեր ելաւ ինծի առանձին թողլով... սպասեցի, չեկաւ, փողոցները պիտի մնայի, քիչ մը օդ առնեմ ըսելով պոռոյտի դացի...

— Շատ կը ցաւիմ Անահիտ, խօսեցաւ Շաւարշ Անահիտին մօտենալով, — յանցանքը իմ է, ըրածս մեծ անճարակութիւն էր... գլուխս այնքան կը ցաւէր...

— Մի մտահոգուի՛ք այդ մասին, Պրն. Արամեան, ողջ առողջ տուն հասայ... ո՛ւյ բթամասս...

— Ի՞նչ եղաւ բթամատիդ, ղուրպան, — ընդմիջեց մօրաքրոյրը:

— Պարի ատեն մէկը կոխեց բթամատիս վերան...

— Վախ աղջիկս... ո՞ր դռմ գլուխն էր...

— Մի՞թէ բթամատիս վրայ կոխելու համար մէկը անպատճառ դռմ գլուխ ըլլալու է, մօրաքրոյր...

— Հասկա ի՞նչ... աւանակն անգամ այդքան ան-
ճարակ չպիտի գտնուէր...

Անահիտ չարաճճիօրէն կը խնդար, մինչ Շա-
ւարչ ինքզինքը կռտէր կատղած: «Պրն. Արամեան,
դժուժ գլուխ... անճարակ» բառերը կը բզզային ա-
նոր ականջին մէջ: Յետոյ Անահիտ լռութիւնը խզե-
լով, Շաւարչին ուղղելով իր խօսքերը ըսաւ.

— Շատ շնորհակալ եմ, Պրն. Արամեան, սքան-
չելի ժամանց մը պարզեցիք ինձի այս գիշեր...
երբէք չպիտի մոռնամ ձեր ըրածը...

Շաւարչ զգաց այդ խօսքերուն երկդիմի նշա-
նակութիւնը... Լռեց այսուհետեւ... սկսեց մը վերջ
իր անհուն յուզումը զսպելով խօսեցաւ.

— Շատ ուրախ եմ որ վայելեցիր պարահանդէ-
սը, Անահիտ. վաղը գիշեր նաւակով պտոյտի պիտի
տանիմ քեզ, ամէն ինչ կարգադրած եմ... դուն եւ
ես, առանձին նաւակով պտոյտի պիտի երթանք...
չմոռնաս...

— Նայինք...

— Բայց չէ՞ որ խոստացած ես...

— Քանի որ խոստացած եմ, բան մը կ'ընենք, —
խօսեցաւ Անահիտ անտարբեր եւ պաղ չեչտերով:

— Շաւարչ, տղաս... անգամ մըն ալ Անահիտը
այդպէս առանձին չձգես... հասկցա՞ր... քիչ առաջ
չատ խիստ խօսեցայ, կը ներես որդի... սիրտս չը
դիմացաւ, կը հասկնաս անշուշտ... այդպէս չէ՞, —
խօսեցաւ Տիկին Մուրատեան, Շաւարչին սիրտը սի-
րաշահելու համար...

— Կը հասկնամ, տիկին, իրաւունք ունէիք...
ներեցէք ինձի այս գիշերուան անճարակութեանս
համար...

— Ներուած է, մոռցիր էլի: — պատասխանեց
Տիկին Մուրատեան խնդալով:

— Վաղը գիշեր, Անահիտ, չմոռնաս... ցը...

— Այո՛, վաղը գիշեր... երթաք բարի...

Շաւարչ խոնարհութիւն ընելով մեկնեցաւ:

— Հապա ի՞նչ... աւանակն անգամ այդքան ան-
ճարակ չպիտի գտնուէր...

Անահիտ չարաճճիօրէն կը խնդար, մինչ Շա-
ւարշ ինքզինքը կուտէր կատղած: «Պրն. Արամեան,
դու ում գլուխ... անճարակ» բառերը կը բղղային ա-
նոր ականջին մէջ: Յետոյ Անահիտ լռութիւնը խզե-
լով, Շաւարշին ուղղելով իր խօսքերը ըսաւ.

— Շատ շնորհակալ եմ, Պրն. Արամեան, սքան-
չելի ժամանց մը պարգեւեցիք ինծի այս գիշեր...
երբէք չպիտի մոռնամ ձեր ըրածը...

Շաւարշ զգաց այդ խօսքերուն երկդիմի նշա-
նակութիւնը... Լռեց այսուհետեւ... պահ մը վերջ
իր անհուն յուզումը գոպելով խօսեցաւ.

— Շատ ուրախ եմ որ վայելեցիր պարահանդէ-
սը, Անահիտ. վաղը գիշեր նաւակով պտոյտի պիտի
տանիմ քեզ, ամէն ինչ կարգադրած եմ... դուն եւ
ես, առանձին նաւակով պտոյտի պիտի երթանք...
չմոռնաս...

— Նայինք...

— Բայց չէ՞ որ խոստացած ես...

— Քանի որ խոստացած եմ, բան մը կ'ընենք, —
խօսեցաւ Անահիտ անտարբեր եւ պաղ շեշտերով:

— Շաւարշ, տղաս... անգամ մըն ալ Անահիտը
այդպէս առանձին չձգես... հասկցա՞ր... քիչ առաջ
չատ խիստ խօսեցայ, կը ներես որդի... սիրտս չը
գիմացաւ, կը հասկնաս անշուշտ... այդպէս չէ՞, —
խօսեցաւ Տիկին Մուրատեան, Շաւարշին սիրտը սի-
րաշահելու համար...

— Կը հասկնամ, տիկին, իրաւունք ունէիք...
ներեցէք ինծի այս գիշերուան անճարակութեանս
համար...

— Ներուած է, մոռցիր էլի: — պատասխանեց
Տիկին Մուրատեան խնդալով:

— Վաղը գիշեր, Անահիտ, չմոռնաս... ցը...

— Այո՛, վաղը գիշեր... երթաք բարի...

Շաւարշ խոնարհութիւն ընելով մեկնեցաւ:

Սուրէն Անահիտէն բաժնուէլէն վերջ իր յարկարաժինը առանձնացաւ եւ մինչեւ լոյս սկսաւ ծրագրերնէր մշակել: Ան որոշեց Անահիտը իւրացընել ունէ գնով: Առաւօտուն, շատ կանուխ գնաց Տէր Անտոնին քով եւ դայն քունէն արթնցուց:

— Օրհնեա ի Տէր, — խօսեցաւ Սուրէն Տէր Անտոնին բարկացալոյ դիմագիծը նշմարելով, — հազար ներողութիւն այսպէս կանուխ դալուս համար... շատ կարեւոր է:

— Աստուած օրհնէ, որդի. — պատասխանեց Տէր Անտոն խաղաղ ձայնով եւ սկսաւ հազալ ուհու... ուհա՛... Խեր ըլլայ... պատմէ նայիմ, ի՞նչ է տարտը... ինչո՞ւ այսքան կանուխ ելեր եկեր ես... Երա՞ջ տեսար, ինչ... չի խօսի՞ս... ողորմած հոգի հօրդ հետ աղ ու հաց կերած եմ... խօսի՛ր որդեակ... Տէրը ողորմած է եւ դիմաւորտ... Հայրիկիդ խաթիւր համար ամէն ինչ ընելու պատրաստ եմ...

— Ամէն ի՞նչ... — կրկնեց Սուրէն...

— Օ՛, ոչ... կեցիր... կարելին անշուշտ...

— Կարելի բան է ուղածս...

— Պատմէ նայիմ... օրհնեալ է մեր Տէրը, Յիսուս Բրիստոս... որդին Աստուծոյ... խաչեալն մեր Յիսուս:

— Նիւ Եորք ապրած ես... այդպէս չէ, Տէր Հայր...

— Այո՛, տասը տարի տէրտէրութիւն ըրած եմ հոն...

— Պրն: Կարօ Սարուխանը կը ճանչնա՞ս...

— Գորդի վաճառակա՞նը...

— Այո՛, կը ճանչնա՞ս...

— Շատ լաւ կը ճանչնամ... պատուական մարդ է... քչիկ մը կծծի է, թէեւ... յաճախ տուն օրհնութեան դացած եմ անոր տունը... բան մը կուտար միշտ... բայց շատ չնչին գումար...

— Լաւ, ուրեմն այս անաւօտ Նիւ Եորք պէտք է մեկնիս...

— Երա՞ջ տեսար, ինչ...

— Անպատճառ պէտք է մեկնիս...

— Բայց, օղո՛ւլ...

— Առարկութիւն չեմ ընդունիր... առ սա յիսուն տոլարնոցը եւ ժամը ութին Էֆսփրէսը մի վախցնէր, տոմսակդ ալ ապահոված եմ... հոս չեկած հեռախօսեցի կայարանը... Առաջին կարգի տոմսակ...

Տէրտէրը դեղին կոնակով յիսուն տոլարնոցը տեսնելուն պէս կակուղցաւ: Անոր փոսը ինկած փոքրիկ աչքերը վալկեցան: Խնամքով եւ վերադարձնող ծալքեց յիսուն տոլարնոցը եւ ապա շոյելով դայն, տեղաւորեց իր փիլոնին լայնածիր գրպանին մէջ: Յետոյ զուարթ շեշտով պոռաց երէցկնոջ.

— Երէցկին... երէցկին...

— Համմէ, Տէրտէր...

— Երէցկին... չանքաւ հազար ըրէ, Նիւ Եորք պիտի երթամ...

— Երա՞ջ տեսար... Տէրտէր... մեղա՛յ...

— Առարկութիւն չեմ ընդունիր, չեմ ըրէ, չանքաւ պատրաստէ ըսի, չիմացար... դէհ... չուտ ըրէ...

— Գլխուս վրայ, Տէրտէր... մի սրբողիր...

— Ըսէ նայիմ Սուրէն, ինչո՞ւ Նիւ Եորք կը զրկես զիս... ի՞նչ պիտի ըլլայ առաքելութիւնս... խօսեցաւ Տէր Անտոն կերկերուն ձայնով:

— Լաւ ականջ դիր ըսելիքիս... կեցիր, դուռը դոցեմ, երէցիկնը թող չխմանայ... լաւ, կ'երթաս Նիւ Եորք, Սարուխան կոչուած գարնադրօսիին կը տեսնես... անոր կ'ըսես թէ իր աղջիկը, Անահիտը, հոս՝ անկուտի յեղափոխականի մը հետ կ'ելլէ կ'իջնէ: Լաւ մը կը ցեխոտես այդ շան լակոտը... Յետոյ այս առիթէն օգտուելով լաւ մը կը գովես զիս... պարկեշտութենէս, ուշիմութենէս, դերդաստանէս, տխրոսէս եւ մանաւանդ հարստութենէս կը ճառես... հասկցա՞ր... Յետոյ Աստուծոյ հրամանով եւ Մարգարէին խօսքով Անահիտը կ'ուզես ինծի համար... հոգ մի ընէր Տէր Հայր... աղջիկը զիս հաւնած է... մնացածը հեշտ է... ես կը կարգադրեմ... պոյըտ տեսնեմ, Տէր Հայր... Սարուխանը կը համոզես, որ վաղ անցնի այդ կուսակցական դրամ գլուխէն... խմացա՞ր... Ա՛խ, Տէր Անտոն, եթէ այս գործը գլուխ հանես, մեծագոյն բարիքը ըրած կ'ըլլաս ինծի... մօրմէս ծծած կաթը հարամ ըլլայ ինծի, եթէ այդ բարիքիդ տակը մնամ... կը հասկնաս անշուշտ, չէ՞...

Տէր Անտոն, հինաւուրց աղուէսը, շատ լաւ հասկցած էր իր ստանձնելիք առաքելութեան կարեւորութիւնը. սակայն իր սպիտակ մօրուքը չոյելով կը լռէր, Սիւրիքսի մը նման:

Սուրէն փորձագէտի մը պէս, իսկոյն գուշակեց այդ դիտումնաւոր լռութեան նշանակութիւնը, որ թուրք պաշտօնեաներուն «օլմազ էֆէնտիմ»ին կը նմանէր:

— Տէր Անտոն — շարունակեց Սուրէն — անցեալ օր տանդ մօրկէյնին (պարտք) մասին կը խօսէիր... ո՞րքան էր... «հազար տոլարի պէտք ունիմ», կ'ըսէիր, այնպէս չէ՞... Քեզի տեսնեմ, Տէր Անտոն, յաջողցուր խնդրանքս... գլխուս վրայ այդ հազարը...

— Իրա՞ւ կ'ըսես, — հարցուց Տէր Անտոն յուզուած եւ ուրախ շեշտերով:

— Պատուոյ խօսք... Եթէ կ'ուզես մուրհակ տամ...

— Մուրհակը խօսքէն աւելի ապահով է, որդեակ: Փուճ աշխարհ է... ապրիլ կայ, մեռնիլ կայ... ո՞վ գիտէ... մարդուն յիշողութիւնը սխալական է...

— Գլխուս վրայ, Տէր Անտոն...

— Ու ես յանձն կ'առնեմ այս առաքելութիւնը... ողորմած հոգի հանդուցեալ հօրդ աղ հացը կերեմ... անոր խաբէր համար կ'ընեմ այս գործը: Կ'երթամ Նիւ Եորք... Սարուխանին կը պատմեմ մի մէկ ինչ... լաւ մը կը գովեմ քեզ... այս տղան մի փախցնէք կ'ըսեմ... դրամը դրամին հետ կարգելու է կ'ըսեմ... վերջապէս կը համոզեմ Սարուխանէնց Կարօն, որ կ'ծծիին մէկն է: Բայց սպասէ, հարստութեանդ համար ո՞րքան է ըսեմ...

— Երկու հարիւր հազար մը ունի, ըսէ...

— Այդքա՞ն միայն... Ես աւելի կը կարծէի... լուսահոգի հայրդ Պոսթընի հայ միլիոնատէրն էր, ո՞րը մնաց այդքան հարստութիւնը...

— Կը հասկնաս, չէ՞... երիտասարդութիւն է... ջահլիլութիւն ըրի... հալեցաւ դրամը... հաղիւ հաղ այդքան մնաց...

— Հապա Նիւթընի խոշոր ապարա՞նքը...

— Վարձու տուած եմ... յիսուն հազար մըն ալ ան կ'արժէ...

— Սանկ նանկ կէս միլիոնի կը հասնի կարողութիւնը, կ'ըսեմ... Ի՞նչ կ'ըսես, սուտ խօսած չեմ ըլլար ես...

— Ապրիլի Տէր Անտոն... մօրուքը սիրեմ... դործնական մարդ ես... եպիսկոպոսոց՝... մեղք որ երէցիկներ ողջ է... Երբ երէցիկներ վախճանի քեզի վարդապետ ձեռնադրել պիտի տամ... յետո՞յ...

— Եպիսկոպոս, — ընդմիջեց քահանան. — յետո՞յ արքեպիսկոպոս... յետո՞յ... Ամերիկահայոց պաքստորդ... յետո՞յ... սուս... երէցիկներ չլսէ...

— Չմոռնա՞ս, Տէր Անտոն, այսօր իսկ թող հեռադրէ Անահիտին... հակառակ պարագային այդ շան լակոտին խօսք պիտի տայ այս դիչեր... հասկըցա՞ր...

— Բայց, իրաւ... ո՞վ է այդ տղան... կը ճանչնա՞մ...

— Ձի ճանչնաս ալ կ'ըլլայ... անկուտի յեղափոխականին մէկն է... խաչագողի մը տղան, խաչագող մըն ալ ինքը... Դաշնակցական է...

— Դաշնակցական...

— Այո՛, թունդ տեսակէն...

— Կը բաւէ... ալ մի խօսիր... հասկցայ... Ա՛խ այդ Դաշնակցականները... ազդին տունը քանդեցին, առններն քանդուի... չեն թողուր որ հանդիստ չունէ մը առնենք... Դաշնակցական հոգաբարձու մը ունինք... Աստուած իմ... չերեմի է... չեղմէ...

— Ծիչդ այդ լակոտն ալ այդպէս խառնակիչ է...

— Խերն անիծեմ... ով կ'ուզէ թող ըլլայ... կը բաւէ որ Դաշնակցական է... օձի լակոտ է... բայց տանա մօրկէյնը կարգադրել չմոռնաս, որդեակ... մուրհակ դրեմ կ'ըսէիր քիչ առաջ...

— Ահա քեզի մուրհակ մը. — ըսելով Սուրէն մուրհակը դրեց եւ. — Տէր Անտոն, Անահիտին հեռամուսնացած օրս, հազար տոլարը արդ կը գնեմ... զո՞հ ես հիմա...

— Աստուած օրհնէ քսակդ, որդի... տունդ չէն մնայ... բռնածդ քարը ոսկի դառնայ... օճախդ չի մարի... Երէցիկն սուրճ մը չեփե՞ս մեր Սուրէնին... Ողորմած հոգի հայրիկիդ աղն ու հացը կերած եմ... Ի՞նչպէս կրնայի մերժել խնդիրքդ...

Կէս ժամ վերջ, Տէր Անտոն Նիւ Եսրք դացող կառաւարին մէջ նստած՝ կը շոյէր իր սրածայր մօրուքը եւ Նարեկ կը կարդար... Պահ մը վերջ մէկ կողմ դրաւ Նարեկը եւ կամացուկ մը Սուրէնին տուած մուրհակը դրականէն հանելով աչքէ անցուց։ Ամէն բան իր կարգին դրուած մուրհակ մըն էր։

Տէր Անտոն կրկին տեղատեղեց մուրհակը իր թղթապանակին մէջ եւ աչքերը դոցելով ժպտեցաւ։ Տէր Անտոնին տրամադրութիւնը շատ լաւ էր։

Սուրէն Տէր Անտոնը կայարան առաջնորդելէն անմիջապէս վերջ ուղղուեցաւ Տիթէթիւ Միսթըր ձէքսընին գրասենեակը։

— Հէլլօ, Աչքդիւզող... ո՞ւր ես այ մարդ... երկար ատենէ ի վեր համով հոտով սիկարներէդ ծրխած չեմ... կարօտցայ անոնց... հատ մը տուր նայիմ... Շնորհակալութիւններ... է՛, անօրէն, ըսէ նայիմ... ինտո՞ր ես. ո՞ր հովը փչեց բերաւ քեզ հոս... — խօսեցաւ տիքէֆթիւր...

— Հապա Նիւթընի խոչոր ապարա՞նքը...

— Վարձու տուած եմ... յիսուն հազար մըն ալ ան կ'արժէ...

— Սանկ նանկ կէս միլիոնի կը հասնի կարողութիւնը, կ'ըսեմ... Բո՛նչ կ'ըսես, սուտ խօսած չեմ ըլլար ես...

— Ասլըիս Տէր Անտոն... մօրուքդ սիրեմ... դորձնական մարդ ես... եպիսկոպոսո՞ւ... մեղք որ երէցիկներ ողջ է... Երբ երէցիկներ վախճանի քեզի վարդապետ ձեռնադրել պիտի տամ... յետո՞յ...

— Եպիսկոպոս, — ընդմիջեց քահանան. — յետո՞յ արքեպիսկոպոս... յետո՞յ... Ամերիկահայոց պապֆորդ... յետո՞յ... սուս... երէցիկներ չլսէ...

— Զմոռնա՞ս, Տէր Անտոն, այսօր իսկ թող հեռադէ Անահիտին... հակառակ պարագային այդ շան լակոտին խօսք պիտի տայ այս գիշեր... հասկըցա՞ր...

— Բայց, իրաւ... ո՞վ է այդ տղան... կը ճանչնա՞մ...

— Զի ճանչնաս ալ կ'ըլլայ... անկուտի յեղափոխականին մէկն է... խաչագողի մը տղան, խաչագող մըն ալ ինքը... Դաշնակցական է...

— Դաշնակցակա՞ն...

— Այո՛, թունդ տեսակէն...

— Կը բաւէ... ալ մի խօսիր... հասկցայ... Ա՛խ այդ Դաշնակցականները... ազգին տունը քանդեցին, տուններնին քանդուի... չեն թողուր որ հանգիստ չունէ մը առնենք... Դաշնակցական հողաբարձու մը ունինք... Աստուած իմ... շերտի է... չեմբէէ...

— Զիչդ այդ լակոտն ալ այդպէս խառնակիւ է...

— Խերն անիծեմ... ով կ'ուզէ թող ըլլայ... կը բաւէ որ Դաշնակցական է... օձի լակոտ է... բայց տանս մօրկէյնը կարգադրել չմոռնաս, որդեակ... մուրհակ դրեմ կ'ըսէիր քեզ առաջ...

— Ահա քեզի մուրհակ մը. — ըսելով Սուրէն մուրհակը դրեց եւ. — Տէր Անտոն, Անահիտին հետ ամուսնացած օրս, հազար տոլարը ափդ կը դնեմ... դո՞հ ես հիմա...

— Աստուած օրհնէ քսակդ, որդի... տունդ չէն մնայ... բռնածդ քարը ոսկի դառնայ... օճախդ չի մարի... Երէցիկն սուրճ մը չեմբէս մեր Սուրէնին... Ողորմած հողի հայրիկիդ աղն ու հացը կերած եմ... Բո՛նչպէս կրնայի մերժել խնդիրքդ...

Կէս ժամ վերջ, Տէր Անտոն Նիւ Եորքի քաղաքի հաշարին մէջ նստած՝ կը շոյէր իր սրածայր մօրուքը եւ Նարեկ կը կարդար... Պահ մը վերջ մէկ կողմ դրաւ Նարեկը եւ կամացուկ մը Սուրէնին տուած մուրհակը դրօշմանէն հանելով աչքէ անցուց։ Ամէն բան իր կարգին դրուած մուրհակ մըն էր։

Տէր Անտոն կրկին տեղաւորեց մուրհակը իր թղթապանակին մէջ եւ աչքերը դոցելով ժպտեցաւ։ Տէր Անտոնին տրամադրութիւնը շատ լաւ էր։

Սուրէն Տէր Անտոնը կայարան առաջնորդէին անմիջապէս վերջ ուղղուեցաւ Տիթէթթիվ Միթթըր ձէքսընին գրասենեակը։

— Հէլլօ, Աչքիկէօղ... ո՞ւր ես այ մարդ... երկար ատենէ ի վեր համով հոտով սիկարնէրէդ ծըխած չեմ... կարօտցայ անոնց... հատ մը տուր նայիմ... Շնորհակալութիւններ... Է՛, անօրէն, ըսէ նայիմ... ինտո՞ր ես. ո՞ր հովը փչեց բերաւ քեզ հոս... — խօսեցաւ տիքէֆթիվը...

— Ճէքի, հետդ առանձին խօսիլ կ'ուզեմ...
կարեւոր է.— Կրտսերսանեց Սուրէն, լուրջ դէմ-
քով:

— Եկուր սենեակս անցնինք, հոն մարդ չի լսեր
մեզ...

— Երթանք... առ սա սիկարդ ալ... վերջը կը
ծխես...

Երկուքը մտան փոքր սենեակ մը եւ դուռը կըղ-
պելէն վերջ սկսան ցած ձայնով խօսիլ:

— Ճէքի, Վայօլէթը կը ճանչնամ.— հարցուց
Սուրէն:

— Վայօլէթ Պըրքլէֆն...

— Այո՛, կը ճանչնամ...

— Պարտականութիւնս է ամէն մարդ ճանչնալ
... արհեստս է մարդոց դադանիքն իմանալ.— ա-
ւելցուց Ճէքսըն հպարտ չէչտերով:

— Քածը տասը հազար մը կորդեց ինձմէ...

— Վա՛յ... իրա՞ւ...

— Այո, մօրուքս ալ ձեռքն է...

— Ի՞նչպէս... պատմէ նայիմ... հետաքրքրա-
կան է...

— Ֆլօրիտա դնաց եւ հետը...

— Միամի՞ր դնաց...

— Այո՛, Ճէքի, հոս նայիր... քեզի հազար տո-
լար նուէր, եթէ կրնաս Վայօլէթին քով դանդաղ եւ
ձեռագիրս պարունակող նկարս ձեռք ձգել...

— Երկու հարիւր յիսուն տոլար կանխավճար
կը պահանջեմ... իբր նախնական ծախք...

— Ահաւասիկ... ուղածդ...

— Մնացածն ալ վերջը...

— Լաւ...

— Այսօր իսկ կը մեկնիմ Միամի...

— Յաջողութիւն եւ բարի ճանապարհ... բայց
չատ դգոյշ վարուէ Վայօլէթին հետ... չխրտչեցնես
զայն...

— Մի մտահոգուիր... ինծի ՊէքՃէքի կ'ըսեն
... ես որսս չեմ փախցներ... տասը օրէն նկարը կը
յանձնեմ քեզի եւ դուն ինծի կը վճարես մնացած
եօթը հարիւր յիսուն... համաձա՞յն ես...

— Այո՛... ցտեսութիւն ուրեմն...

— Ինչո՞ւ կ'աճապարես... թէք մը չե՞ս կոն-
ծեր...

— Ո՛չ, շնորհակալ եմ... դործ ունիմ... չեմ
իմեր...

— Նոր ո՞րս մը դտած ես...

— Թա՛... թա՛... Ճէքի... ցը...

— Յը... տասը օրէն կը տեսնուինք:

Երեկոյեան ժամը ութն էր: Տիկին Մուրատեան եւ Անահիտ նոր վերջացուցած էին ընթերցելն եւ հայկական սուրճ կը խմէին:

— Թինկալինկ թինկ... թինկ... — հնչեց հեռախօսը:

— Հէլլօ... այո՛, Անահիտն եմ... Իրա՞ւ կ'ըսես... ժամը իննէն առաջ աղատ չեմ... ո՛չ, ո՛չ... մի սպասեր... հոս մի դար... չըլլար... հիւր կ'ապրեմ... ժամը իննին նորէն հեռախօսէ... ցը...

— Ո՞վ է Անահիտ... — հարցուց մօրաքոյրը՝ զարմացած...

— Մէկը...

— Բայց ո՞վ է... ինձմէ պաղտնի՞ր կը պահես... մօրդ տեղն եմ Անահիտ... ըսէ ո՞վ է...

— Պատուական երիտասարդ մը... Երէկ գիշեր պարահանդէսին մէջ ծանօթացայ հետը...

— Անո՞ւնը:

— Սուրէն Աչըզկէօղեան:

— Հարուստ Աչըզկէօղեաններուն աղա՞ն...

— Այո՛, ճիշդ ինքը...

— Հը՞մ...

— Ինչո՞ւ...

— Ոչի՛նչ...

— Ախ մօրաքոյր... սքանչելի երիտասարդ է... Գեղեցկադէմ, նուրբ եւ բարեկիրթ ձեւերով, խար-

տեաշ մաղերով, կապոյտ աչքերով, երկայնահասակ, ճիշդ անգլիացիի կը նմանի...

— Բաւական է... հիմա Ափօլլօյին կը նմանցընես զինքը... սիրահարուեցա՞ր իրեն...

— Ոչ տակաւին... բայց մօրաքոյր... ճիշդ փնտռածս է Սուրէնը, հարուստ, բարեկիրթ... իսկական ճէնթըլմէն...

— Մարդուն արտաքինէն մի խաբուիր Անահիտ...

— Ախ մօրաքոյր... մի վախճար... ես երեխայ չեմ...

— Հասկա Շաւարշը... ան ո՞ւր կը մնայ... Ի՞նչ պատասխան պիտի տաս անոր...

— Սուրէնը տասը հատ Շաւարշ կ'արժէ...

— Բայց քառորդ ժամէն Շաւարշը պիտի դայքեղ պոռոյտի տանելու... վերջին գիշերն է... խոստացած ես իրեն պատասխանդ տալ... Ի՞նչ է պատասխանդ...

— Չգիտեմ մօրաքոյր... չարաթ մը եւս միջոց պիտի ուղեմ... նայինք ի՞նչ կ'ելլէ տակէն...

— Ափսո՛ս, Անահիտ... մեղք որ...

Կիսատ մնաց Տիկին Մուրատեանին խօսքը: Սպասուհին ներս եկաւ եւ գեղին պահարանով հեռադիր մը յանձնեց Անահիտին:

Անահիտ ակնթարթի մը մէջ աչքէ անցուց հեռադիրը եւ դայն երկարեց իր մօրաքոյրը, «քեզի չ'ըսի՞» ըսելով:

Տիկին Մուրատեան ակնոցը քթին անցուց եւ բարձրաձայն կարդաց հեռադիրը, որ կ'ըսէր.—

Մերեկս Անահիտ.—

Անակնկալ լուր մը՝ մայրդ եւ զիս տակն ու վը-

Երեկոյեան ժամը ութն էր: Տիկին Մուրատեան եւ Անահիտ նոր վերջացուցած էին ընթերիքներն եւ հայկական սուրճ կը խմէին:

— Թինկալինկ թինկ... թինկ... — հնչեց հեռախօսը:

— Հէլլօ... այո՛, Անահիտն եմ... Իրա՞ւ կ'ըսես... ժամը իննէն առաջ աղատ չեմ... ո՛չ, ո՛չ... մի սպասեր... հոս մի դար... չըլլար... հիւր կ'ա-կընկալենք... ժամը իննին նորէն հեռախօսէ... ցը...

— Ո՞վ է Անահիտ... — հարցուց մօրաքոյրը՝ դարմացած...

— Մէկը...

— Բայց ո՞վ է... ինձմէ դադանի՞ր կը պահես... մօրդ տեղն եմ Անահիտ... ըսէ ո՞վ է...

— Պատուական երիտասարդ մը... Երէկ զիչեր պարահանդէսին մէջ ծանօթացայ հետը...

— Անո՞ւնը:

— Սուրէն Աչըզկէօղեան:

— Հարուստ Աչըզկէօղեաններուն տղա՞ն...

— Այո՛, ճիշդ ինքը...

— Հը՞մ...

— Ինչո՞ւ...

— Ոչե՞նչ...

— Ախ մօրաքոյր... սքանչելի երիտասարդ է... Գեղեցկադէմ, նուրբ եւ բարեկիրթ ձեւերով, խար-

տեալ մազերով, կապոյտ աչքերով, երկայնահա-սակ, ճիշդ անգլիացիի կը նմանի...

— Բաւական է... հիմա Ախօլլօյին կը նմանցը-նես զինքը... սիրահարուեցա՞ր իրեն...

— Ոչ տակաւին... բայց մօրաքոյր... ճիշդ փնտաւիս է Սուրէնը, հարուստ, բարեկիրթ... իս-կական ճէնթըմէն...

— Մարդուն արտաքինէն մի խաբուիր Անա-հիտ...

— Ախ մօրաքոյր... մի վախնար... ես երեխայ չեմ...

— Հապա Շաւարշը... ան ո՞ւր կը մնայ... Ի՞նչ պատասխան պիտի տաս անոր...

— Սուրէնը տասը հատ Շաւարշ կ'արթէ...

— Բայց քառորդ ժամէն Շաւարշը պիտի դայ քեզ պտոյտի տանելու... վերջին գիշերն է... խոս-տացած ես իրեն պատասխանդ տալ... Ի՞նչ է պա-տասխանդ...

— Չգիտեմ մօրաքոյր... չարաթ մը եւս միջոց պիտի ուզեմ... նայինք Ի՞նչ կ'ելլէ տակէն...

— Ախո՞ս, Անահիտ... մեղք որ...

Կիսատ մնաց Տիկին Մուրատեանին խօսքը: Սպասուէին ներս եկաւ եւ գեղին պահարանով հե-ռադիր մը յանձնեց Անահիտին:

Անահիտ ահնթարթի մը մէջ աչքէ անցուց հե-ռադիրը եւ դայն երկարեց իր մօրաքրոջ, «քեզի չ'ըսի՞» ըսելով:

Տիկին Մուրատեան ահնոցը քթին անցուց եւ բարձրաձայն կարգաց հեռադիրը, որ կ'ըսէր —

Սիրելիս Անահիտ —

Անահիտալ լուր մը՝ մայրդ եւ զիս տակն ու վը-

բայ ըրաւ: Անկուտի երկտասարդի մը հետ ունեցած ընթացքդ մեր անունին պատիւ չի բերեր: Առանց այլեւայլի յարաբերութիւնդ խզէ անոր հետ: Քեզի համար աննման կարգադրութիւն մը ըրած ենք: Մանրամասնութիւնները նամակով:

Հայրդ՝ ԿԱՐՕ

— Անպատճառ մէկը խառնած է այս խնդիրը, ո՞վ է արդեօք.— հարցուց Տիկին Մուրատեան, հեռագիրը մէկ կողմ նետելով:

— Չգիտեմ... հոգս անգամ չէ...

— Ի՞նչ պիտի ընես հիմա...

— Ի՞նչ կրնամ ընել... հօրս խօսքը խօսք է, հրնազանդելու եմ, ուրիշ միջոց չկայ...

— Գործիդ եկաւ կ'երեւի...

— Բայց չէ՞ որ հայրս է... հնազանդելու եմ, չէ՞...

— Անահիտ ես հօրդ կը գրեմ... եթէ կ'ուզես այս վայրկեանին կը հեռախօսեմ, թող հոս դայ եւ աչքովը տեսնէ Շաւարշը...

— Անօգուտ է մօրաքոյր... Ես հայրս լաւ կը ճանչնամ, քեզի չըսի՞... անոր խօսքը խօսք է, միտքը չի փոխեր:

— Բայց մէկ երկու վայրկեանէն Շաւարշը հոս պիտի գայ, ի՞նչ պիտի պատասխանես...

— Այդ դործը քեզի կը թողում մօրաքոյր... կարգադրէ, ինչպէս որ դուն կ'ուզես... ուզածիդ պէս վարուիլ հետը... Ես սենեակս կ'երթամ, գլուխը կը ցաւի արդէն, գիշեր բարի մօրաքոյր, ցը...

— Բայց Անահիտ...

— Ի՞նչ կ'ուզես մօրաքոյր... ա՛խ գլուխս...

— Խենթութիւն մի ըներ... սպասէ Շաւարշը

Թող դայ... միասին խորհրդակցինք եւ ծրագրենք...

— Իմ ըրածը խենթութիւն չէ բնաւ, ընդհակառակը խելացի դործ է... չիտիէ չիտակ պատմէ իրեն եղելութիւնը եւ թող տուր որ կարգա հեռագիրը:

— Հապա եթէ ուղղակի քեզմէ բացատրութիւն պահանջէ...

— Դիւրին է, ըսէ իրեն բացէն, թէ իրեն հետ մօլանանալ չեմ ուզեր... ու եթէ պնդէ ինձ տեսնել, ըսէ իրեն թէ գլխացաւս բռնած է ու զինքը չեմ կըրնար տեսնել... այն ատեն կը հասկնայ... դժուար է որ չի հասկնայ...

— Ախոո՛ս, Անահիտ... այս վայրկեանին կը մարդարէանամ... օր անպատճառ պիտի զըջաս այս արարքիդ համար...

— Մարդարէներու դարը անցած է մօրաքոյր... գիշեր բարի, իմ մարդարէութի մօրաքոյրս...

— Ըսելով Անահիտ իր սենեակը քաշուեցաւ եւ դուռը կ'ըզէր:

Տիկին Մուրատեան շանթահարուած՝ կը լռէր ընդունելութեան սրահին մէջ: Մինչ անդին՝ Անահիտ իր սենեակին մէջ հայելին դիմացը նստած դուռս ելլելու համար արդուգարդ կ'ընէր:

Պահ մը վերջ Շաւարշ սուլելով վերելակէն դուռս ելաւ եւ կանգնեցաւ Տիկին Մուրատեանին յարկամասին մօտքին առջեւ:

Շաւարշ մութ կապոյտ դոյնով զգեստ հագած էր, կարմիր դրաւթ մը ճօճեցնելով իր վզէն: Փունջ մը կարմիր վարդ ունէր ձեռքին մէջ: Սպասուհին բացաւ իրեն դուռը: Հիւրասրահին մէջ, Շա-

ւարչ Տիկին Մուրատեանը առանձին դտաւ: Անոր մոայլ դէմքը նշմարելով ալյալեցաւ:

— Ո՞ւր է Անահիտը, դեռ պատրաստ չէ՞: — մոլորաց Շաւարչ յուզուած շնչաւով:

— Սենեակն է, — պատասխանեց Տիկին Մուրատեան:

— Ինչո՞ւ այսքան ուշացաւ...

— Շաւարչ, տղաս... ա՛խ... Ի՞նչ ըսեմ...

— Ի՞նչ պատահեցաւ տիկին... մի՞թէ...

— Հանդստացիր որդեակ... ես այս գիշեր չառ տխուր եւ ընկճուած եմ...

— Ըսէք... խնդրեմ... Ի՞նչ պատահած է...

— Կարդա՛ այս հեռագիրը եւ դուն կ'իմանաս բոլորը: — ըսելով՝ Տիկ. Մուրատեան դողդոջուն մատներով դեղին թուղթ մը երկարեց Շաւարչին:

Շաւարչ ակնթարթի մը մէջ կարդաց հեռագիրը եւ լռեց: Արցունքի երկու խոշոր կաթիլներ դըլտորեցան իր ալոյսերէն վար եւ ինկան յղկուած տախտակամածին վրայ:

— Բայց Ի՞նչ է Անահիտին խօսքը այս մասին... Ես կը կարծէի թէ Անահիտ կը սիրէր զիս... աւա՛ղ...

— Ա՛խ, Շաւարչ, դուն Անահիտը չես ճանչնար... ան ալ հօրը պէս կը խորհի... ան ինծի պատուիրեց, որ բացէն ըսեմ քեզի թէ չուզեր հետդ մուտնանալ... որովհետեւ դուն... աղքատ ես...

Շաւարչ դարձեալ լռեց: Աւելորդ բացատրութիւններու պէտք չկար: Մերժուած էր:

Ա՛խ, յուսալ եւ սպասել... ականալեւ եւ յետոյ յուսախաբուիլ... ուղեւ ու մերժուիլ... կարելի՞ է ասկէ աւելի խորունկ կսկիծ երեւակայել:

Առանց բառ մը արտասանելու, Շաւարչ դըլխարկն առնելով հեռացաւ: Վարդին փունջը դեռ ձեռքն էր: Վարը փողոցին մէջ, սիւնի մը կռթնած՝ երկար սպասեց: Ծունկերը կը դողային, քալելու ուժ չունէր, անդամալոյծի մը պէս անշարժ էր: Յուսախաբութեան կսկիծը ցամքեցուցած էին Շաւարչին արտասուքի աղբիւրները: Այլեւս չէր լար: Ու այսպէս, մերժուած սիրահարը, սիւնին կռթնած՝ իր սեւ բազը կ'ողբար, արագ արագ շնչելով եւ խորունկ հառաչելով:

Փողոցը ամայի էր: Մարդ մարդասանք չկար: Սեւ կատու մը անցաւ Շաւարչին ոտքերուն քսուելով: Որքան փայլուն էին անոր աչքերը, մութին մէջ: Ժամացոյցը իննը զարկաւ: Փողոցին ծայրէն ինքնաշարժ մը կը յառաջանար: Ինքնաշարժը կանգ առաւ Տիկ. Մուրատեանին բնակարանին դրան առջեւ եւ հնչեցուց իր փողը երեք անգամ, թուր... թուր... թուր... Պահ մը վերջ, սեւ սամոյրէ վերարկուի մը մէջ փաթթուած կին մը դռնէն դուրս ելաւ եւ վարիչին քով բազմեցաւ: Վարիչն ու անծանօթ կինը համբուրուեցան: Շաւարչ լռեց անոնց համբոյրին հանած ձայնը եւ նախանձեցաւ: Անկալ հրկուած էր համբոյրին հեշտանքէն, ալդ գիշեր...

Ինքնաշարժը կը շարժէր եւ կը մօտենար Շաւարչին: Ճիշդ իր ոտքերուն քով կանգ առաւ: Վարիչն էր խօսողը... Սուրէն Աչըզկէօղեանը:

— Դո՞ւն ես Շաւարչ... Ինչո՞ւ կ'արտասուես, քաջ ֆէտայի... սոխակը թոցուցիր... վա՛խ, վա՛խ...

— Ինծի մոռցէք, պըն. Արամեան, — աղաղակեց անծանօթ կինը, որուն հնչուն ձայնը խկոյն ճանչ-

ցաւ Շաւարշ: Անահիտն էր այդպէս խօսողը: Անահիտ եւ Սուրէն բարձրաձայն քրքջացին եւ հեռացան: Շաւարշ առանձին մնաց: Մերժուած եւ ծաղրուած սիրահարը սրբեց աչքերէն հոսող արցունքը եւ քալեց դնաց: Անոր քովէն քալողը միայն պիտի լսէր անոր արտասանած բառերը. — «վայ» սրկա՞յ... վայ պոռնիկ... վայ շուն... վայ բո՛ղ»... զորս Շաւարշ կը կրկնէր իր աղօթները կճրտացնելով եւ իր բռունցքը սեղմելով:

Խեղճ Շաւարշ... Մերժուած սիրահար...

XI

Շաւարշ Արամեան, մերժուած եւ ծաղրուած աղքատ սիրահարը, ապաստանեցաւ իր անպաճոյճ խցիկը, իր նեղ անկողինն մէջ թաղելու համար իր սրտին դառն եւ անպատու կսկիծը:

Սիրելի... յուսալ, ակնկալել եւ սպասել, բայց յետոյ ծաղրուելով մերժուել... ահա՛ ասոնք հսկայ ալիքներու պէս փշրուեցան Շաւարշին մտքին խաղաղ ափունքին վրայ, հսկայ աւերներ պատճառելով:

Սէրը խաղացած էր Շաւարշին զգայութեան նուրբ թելերուն վրայ կոշտ ու կոպիտ մատներով եւ փճացուցած էր զանոնք: Սիրոյ սուրբ խորանին առջեւ ծնկաչոք աղօթած էր Շաւարշ, ջերմեռանդ հաւատացեալի մը հաւատքով, սակայն իր աղօթքը անխելի մնացած էր:

Աշխարհը դաժան եւ մարդիկ անգութ երեւցան Շաւարշին, որ ի զուր, ջանաց քունի մէջ սփոփանք եւ միտիթարութիւն փնտռել... Անոր աչքերը արտասուէին յողնած, կ'այրէին: Անոր շրթները չորցած եւ ճեղքուած էին: Բերանին մէջ լորցունքը շատոնց ցամքած էր: Ձերմէ բռնուողի մէջ պէս կը դռնոնց ցամքած էր: Ձերմէ բռնուողի մէջ պէս կը դռնադար ան: Ուղեց քնանալ: Բայց ո՞ւր էր քունի հանդրատացուցիչ բալասանը: Գունը կը մերժէր դալ եւ հանդէպնէլ իր փոթորկալից ուղեղը:

Շաւարշ իր բժշկական հմտութիւնը օգնութեան կանչեց: Համբեց, իր մտքին մէջ, մէկ, երկու, երեք... հարիւր, հազար... տասը հազար... ի

զո՞ւր... Գաֆէինէ թունաւորուած անհատի մը պէս միշտ արթուն էր: Ինքնաթեւադրութիւնն ալ ապարդիւն անցաւ: Վէրօնալի հատիկներն ալ իրենց թըմընցուցիչ դերը չուէցին խաղալ:

Հակառակ իր յամառ ջանքերուն, Շաւարշ չէր կրնար մոռնալ Անահիտին պատկերը, որ սենեակին մօտ զգոյնը պատկերուն վրայ կ'ուրուաղծուէր: Սպիտակ հագուած հրեշտակի մը պէս Անահիտ կ'երեւէր խաւարին մէջէն: Անոր պճլտուն աչքերը կը փայլէին զոյգ մը աղամանդներու պէս:

— Շաւարշ, պարենք... Անահիտին հնչուն ձայնը կը բզկար Շաւարշին ականջներուն մէջ, առանց դադարի: Բայց ո՛չ... Անահիտ ուրիշին թեւերուն մէջն էր այդ պահուն: Այո՛, ուրիշի մը շրթները կը համբուրէին անոր թաւանման փափկութեամբ շրթները, որոնցմէ յաւիտեանս զրկուած ըլլալ կը թուէր ինքը:

Ո՞վ էր այդ ուրիշը... անբարտաւան եւ անբաւարար սրիկայ մը... բարոյականով դաճած մը, արժանիքով՝ թղուկ մը... քաղաքակրթուած տաւաղով՝ վայրենի մը. դայլ մը՝ դառնուկի մօրթ հագած... Արժանիքաւոր մէկը ըլլար դոնէ... չփացածին մէկը, որ Անահիտէն առաջ շատերուն կուսութեան նեկտարը ըմպելով արբեցած էր:

Բայց Անահիտը, հակառակ իր թերութիւններուն եւ մամոնայապաշտ ձգտումներուն, տակաւին հրեշտակ մըն էր Շաւարշին համար: Այդ վայրէկանին հրեշտակ Անահիտը, սատանայ Սուրէնին գիրկն էր...

Ի՞նչ կրնար ընել Շաւարշ: «Ինծի մոռցէք, պըն. Արամեան» ըսած էր Անահիտ, որ մի քանի օր առաջ համբուրուած էր իրեն հետ հանրային պարտէզին

մէջ. լճակին եզերքը, սպիտակ կարասներուն ներկայութեան: Բայց ինչպէս կրնար մոռնալ դայն, որուն համար սիրոյ մեհեանի վերածած էր իր կոյս սերտը: Ինչպէս կրնար մոռնալ իր առաջին համբոյրը, որուն անուշ յիշատակը այնքան թարմ էր:

Սեւ խորհուրդներ, շարան, շարան, սկսան անցնել Շաւարշին ալեկոծ միտքէն: «Հագուիմ եւ փողոցները թափառիմ» — խորհեցաւ ան. — «Իողոցին անկիւնը սպասեմ Անահիտին վերադարձին... նետուիմ անոր վրայ վերաւորուած վազրի մը վայրագութեամբ եւ խեղդեմ դայն... ու յետո՛յ... վրէժ... Ինչո՞ւ խաղաց հետս... Ինչո՞ւ յուսադրեց զիս... Ինչո՞ւ շարաթ մը օրօրեց զիս... Այո՛... խեղդեմ դայն ու լուծեմ վրէժը անդրանիկ սիրոյս... Վանդէթթա՛, ա՛խ... բայց ո՛չ... Անահիտը կին մըն է... փետուրի պէս թեթեւ... թիթեռնիկի մը պէս յեղեղուկ, դժնիկ մը պէս հոսանքէն տարուող... ո՛չ... Կնոջ մը արիւնով ես չեմ կրնար ներկուիլ... Անահի՛տ, Անահի՛տ... Ինչո՞ւ խաբեցիր զիս... մի՞թէ կեղծ էին համբոյրներդ... Ինչո՞ւ համբուրեցիր զիս, եթէ չէիր սիրեր... Ինչո՞ւ ծաղրեցիր կոյս սէրս: Բայց ո՛չ... Անահիտը չէ յանցաւորը... Սուրէնն է սատանան... այդ սրիկան է փորձիչը... ան է ռճրադործը... Մա՛հ, ռճրադործին»...

Այսպէս երկար խորհեցաւ Շաւարշ... Երբեմն դատապարտեց Անահիտը, երբեմն ալ անպարտ հրեշտակեց դայն: Երբեմն վրէժով լեցուեցաւ անոր դէմ, երբեմն ալ ներեց անոր: Ատեն ատեն Սուրէնին դէմ առեւտրեց ինքնուրուագ եւ որոշեց վրէժ լուծել անկէ... բայց ի՞նչ փաստ ունէր... Տէր Անտոնին

խաղաղած աղտոտ դերէն անտեղեակ էր... Եթէ
Շաւարշ, Սուրէնին կատարած աղտոտ դաւադրու-
թենէն տեղեակ ըլլար, այդ դիւեր Պօտընի փողոց-
ներուն մէջ ոճիւր մը պիտի գործուէր, անպատ-
ճառ... Շաւարշ իր արդար վրէժը պիտի լուծէր:
Երկար վարանումներէ վերջ, Շաւարշին վեհանձն
հողին տարաւ յաղթանակը: Իր անարատ խղճմտան-
քին թելադրութեամբ, Շաւարշ ներեց ե՛ւ Անահիւ-
տին, ե՛ւ Սուրէնին:

Առաւօտեան դէմ, երբ արշալոյսը մօտեցած
էր, քնացաւ: Այլադան երազներ եկան այդ կարճա-
տեւ քունը խանդարելու: Մայրն էր խօսողը.—

— Շաւարշ, դուրպան, ... ինչո՞ւ տխուր ես...
վախ դաւակ... ծիծաղիր, Շաւարշ... ծիծաղիր...
տե՛ս, ես ու հայրդ միշտ կը ժպտինք երկնքին մէջ,
մի յուսահատիր, որդիս... ապագան վալլուն օրեր
ծրարած է քեզ համար... սպասէ՛, յուսա՛ եւ քալէ,
ողա... միշտ դէպի յառաջ... վայ քեզ, եթէ ըն-
կըրկիս... վայ քեզ, եթէ սայթաքիս... հաստատուն
քայլերով յառաջ... դէպի կատարելութիւն...
մոռցիր եւ ներէ... ծիծաղիր... Շաւարշ... ծիծա-
ծաղիր...

Մորունի հառաչեց Շաւարշ... մէկ կողմէն միւս
կողմը դարձաւ: Նորէն երազ... հայրն էր խօսողը:

— Շաւարշ, կտրիճս... մոռցիր վիշաղ...
պինդ փարիր դիտութեան... ծառայէ մարդկու-
թեան եւ անոնց տառապանքին մեղմացումին մէջ
փնտռէ քու վիշտիդ բուժիչ բալասանը, ամօքիչ
ապեղանին... Մօրմէջ ծծած հալալ կաթը հարամ
ըլլայ քեզի, եթէ ընկրկիս... աշխատանքի սրածայր
արօրը ձեռքդ առած՝ կեանքի տատասկոտ եւ փշա-
լից տափաստաններու վրայէն յառաջ, դէպի կա-

տարելութիւն... յառաջ... վայ քեզ, եթէ սայ-
թաքիս... վայ քեզ, եթէ սպարտուիս... օն... ա-
ռաջ:

Առաւօտ էր արդէն: Սրբւր կը փայլէր: Մար-
դիկ սկսած էին աշխատանքի... աղմուկն ու ժխտ-
քը լեցուցեր էին մթնոլորտը: Հացի անխուսափելի
կռիւն էր, որ կը մղուէր դուրսը, աշխարհի մէջ: Ա-
մէն մարդ զիմացինին պատառը իրեն եւ իրեններուն
համար խելլու կ'աշխատէր... արդար կամ ոչ ար-
դար մէջոցներով... կեանքի պայքարն էր այդ...
Ա՛յս, որքան հասաւ եւ այլամերժ են մարդիկ...
դաժան եւ անդուլ...

Արթնցաւ Շաւարշ: Իր վերջնական որոշումը
տուած էր: Ուրախ էր ան: Նոր կեանքի մը ուրուա-
կանը կը լեցնէր անոր բարի սիրտը: Հապճեպ կեր-
պով հաղուեցաւ: Սանդուխներէն իջած ասեն Մնուշ
պաճիին հանդիպեցաւ: Ասիկա, Շաւարշին լուրջ,
սակայն ժպտուն զիմազիծը տեսնելով մէկ կողմ
լքաչուեցաւ, առանց վարձքի խնդիր յարուցանե-
լու:

Առանց այլեւայլի, Շաւարշ ուղղուեցաւ Տաք-
թըր ձօնսին բնակարանը:

— Բարի լոյս, Տաքթըր ձօնս, — խօսեցաւ Շա-
ւարշ ժպտալիւ:

— Բարի լոյս, Շաւարշ, — պատասխանեց բը-
ժիշկը եւ սակայն Շաւարշին դունատ զիմազիծը
նշմարելով աւելցուց. — բայց ի՞նչ պատահած է
քեզի, ա՛յ տղայ... դու հիւանդ ես...

— Ոչինչ... սիրելի դասատու... քնատ եմ...
այդքան:

— Հա՛, իրաւ... կ'երեւի սիրահարուած ես...
ի՞նչ ըրիր, Անահիտին հետ խօսքը կապեցի՞ր...

խկապէս սիրուն աղջիկ է Անահիտը... Ե՞րբ է հարսանիքը...

— Հարսանի՞ք... Անահիտ ինծի պէս աղքատ երկտասարդներուն կարեւորութիւն տուող աղջիկներէն չէ, ինչ եւ իցէ... Ես ուրիշ խնդրոյ մը համար քովդ եկած եմ այս առաւօտ... Կը խնդրեմ հրաժարականն ընդունեցէք... դալիք տարուայ համար ձեզի օգնական ըլլալէս կը հրաժարեմ... չուտով Եւրոպա կը մեկնեմ...

— Ինչո՞ւ, այ տղայ... օգնականի պաշտօնդ նախանձելի դիւրք մըն է... չուտով ես կը քաշուիմ առպարէզէն եւ դուն կ'ըլլաս իմ փոխանորդը... Տղայ մի ըլլար, Շաւարշ... հացի պատասող խողբուն առջեւ մի նեակեր:

— Որոշումս վերջնական է, Պերլին պիտի մեկնեմ...

— Կառաւր մէկ կողմ ընենք, Շաւարշ... դիտե՛ս, որքան պայքարեցայ ի նպաստ քեզի որոշում կայացնելու համար... Ուսուցչական կաճառը քու օտարականի հանդամանքը նկատի ունենալով կը մերժէր վաւերացնել օգնականի պաշտօնդ:

— Բայց ես ամերիկեան քաղաքացի եմ...

— Շաւարշ, իրաւ, դու դեռ տղայ ես եղեր... կեանքը ուսումնասիրած չես տակաւին... Բացէն ըսեմ... դու կը կարծես թէ երեսիդ խնդացող եւ քեզ դովող ամէն մարդ կը սիրէ քեզ... լաւ դիտելիք, որ ամբողջ ուսուցչական կաճառին մէջ ինձմէ դատ անկեղծ բարեկամ չունիս... Այո՛, չիտակ է, որ բոլորն ալ կը հիանան ու չիմուեանդ, ճարպիկութեանդ եւ նկարագրի անրժութեանդ վրայ... Բայց, Շաւարշ, մի մոռնար թէ աշխարհը կառավարողը

նախանձն է... Շատեր կը նախանձին քեզի... իմացա՞ր...

— Հոգ չէ... ձեր անկերպարան բարեկամութեան համար յաւիտեանս երախտապարտ պիտի մընամ ձեզ հանդէպ... շատ, շատ շնորհակալ եմ... իմ քարի եւ սիրելի դասատուս. այսուհանդերձ որոշումս վերջնական է, մի քանի օրէն Պերլին կը մեկնեմ:

— Լաւ, չեմ պնդեր հոս մնալուդ համար... բարի ճանապարհ եւ յաջողութիւն քեզի... Ձեռնեմ քովս եկուր, քեզի յանձնարարական մը տամ: Վստահ եմ որ Պերլինի մեծահաշակ Տաքթըր Միլլէրին ուղղեալ յանձնարականս օգտակար պիտի ըլլայ քեզի: Յոսուութիւն...

— Մեծապէս շնորհակալ եմ... անպատճառ կուզամ... երբեք չպիտի մոռնամ ձեզ... ցտեսութիւն, սիրելի դասատուս — ըսելով Շաւարշ մեկնեցաւ:

Շաւարշ որոշած էր իր հետքը կորսնցնել: Վրստահ էր, որ Տաքթըր ձօնս գաղտնի պիտի պահէր իր մեկնումը: Ուստի մեր մերժումը եւ խաբուած սիրահարը ամերիկեան կարգ ու սարքին դէմ քէնտամ՝ որոշած էր գերմանական քաղաքակրթութեան մէջ որոնել ճշմարտութիւնը: Իր սէրը մոռնալու համար, գիտութիւնը սիրել որոշած էր: Առանց ժամավաճառ ըլլալու, Շաւարշ ունեցած գոյքերը ծախեց: Պարտքերը վճարեց: Դատարան գիմեկով իր անունը փոխեց: Ապահովագրական ընկերութեանէն փոխառութիւն մը կնքեց ու այսպէս հայթայթեց կոկիկ դուժար մը, որ պիտի բաւէր իր ճանապարհածախսին համար:

Այսպէս, կտրմ ու պատրաստ, Շաւարշ ուղեւորուեցաւ Պերլին, Գերմանիոյ մայրաքաղաքը, որուն դէմ, պատերազմէն ի վեր՝ նախապաշարուած են Դաշնակից պետութիւններու հպատակները:

Երկու չաքաթէն Պերլին հասաւ Շաւարշ Արամեան, Տաքթըր Կապաշ անունին տակ թաքնուած: Տաքթըր Ճօնսէն ստացած յանձնարարականին շնորհիւ առանց դժուարութեան յաջողեցաւ տեսնուիլ Տաքթ. Միւլլէրին հետ: Ասոր անվերապահ եւ սիրալիր ընդունելութեան քաջալերուած՝ Տաքթըր Կապաշ, մեղի ծանօթ Շաւարշը, բրաւ իր կենսագրութիւնը, առանց պահելու իր սիրային արկածը:

Տաքթ. Միւլլէր ըմբռնեց երիտասարդ բժիշկին հոգեկան տաղնապին խորութիւնը՝ ջերմ համակերանք զգալով անոր հանդէպ:

— Տաքթըր Կապաշ, — խօսեցաւ ան. — Ես շատ լաւ կ'ըմբռնեմ ձեր վէրքին խորութիւնը... կը ըզգամ թէ ձեր կոյս սիրտը շատ վտանգաւոր կերպով խոցոտուած է: Ոսկեապաշտ կնոջ մը թունաւոր նետերը ծակծկած են ձեր արժանապատուութիւնը: Բարեկամս, մոռցէք ամէն ինչ... Ուրիշ ճար չունիք... հակառակ պարագային շատ դժբախտ պիտի ըլլաք: Մի մոռնաք սակայն, թէ ամէն մարդու կեանքը մէյ մէկ անգիր վէպ է... չըսելու համար ողբերգութիւն մը: Քանինե՛ր մերժուած են... քանի քանի արժանիքաւորներ ոտնակոխ եղած են՝ ծաղրուելով... Այո՛, երկտասարդ բարեկամս, մոռցէք ձեր դժբախտութիւնը... Ինծի նայեցէք... ո՛ւր է իմ կինը, ո՛ւր են իմ զաւակներս... Ես ալ խաբուածներու եւ ծաղրուածներու լէզէնին վը պատկանիմ... օր մը թերեւս պատմեմ ձեզի կեանքիս ընդարձակ պատմութիւնը: Ես ալ ժամանակին

սիրեցի եւ կարծեցի թէ սիրուեցայ... սակայն իմ սիրած ու պաշտած կինը նետուեցաւ ուրիշի մը գիրկը եւ մոռցաւ զիս... ինչ եւ իցէ... Ես մոռցած եմ անցեալը... այժմ գիտութիւնն է կինս եւ վերաբուժութիւնը՝ անդրանիկս: Շատ ուրախ եմ, որ գիտութեան համար զոհուելու որոշում տուեր էք: Սրտանց կը շնորհաւորեմ ձեզ: Օ՛հ, ամուսնացէք գիտութեան հետ... այն գիտութեան, որ ճշմարիտ է եւ անխաղախ:

— Ա՛խ, որքա՛ն բարի սիրտ ունիք, Տաքթըր Միւլլէր, — պատասխանեց Տաքթըր Կապաշ. — որքա՛ն թեթեւցուցիք սրտիս վրայ ծանր ճնշող բեռը... գիտակցութիւնը, թէ ձեզի պէս մեծ վարպետներն անգամ տառապած են... ո՛հ... որքա՛ն միտիթարիչ է...

— Այդպէս է, զաւակս ... Դուք առանձին չէք... ձեզի պէս անմուրաղ մնացողներուն թիւը լէզէն կը կտրմէ: Ինչ եւ իցէ... ձեր այսօր հոս ժամանումը ձեզ համար բախտաւորութիւն է... այսօր կէսօրէ վերջ յառաջիկայ տարուան օգնականս պիտի ընտրէի հինգ հարիւրնոց ցանկէ մը... Երեւակայեցէք, այդ պաշտօնին համար հինգ հարիւր թեկնածուներ, տշխարհի չորս կողմերէն, դերեր կատարած են: Վերջին որոշումս այսօր պիտի մտնէ կատարած են: Վերջին որոշումս այսօր պիտի տայի: Տաքթըր Ճօնս, իմ ամերիկացի բարեկամս, մեծ դովեստով խօսած է ձեր մասին: Մենք եւրոմեծ դովեստով խօսած է ձեր մասին: Մենք հանդէպ ամերիկացիներս քիչ շատ սկսպտիկ ենք հանդէպ ամերիկացիներուն: Մենք միշտ կը փորձուինք մտածելու թէ ամերիկեան դաստիարակութիւնը եւ կը թուի նը ծանծաղ է եւ առհասարակ այդպիսի միջավայրի մը մէջ դաստիարակուող անհատները դժուր չեն դար... սակայն ինձ կը թուի, թէ ժամանակը հա-

սած է, որ մտքերնիս փոխենք... Այս րոպէին, ես որոշեցի ձեզի իմ օգնականս նշանակել... վաղուքն սկսեալ օգնականս պիտի ըլլաք Տաքթըր Կապաշ, անշուշտ, եթէ յօժարիք ընդունիլ առաջարկս...

— Յօժարի՞ր... Ա՛խ, Տաքթըր Միւլէր, որքա՛ն երախտաւորտ կը թողուք զիս... անհուն ուրախութեամբ կ'ընդունիմ ձեր առաջարկն առաջարկը:

— Լաւ, գնա որդեակ, հիւանդանոցիս մօտիկը յարմար յարկարաժին մը վարձէ քեզ համար եւ վաղը առաւօտեան, ժամը ճիշդ ութին ներկայացիր հիւանդանոցի տեսուչին:

— Որքա՛ն բարի էք, աննման վարպետ...

— Օր մը դուք ալ կը հասնիք ձեր մօլորակին, երիտասարդ բժիշկ... Թերեւս ձեր հոգակը իմինս մոռցնել տուց... Առ սա քարտը... եթէ ես վաղը ուշանամ, այս քարտով կ'ընդունուիս ներս...

— Հազար չնորհակալութիւն...

Տաքթըր Կապաշ մեկնեցաւ ուրախ: Բախտը սկսած էր ժպտիլ իրեն:

Անցան սմիւսներ եւ Տաքթ. Միւլէր Տաքթ. Կապաշին ցոյց տուած կարողութենէն քաջալերուած՝ յանձնեց անոր շատ մը սխալուել եւ հմտութիւն պահանջող գործողութիւններ: Այնպէս, որ տարին չլրացած, Տաքթ. Կապաշ հանրածանօթ եւ յայտնի դէմք մը եղած էր:

— Ո՞վ է այս Կապաշը, — կը հարցնէին եւրոպացի բժիշկները...

— Փոխանորդս ... աթոռս պիտի դրաւ, — կը պատասխանէր Տաքթ. Միւլէր եւ կը ծիծաղէր խորհրդաւոր կերպով:

Տաքթ. Կապաշ, նորոգելի վերարուժութեան

ակնրախ վարպետներէն մին եղած էր, եւ հետզհետէ իր հոգակը կը տարածուէր մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք: Անոր հմտալից մասները հրաշքներ կը գործէին այդ ճիւղին մէջ: Ինքզինքը, այսպէս, դիտութեան նուիրելով Շաւարշ՝ մոռցաւ եւ Պօստընը, եւ Ամերիկան, եւ Անահիտը:

Երգուեալ ամուրի մնաց ան, իր բարերարին՝ Տաքթ. Միւլէրին պէս... Գերմանիոյ քաջակազմ եւ կարմրեցեա Փրէօյլայնները չկրցան ծակծկել անոր սրտին տնթափանց զրահը: Անոնց սիրոյ սուր սլաքները չկրցին խոցոտել Տաքթ. Կապաշին սպիններով պատուած սիրտը, սիրտ մը, որուն խցիկներուն մէջ թաղուած էր հինաւուրց սէր մը:

Բոլորին հանդէպ քաղաքավար եւ սիրալիւր վերարբմունք ցոյց կուտար երիտասարդ վերարոյժը, միշտ ինքզինքը հեռու պահելով իրական սեռէն, որուն դէմ քէն ըրած էր մեր հերոսը:

Տաքթ. Կապաշ, Անահիտէն մերժուած բժիշկը, ինքնամփոփ, սակաւախօս, հեղահամբոյր եւ քաջահմուտ վերարուժապետ մը եղած էր: Եւրոպայի գիտնական թերթերը գովեստով կը խօսէին անոր մասին: Տաքթ. Միւլէրին մարդորէութիւնը իրագործուած էր: Աշխարհահոգակ վերարուժապետ մը եղած էր ան:

Երազն էր Տաքթ. Կապաշին միակ միւլթարութիւնը: Ենթադիտակցութեան մարդու պարզեւած լաւագոյն միջոցը մեր անիրագործելի իրձերուն դոհացում տալու համար: Յաճախ կ'երազէր երիտասարդ բժիշկը իր ծնողքին վրայօք... ստեն, ստեն Անահիտը կ'երեւնար իրեն երազին մէջ:

— Մոռցէք զիս, պըն. Արամեան, — ըսած էր Անահիտ... Մի՞թէ առաջին սէրը կը մոռցուի...

Կ'ըսեն թէ կ'ընը միայն մէկ անգամ կը սիրէ... Թերեւս: Հապա տղամա՞րդը... ան մէկէ աւելի անգամներ կ'ընա՞յ սիրել... Թերեւս... Ընթերցո՛ղ, դուն պատասխանէ այդ հարցումին:

Մի՞թէ կարելի է մոռնալ առաջին սէրը...

XII

— Անահիտ, ինչո՞ւ կուլար Շաւարշը, — հարցուց Սուրէն, միամտութիւն կեղծելով:

— Գիտե՞ս... չաբաթ մ'առաջ առաջարկութիւն րբաւ ինծի, խեղճը խենթի պէս սիրահարուած էր ինծի: Այս դիչեր վերջնական խօսքս պիտի տայի իրեն...

— Ընդունեցի՞ր...

— Տղայ մի ըլլար... Եթէ ընդունած ըլլայի, կուլա՞ր...

— Բայց ինչո՞ւ մերժեցիր... լաւ տղայ է...

— Ո՛հ... չգիտեմ... հայրս ալ դէմ էր...

— Ինչէ՞ն գիտես... հօրդ գրեցի՞ր...

— Ինչէ՞ն... այս իրիկուն հեռագիր մը ստացայ հօրմէս... չգիտեմ ինչպէ՞ս խմայեր է... Ես բան գրած չէի...

— Իբա՞ւ կ'ըսես, — եւ ինքնիրեն. — ուրեմն Տէր Անտոնը յաջողած է... կեցցէ Տէր Անտոնը... մօրուքը սիրեմ... ակնկալածէս աւելի ճարպիկ դուրս ելաւ... ո՞վ ըսաւ թէ մեր կղերները դործի չեն դար... յետոյ Անահիտին ուղղելով իր խօսքը. — Ի՞նչ կ'ըսէ հայրդ...

— Հայրիկս հեռագրած է, որ անմիջապէս դադարեցնեմ եւ իողեմ բոլոր յարաբերութիւններս Շաւարշին հետ: Ինձ համար տարբեր կարգադրութիւններ ըրած է եղեր: Մանրամասնութիւններուն կը տեղեկանամ վաղը առաւօտ: Նամակ գրեր է: Ա՛խ, որ-

քա՛ն ուրախ եմ... Թերեւս հայրիկս հաւանեցաւ Փարիզ եթաւու բաղձանքս կատարել... Երանի թէ ճշմարիտ ըլլայ ենթադրութիւնս...

— Այդքա՞ն շատ կը փափաքիս Փարիզ երթալ...

— Այո՛, շատ կը փափաքեմ... տարիներէ ի վեր բաղձանքս է: Ա՛խ, մէյ մը ոտքս Փարիզ կ'ոխէր...

— Ի՞նչ կ'ընէիր...

— Շատ բաներ... ա՛խ, Փարիզ, վայելքի կեդրոնը...

— Անահիտ, գիտե՞ս, այս ամառ Փարիզ երթալ մտադրած եմ... սակայն առանձին երթալ չեմ ուզեր...

— Հապա որո՞ւն հետ երթալ կ'ուզես...

— Սանկ քեզի պէս սիրուն ընկերուհի մ'ըլլար հետս... Գիտե՞ս, Անահիտ... ես ձանձրացած եմ ամուրիութենէն, ամուսնանալ եւ տուն տեղ ըլլալ որոշած եմ:

— Ամուսնացիր, ուրեմն...

— Շատ հեշտ է այդպէս խօսիլ... բայց ո՞ւր է յարմարագոյն աղջիկը... ներկայիս ամէն տեսակ աղջկայ հետ ամուսնանալ չըլլար...

— Պօստըն լեցուն աղջիկ է... հատ մը գտիր...

— Բո՞ւհ... Պօստընի աղջիկները... վրաս դէ բոլորն ալ... ճկոյթ մտադ կ'արժէ անոնց ամէնը:

— Ուրեմն Նիւ Եորք եկուր քեզի աղուոր աղջիկ մը գտնեմ... ես շատ աղջիկներ կը ճանչնամ...

— Իբա՞ւ կ'ըսես...

— Աղնիւ խօսք... լաւագոյնս կ'ընեմ...

— Բայց դու գիտե՞ս թէ ինչ տեսակ աղջիկ կ'ուզեմ ես...

— Բացատրէ նայեմ... Ի՞նչ տեսակ աղջիկ կ'ուզես... Թխագո՞յն, թէ խարտեաչ...

Սուբէն ինքնաշարժը կեցուց: Բիլլիր Պիչ հա-
սած էին: Ատլանտեանի կտալոյտ սաւանը կը տա-
րածուէր իրենց աչքերուն առջեւ: Ծովը խաղաղ էր:
Ուկրաինոսին մակերեսը հսկայ հայելիի մը պէս
լուսնոյ կաթնաման լոյսը կը ցոլացնէր: Փոքրիկ
ալիքներ հեշտալուր ճողիւնում կը փշուէին աւազ-
ներուն եւ խիճերուն վրայ սպիտակ փրփուրի վերա-
ծելով ծովուն ջուրը: Զեփիւրը կը փչէր մեղմիկ:
Երկինքը պայծառ էր: Յիր ու ցան ամպեր կը կախ-
ուէին, հեռուն՝ հորիզոնին վրայ: Ամայի էր ծովա-
խորշը...

Սուբէն կը լռէր... Անահիտ կը նայէր անոր իր
հարցումին պատասխանը ակնկալելով: Սուբէն կա-
մայուի մը իր թեւը անցուց Անահիտին վզին շուրջ
եւ անոր աչքերուն մէջ շեշտակի նայելով.

— Անահիտ... քեզի պէս խարտաշ աղջիկ մը
կ'ուզեմ... Անահիտ... քեզ... քեզ կ'ուզեմ... դուն
ես իմ փնտռած աղջիկը... հասկցա՞ր...

Այսպէս խօսելով, Անահիտը համբուրել փոր-
ձեց: Անահիտ, փորձազէտ Ֆլէփիւրի մը պէս, փոր-
ձեց դիմադրել եւ իր գողարիկ գլուխը դէն դար-
ձուց... սակայն անոր դիմադրութիւնը թոյլ էր եւ
արուեստական: Անահիտ որոշած էր Սուբէնը իր
ճանկին մէջ ձգել... Այդ թոյլ դիմադրութիւնը ը-
նելով ուղեց ինքզինքը սուղ ծախել... Մինչ Սուբէն
խանդավառուած շարունակեց. —

— Անահիտ... կը սիրեմ քեզ... դեղեցիկ...
կը սիրեմ քեզ... առաջին հանդիպումիս սիրեցի
քեզ... Անահիտ... ըսէ... պատասխան տուր...
խօսէ... կրնա՞ս սիրել զիս... ամբողջ հարստու-
թիւնս, անունս, դիրքս քեզի, Անահիտ... պատաս-

խան տուր եւ շուտով դուն կ'ըլլաս իմ պսակեալ
կինս... ըսէ... կը սիրե՞ս...

— Ո՛հ, Սուբէն... պատեհութիւն տուր... դէթ
չարաթ մը միջոց տուր... բայց ըսէ... լո՞ւրջ ես...

— Լո՞ւրջ... ա՛խ, սիրելիս... այս բոպէն
սկսեալ քու գերիդ եմ... անցուր չղթան վղէս եւ
տար ուր որ կը կամենաս... կ'աղաչեմ մի յետաձգեր
պատասխանդ... այս բոպէին...

— ...

— Անահիտ, հրեշտակս...

— Սուբէն... ա՛խ...

Համբուրուեցան... Անոնց համբուրը, սակայն,
պաղ եւ արուեստական էր... Հէ՞ որ անցեալին մէջ
երկուքն ալ պղծած էին համբուրին սրբութիւնը:
Զէ՞ մի որ անոնց սրտերը կոյս էին: Անոնց համար
համբուրը, որ ամենէն հաճելի վայելքն է սիրող
սրտերուն համար, վաղուց կորսնցուցեր էր իր նը-
շանակութիւնը:

Այս', Սուբէն եւ Անահիտ համբուրուեցան եւ
իրարու յարիտենական սէր խոստացան... շարժա-
պատկերին պատառին վրայ խաղացող դերասան-
ներուն պէս... բայց անոնց այդ համբուրը անգոր-
էր, ինչպէս արեւը ձմրան:

Ո՞վ չի յիշեր իր առաջին կոյս համբուրը...
Ա՛խ, որքա՛ն անուշ է առաջին համբուրը... Անոնց
համբուրը այս տեսակէն չէր, սակայն...

Շարաթէ մը նշանուեցան եւ ամիս մը վերջ պը-
ռակուեցան, Անահիտ եւ Սուբէն, Ֆլէփիւրն ու փը-
ճացած երիտասարդը: Փառաւոր հարսանիք մ'ըրին:
Անահիտին ներածեւ մատները ազամանդներով եւ
դոհարներով զարդարուեցան: Անոր սպիտակ ծոծ-
բակին վրայ կը փայլէր փայլուն զմրուխտը: Սուղ-

նոց չըջաղեաւ, նրբաթել մետաքսէ գուլպաներ...
ոսկեգօծ կօշիկներ... սուղնոց ժապաւէններ... ա-
մէն ինչ Անահիտին երազածին պէս: Անահիտին կի-
սահողանի թեւերուն վրայ կը ձայնէին ոսկիէ ապա-
րանջանները, ոսկեպաշտ Անահիտին հոգին հըրճ-
ուեցնելով: Ճէրմակ քօղով սիրուն հարս մը եղած
էր Անահիտ:

Տէր Անտոնը պատկեց զանոնք: Նորապսակ ա-
մուրկն չափ երջանիկ կը զգար Տէր Անտոնը, որ ա-
նոնց միացումին նպաստած էր, մինչև Նիւ Եորք
Ճամբորդելով, Անահիտին հայրը համոզելու հա-
մար: Ու երբ խոստացուած հազար տուարը զրպա-
նեց, սրտանց օրհնեց նորապսակ զոյգը:

Տէրտէրը եփած էր այդ սպուրը: Միջնորդ տէրպապան արժանի էր իր հալալ վաստակին: Տիրոջը աղբիին անխոնջ մշակը սուրբ դործ մը կատարած էր, դրամը դրամին հետ կարգելով: Աստուծոյ մխացուցածը մարդ թող չբաժնէ ըսելով նարօտը կատարած էր անոնց գլխին: Այո՛, առանց խղճի խայթ դղալու գոված էր Սուրէնը եւ խայտառկած էր չճանչցած անկուտի յեղափոխականը եւ աշտոյէս խաղաղ ու անվրդով խղճմտանքով «առեալ զճեռն Աւայի եւ տուեալ Ագամայ» ըսելով սուրբ խաչը պտտցուցած էր անոնց շրթներուն: Նորապըսակները «զթաղաւոր» եւ «զթաղուհի» անուանելով իրարու մխացուցած էր անքակտելի կապերով: Ու կը ժպտէր Տէր Անտոն իր պարտականութիւնը կատարելով վարձատրուած մէկու մը գոհունակութիւնով:

— Տէր Պապա՛, հանգոյցը ամուր կապեցի՞ր,
բաւ Անահատին փափան, Տէր Անտոնին ձեռքը յե-

սուն տուարնոյ մը թխմելոյ իբր պսակի վարձա-
տրութիւն :

— Անհոգի կայ օրհնած, լիմ կապած հանդոյցը
չի քակուելր... հանդոյցս Գորդեան հանդոյց կը
նմանի.— պատասխանեց Տէր Անտոն Սարուխանենց
Կարօյին կոնհակը շոյելով:

— Ինչպիսիք, Տէր Անտոն, ինչպիսիք. — պատասխանեց պրն. Կարօ Սարուխան, քահանային ձեռքին վրայ ծոկելով յարգալիբ:

ձեռքին վրայ ծռելով յարգավրի։
 Հարսանիքէն վերջ Սարուխանեանենք մեկնեցան Նիւ Եորք։ Տիկին Մուրատեան, որ հակառակ էր այս միութեան, քաջուցաւ Սպէտակ Լեռները։ Տէր Անտոն վաղեց երէցկնոջ քով եւ անոր կարմրատուն բայց խորշոմած այտերը համբուրելով հազար տուարի աւետիսը վրափսաց անոր ախանջներուն։ Նորապսակները մեկնեցան փարիզ իրենց մեղրալուսինը վայելելու համար։

Մեղերալուծանքը վաշխելու համար՝
Արտոյալի մը պէս անհոգ եւ ուրախ էր Անահիտ,
որ վերջապէս իր մուրազին հասած էր։ Ոսկի, գո-
հար, ազամանդ, հարուստ վեհայ... փարի՛ղ...
անոր երազները իրականացած էին... բայց սէր...
երջանիկութիւն դառ՞ծ էր...
Երեսներէն։ Տէր եւ

Երջանիլութիւն դտա՞ծ էր...
Երկու շարաթէն աւելլ Փարիզ մնացին։ Տէր եւ
Տիկին Աչըդկէօղեանները Փարիզին լայնքն ու եր-
կայնքը չափեցին։ Այցելեցին Մօմարտրի քաֆէնե-
րը, Ֆօլլի Պէրժէրը, Կրանտ Օիէրան, Էւան Էյֆէլ
ըը, աշտարակին վրան, անցան Արք տը Թրիյօմֆի տա-
կէն. գացին Վէրսայլ ու յետոյ Անահիտին պնդու-
մին վրայ այցելութիւն մը տուին Լեռն Վեցերորդ.
Թագաւոր Հայոցի գերեզմանին, և Սէյնթ Տընի։ Կե-
րան անուշահոտ եւ համադամ խորտիկներ, խմե-
ցին պատուական գինիներ եւ շամփայն... ու վա-

ալ, խորհելով որ տղան հարուստ է... համոզուեցայ...

— Այն, հայր... եթէ հեռագիրդ չըլլար...

— Ինչ եւ իցէ, աղջիկս, մոռցիր. — ես կարող փաստարան մը ունիմ, անսլատնառ կը շահինք այս դատը:

Հռչակաւոր փաստարանի մը միջոցաւ Սուրէնը դատի քաշեցին: Սակայն Սուրէն բնաւ չի մտահոգուեցաւ, որովհետեւ տեղեակ էր Նիւ Եորք նահանգի առահարզանի վերաբերեալ օրէնքներուն: Ըստ այդ նահանգի օրէնքներուն, առահարզան ստանալ ուղղով կողմը միւս կողմին անբարոյականութեան մասին փաստ ներկայացնելու ստիպուած է:

Քանատացի աղջիկ մը, Սուրէնին հոմանուն հիւսիսային միւս, յօժարած էր անհրաժեշտ փաստը ներկայացնել եւ վկայութիւն տալ, հաստատելով Սուրէնին յանցանքը: Այնպէս որ Անահիտ դատը շահուած կարծելով հրճուանքի մէջ էր: Սակայն դատավարութեան օր մը առաջ այդ աղջիկը խորհրդաւոր կերպով անհետացած էր Նիւ Եորքէն:

Վերջապէս դատին օրը հասաւ: Սուրէն անվախօրէն դատարան դիմեց: Յաղթանակի ժպիտը կը փայլէր անոր փոսը ինկած աչքերուն մէջ: Վստահ էր դատավարութեան իրեն ի նպաստ վերջանալուն: Յետոյ իր հարուստ աներհօր դէմ անուանարկութեան դատ պիտի բանար եւ մեծ դումար մը պիտի պահանջէր:

Դատարանը լեցուած էր հետաքրքիր բաղմունքիւ: Երկու կողմէն վկաներ լուեցան: Դատաւարտեալը եւ դատաւարտողը հարցաքննուեցան ժամերով: Պաշտպան փաստաբանները խօսեցան հա-

մոզիչ երկար ճառեր: Սակայն դատաւորը մեծ երկընտրանքի մէջ կը գտնէր ինքզինքը եւ բացէն ապահարզանի վճիռ չէր կրնար տալ: Նիւ Եորք նահանգի օրէնքներուն համաձայն, անբարոյականութեան փաստը կը պակսէր եղած ցուցմունքներուն մէջ: Դատաւորը բաժանումի վճիռ տալու կողմնակից էր: Սակայն բաժանումը ապահարզան չէր, բան մը, որուն այնքան կը բաղձար Անահիտ:

Ժամը չորսին դատաւորը ոտքի ելաւ իր վերջնական վճիռը տալու համար: Խոր լուսթիւն տիւրեց դատարանին մեծ սրահին մէջ: Հազաց դատաւորը մէկ երկու անգամ, մաքրեց իր կոկորդը եւ պատրաստուեցաւ խօսիլ:

Այդ պարագային դատարանին դռնէն սեւեր հագած կին մը ներս մտաւ եւ մօտեցաւ դատաւորին օթեակը: Արտասուակից աչքերով, նորեկը՝ նայեցաւ մէկ մը Անահիտին եւ մէկ մըն ալ Սուրէնին:

Հանդիտականներուն մէջ փախուքը ծայր տըլաւ: Բոլոր ներկաները զգացին թէ սեւադէստ կինը կարեւոր ըսելիք մը ունէր: Անձանօթ կինը, տըլաւ դաձգան կնոջ պէս դողալով՝ Սուրէնին կծու ակնարկ մը նետեւէ վերջ, սկսաւ խօսիլ մեղմ, սակայն անվրդով ձայնով, որ ականջին հաճելի էր:

— Տէր դատաւոր... այս դատի մասին շատ կարեւոր խօսելիք ունիմ: Ֆլօրիտայի թերթերուն մէջ կարդացի այս դատին վրայօք: Միամիտէն մինչեւ հոս եկայ արդարութեան օգտակար ըլլալու համար: Խղճմտանքիս ձայնը առաջնորդեց զիս մինչեւ հոս: Տէր դատաւոր, թոյլ տուէ՛ք, որ խօսիմ... կարեւոր է...

— Երդում կ'ընէ՞ք, որ ճշմարտութիւնը պիտի

ալ, խորհելով որ սղան հարուստ է... համոզուեցայ...

— Ա՛խ, հայր... եթէ հեռագիրդ չըլլար...

— Ինչ եւ իցէ, աղջիկս, մոռցիր.— ես կարող փաստաբան մը ունիմ, անպատճառ կը շահինք այս դատը:

Հռչակաւոր փաստաբանի մը միջոցաւ Սուրէնը դատի քաջեցին: Սակայն Սուրէն բնաւ չի մտահոգուեցաւ, որովհետեւ տեղեակ էր Նիւ Նորք նահանգի ապահարդանի վերաբերեալ օրէնքներուն: Ըստ այդ նահանգի օրէնքներուն, ապահարդան ստանալ ուղղող կողմը միւս կողմին անբարոյականութեան մասին փաստ ներկայացնելու ստիպուած է:

Քանատացի աղջիկ մը, Սուրէնին հոմանուն հիւսիսային միւս կողմէն էր անհրաժեշտ փաստը ներկայացնել եւ վկայութիւն տալ, հաստատելով Սուրէնին յանցանքը: Այնպէս որ Անահիտ դատը շահուած կարծելով հրճուանքի մէջ էր: Սակայն դատավարութենէն օր մը առաջ այդ աղջիկը խորհրդաւոր կերպով անհետացած էր Նիւ Նորքէն:

Վերջապէս դատին օրը հասաւ: Սուրէն անվախօրէն դատարան դիմեց: Յաղթանակի ժպիտը կը փայլէր անոր փոսը ինկած աչքերուն մէջ: Վստահ էր դատավարութեան իրեն ի նպաստ վերջանալուն: Յետոյ իր հարուստ աներհօր դէմ անուանարկութեան դատ պիտի բանար եւ մեծ դոմար մը պիտի պահանջէր:

Դատարանը լեցուած էր հետաքրքիր բաղմունքիւ: Երկու կողմէն վկաներ լսուեցան: Դատաւարտեալը եւ դատաւարտողը հարցաքննուեցան ժամերով: Պաշտպան փաստաբանները խօսեցան հա-

մողիչ երկար ճառեր: Սակայն դատաւորը մեծ երկընտրանքի մէջ կը գտնէր ինքզինքը եւ բացէն ապահարդանի վճիռ չէր կրնար տալ: Նիւ Նորք նահանգի օրէնքներուն համաձայն, անբարոյականութեան փաստը կը պակսէր եղած ցուցմունքներուն մէջ: Դատաւորը բաժանումի վճիռ տալու կողմնակից էր: Սակայն բաժանումը ապահարդան չէր, բան մը, որուն ախտանշան կը բաղձար Անահիտ:

Ժամը չորսին դատաւորը ոտքի ելաւ իր վերջնական վճիռը տալու համար: Խոր լռութիւն տիրեց դատարանին մեծ սրահին մէջ: Հազաց դատաւորը մէկ երկու անգամ, մաքրեց իր կոկորդը եւ պատրաստուեցաւ խօսիլ:

Այդ պարագային դատարանին դռնէն սեւեր հաղած կին մը ներս մտաւ եւ մօտեցաւ դատաւորին օթեակը: Արտասուալից աչքերով, նորեկը՝ նայեցաւ մէյ մը Անահիտին եւ մէյ մըն ալ Սուրէնին:

Հանդիսականներուն մէջ փափսուքը ծայր տրւաւ: Բոլոր ներկաները զգացին թէ սեւադղեստ կինը կարեւոր ըսելիք մը ունէր: Անծանօթ կինը, տրդական կնոջ պէս դողալով՝ Սուրէնին կծու ակնարկ մը նետելէ վերջ, սկսաւ խօսիլ մեղմ, սակայն անխղով ձայնով, որ ականջին հաճելի էր:

— Տէր դատաւոր... այս դատի մասին չատ կարեւոր խօսելիք ունիմ: Ֆլօրիտայի թերթերուն մէջ կարդացի այս դատին վրայօք: Միամիտէն մինչեւ հոս եկայ արդարութեան օգտակար ըլլալու համար: Խղճմտանքիս ձայնը առաջնորդեց զիս մինչեւ հոս: Տէր դատաւոր, թոյլ տուէք, որ խօսիմ... կարեւոր է...

— Երդում կ'ընէ՞ք, որ ճշմարտութիւնը պիտի

խօսիք, հարցուց սարսափահեր դատաւորը, յուզուած շեշտելով:

— Այո՛, Տէր դատաւոր, կ'երզնում ըսելով, անծանօթ կ'ինը կրկնեց երգումի սովորական պարբերութիւնը, աջ ձեռքը վեր բռնած:

Երգումի արարողութենէն յետոյ, սեւաղբեստ կ'ինը վկաներու յատուկ ամպիոնին վրայ բարձրացաւ եւ սկսաւ խօսիլ, հատ հատ շեշտելով իր բառերը:

— Տէր դատաւոր, անունս Վալայէթ Պըրբլի է... Եթէ դիմացը նստող պարոնը տասը հազար տոլարով լռութիւնս դնած չըլլար, այսօրուայ անունս պիտի ըլլար Տիկին Աչըգէօղեան... Քսաներեք տարեկան եմ... Աղնիւ, սակայն աղքատիկ ընտանիքի մը մէկ հատիկ դուստրն էի: Անգործ էի: Մայրս հիւանդ էր: Դրամի... ա՛խ, դրամի պէտք ունի... օրերով փողոցները եւ գործատեղիները թափառեցայ յարմար գործ մը գտնելու համար: Զգտայ... Գլխիկոր նստող եւ երեսո նայիլ չհամարձակող այդ պարոնը հետապնդեց զիս այն գիշեր... Ես այն ատեն չատ ջահիլ էի... Անոր շոյակած դովեստներէն եւ ցոյց տուած բարեկիրթ ձեւերէն խաբուելով մըտերմացայ հետը, եւ... ա՛խ, դրամի համար... Մամոնայի փոխարէն ինքզինքս ծախեցի այդ հրէշին...: Այո՛, մի դարմանաք, բառին բուն իմաստով հրէշ մըն է այդ անդգամը, որովհետեւ երբ մայրութեան վիճակս հասկցաւ, ուղեց լքել զիս բաղդիս...

— Լինչ հիմ ... լինչ հիմ — պոռաց ամբոխը...

— Լռութիւն — դռաց դատաւորը:

Սեւաղբեստ կ'ինը չարունակեց.

— Դատ բացի իրեն դէմ, սակայն դատաւա-

րութեան օրը ինծի տասը հազար տոլար վճարելով համոզեց զիս եւ Ծլօրխա փախցուց: Տէր դատաւոր ըսածներս ձիւղ են... դիմեցէք Պոսթընի դատարաններուն եւ դուք կը համոզուիք խօսքիս ճշմարտութեան:

— Փաստ, փաստ ունի՞ք. — պոռաց դատաւորը:

— Այո՛, փաստ ունիմ, Տէր Դատաւոր. — ըսելով անծանօթ կ'ինը իր թղթապանակէն նկար մը հանելով դատաւորին երկարեց եւ. — Տէր Դատաւոր, կը խնդրեմ կարգացէք սա նկարին տակ դըրուած ձեռագիրը... ցոյց տուէ՛ք զայն այդ պարոնին, թող ուրանայ եթէ կրնայ ուրանալ...: Անոր կողմէ վարձուած լրտես մը օրերով աշխատեցաւ այդ նկարը գողնալ ինձմէ... բայց ես լաւ գիտէի թէ օր մը պէտք պիտի ըլլար այս փաստը, զոր այնքան խնամքով, ի դին կեանքիս պահեցի ամբողջ տարիներ...:

Այո՛, ես պղծուած պատուոյս նուիրական վրիժառութեան համար պահեցի այդ նկարը: Տէր Դատաւոր, կարգացէ՛ք եւ դուք կը հասկնաք:

Վերջացուց իր խօսքը սեւաղբեստ կ'ինը եւ շքնապառ ինկաւ աթոռի մը վրան: Դատաւորը նկարը եւ անոր տակը դրուած տողերը աչքէ անցնելէ վերջ կրկին խօսք առաւ:

— Պրն. Սուրէն Աչըգէօղեան, մօտեցէ՛ք ինծի... Ըսէ՛ք, այս ձեր ձեռագիրն է...

— Այո... Տէր... իմ... բայց... — մոլտաց Սուրէն խեղդուկ ձայնով եւ չկրցաւ լրացնել իր խօսքը:

— Բաւական է. — ընդմիջեց դատաւորը. — նըստեցէ՛ք... Տիկին Աչըգէօղեան... այս բոլէնէն ըս-

կըսեալ դուք կարող էք ձեր աղջիկ անունը դործածել... յետ այսու դուք այս չարագործին կինք չէք... աղատ էք...

— Հուրրա — գոչեցին ներկաները միարեւան:

— Իսկ դուք... Պրն. Աչըզկէօղեան... մօտեցէք ինծի... Բաղմակնութեան ձեր ոճիրին համար, յանուն օրէնքի եւ արդարութեան՝ տասը տարուայ տաժանակիր աշխատանքով բանտարկութեան կը դատապարտեմ զձեզ: Ոստիկաններ, բանտարկեալը տարէք Սինկ-Սինկի բանտը: Այս դատը վերջացած է:

— Հուրրա, պրալօ... Հուրրա. — գոռացին ներկաները եւ ծախահարեցին:

Ու երբ Սուրէնը կը տանէին, Գողիաթի հասակով մէկը մօտենալով անոր ըսաւ. — Ո՞վ է ցեխտը...

Շաւարշին բարեկամը, ձանսընն էր խօսողը: Սուրէն առաջին անգամ ըլլալով կուլար, մինչ անդին Անահիտին ուրախութիւնը չափ ու սահման չունէր: Ան թէ՛ կուլար եւ թէ՛ կը խնդար: Ներկաները շնորհաւորեցին զայն: Հայրը դրկելով համբուրեց իր աղջիկը: Անահիտին կրտսեր քոյրը, լուրջ եւ սիրուն աղջիկ մը, Սիրան, ուրախութենէն դատաւորին ձեռքը համբուրեց: Ծերունազարդ դատաւորն անգամ կը ժպտէր: Արդարութիւնը տեղը դրած էր:

Սեւադդեստ կինը անհետացած էր:

Սարուխանենք շատ փնտռեցին սեւադդեստ կինը, զայն վարձատրելու համար, բայց ի դուր: Անշմար կերպով անհետացած էր դատարանի շէնքէն:

Այդ պահուն, Շաւարշ Արամեան, Պերլինի

հոչակաւոր վիրարութապետ Տաքթըր Կապաշը, վտանգաւոր գործողութիւն մը կը կատարէր Պերլինի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ:

Տասը վայրկեան յետոյ Սարուխանենք սուղնոց ինքնաշարժը սուրալով կ'անցնէր փողոցն ի վեր:

— Փա՛թ... Թրազ... Թաք... Թրա՛խ...

Երկու արագընթաց ինքնաշարժներ իրարու դարնընցան: Ջարդ ու փշուր ինքնաշարժի մը մէջէն դուրս հանեցին Կարօ Սարուխանը, մեռած: Անահիտ՝ անձանաչելի ըլլալու չափ վիրաւորուած էր: Անոր սիրուն եւ ներդաշնակ երեսները կտրտած էր: Սրածայր ապակիի կտորներ ծակծկած էին անոր կարմրուն ալիքները:

Սիրան, Անահիտին բարի քոյրը, բաղդին մէկ դիւր բերումով անփնաս մնացած էր:

— Ո՛հ... ինքնաշարժ... արկած...

Անահիտին վախը իրականացաւ:

Երբ Անահիտ իր աչքերը բացաւ, ինքզինքը հիւանդանոցի մը սենեակներէն մէկուն մէջ, մահճակալի մը վրայ՝ կիսամեռ վիճակի մէջ պառկած գտաւ։ Սաստիկ գլխացաւ եւ գլխու պտոյտ ունէր։ Դիմագլծը կը մըմռար... սաստիկ ցաւէն։

Հետզհետէ անոր գլինով միտքը պայծառացաւ եւ զգաց թէ ինչ պատահած էր։ Հիւանդապահուհի մը իր գլխին վերեւ նստած՝ կը հսկէր։ Ուրեմն ինքը վերաւորուած էր... հապա միւսները... հա՞յրը... քոյրը... անոնք ո՞ր էին... ո՞ղջ էին թէ մեռած...։

— Ո՞ր եմ ես... քոյր... — հարցուց Անահիտ զողդոջուն եւ նուազկոտ ձայնով, — ա՛խ, գլուխս... գլուխս... հիմա պիտի պայթի ուղեղս... աչքերս... ա՛խ... կ'այրին կրակի պէս... խեղճ կը դառնայ... բռնեցէք ինձ... ո՛հ... սարսափելի է... ինչո՞ւ կապած էք գլուխս... ինչո՞ւ փաթթած էք երեսներս... ըսէք քոյր... տգեղցած եմ։

— Հանդարտէ աղուորս... վէրքերդ շատ աննշան են... ինքնաշարժի արկած մը պատահեր է... ահա՞ բոլորը, այդքան... ամէն օր պատահող բան։ Հոգ մի ըներ, մի քանի օրէն տուն կ'երթաս, բոլորովին ապաքինած։ — պատասխանեց գթութեան քոյրը։

Կը ստէր հիւանդապահուհին։ Այսպիսի սուտեր հիւանդին օգտին համար ներելի են գթութեան

քոյրերուն եւ բժիշկներուն համար։ Անահիտ ծանրօրէն վերաւորուած էր։

— Ա՛խ, սիրուն քոյրիկս... ո՞ր ես... սկսաւ կրկին խօսիլ Անահիտ... քոյրս կ'ուզեմ... քոյրս... չուտ ըրէք... ջմեռած քոյրս տեսնեմ... կը խնդրեմ, քոյր... չուտ ըրէք... քոյրս Սիրանը կ'ուզեմ...

— Շատ լաւ... լռեցէք կը խնդրեմ... Եթէ խոստանաք շատ չչարժիլ քոյրդ կը կանչեմ... խսկոյն կը հեռախօսեմ... կը խնդրեմ, տիկին... մի յուզուիք... բժիշկը խստիւ պատուիրած է, որ արգելեմ ունէ յուզում...

— Ա՛խ, այդ բժիշկները... Սիրանը կ'ուզեմ... Սիրանը կ'ուզեմ... չէ՞ք լսեր... քոյրս կ'ուզեմ...

Հիւանդապահուհին հեռախօսեց Սիրանին, որ պայ։ Սիրան Անահիտը հիւանդանոց զրկելէն վերջ իր հօր գիտիլը տուն փոխադրած էր։ Հոն զբաղած էր իր սգաւոր մայրը մխիթարելով։

— Շաւարշին անէծքն է, Սիրան աղջիկս, — լալով կ'աղաղակէր այրեացեալ Տիկին Սարուխանը, — այո՛, որբին անէծքն է, որ մեզ դատաւ։ Աստուած իմ... ինչո՞ւ, ինչո՞ւ որբացուցիր աղջիկներս... դըթա՛, գթա մեր վրայ... Ողորմեա Տէր... Ամենակարող... խեղճ ամուսինս...

— Մի լար մայրիկ, մի լար... Աստուած ողորմած է... Հայրիկս առանց տառապելու մեռաւ... Ես տեսայ անոր մեռնիլը մայրիկ... ձայն ծաղտուն չհանեց... Ախ, մայրիկ, լալով ետ չենք կրնար բերել անոր հոգին... Անուշիկ մայրիկ... սրբէ արեւ անոր հոգին... Եթէ աւելի լաւ աչքերդ պիտի վնասուին... ա՛խ, մայրիկ... չլսեցի՞ր բժիշկիդ պատ-

ուէրը... աչքերդ... մայրիկ... մեղք են... մի
լար:

Հիմա Անահիտ կ'արթննայ... հիւանդանոց եր-
թամ... խեղճը կը խելագարուի, այդպէս առանձին:

— Գէթ մօրաքոյրդ հոս ըլլար...

— Հեռագրեցի մայրիկ... այս գիշեր հոս կ'ըլ-
լայ... ա՛խ, դուն հոգ մի ըներ, ես ամէն բան կը
կարգադրեմ:

— Թինկ... Թինկալինկ... հեռախօսը հնչեց:
Հիւանդանոցէն էր: Սիրանը կ'ուզէին:

Սիրան առանց ինքզինքը կորսնցնելու, դրկե-
լով համբուրեց իր մայրը եւ վաղեց դնաց հիւան-
դանոց, իր դժբաղդ քոյրը մխիթարելու համար:

— Ա՛խ Սիրան, դո՞ւն ես... խօսեցաւ Անահիտ
իր քրոջ ձայնը լսելով, — պատմէ ինծի Սիրան...
Հայրիկը մեռա՞ւ թէ ոչ... ա՛խ, ես տեսայ անոր
ջախջախուած դանկը... արիւն կը հոսէր անոր բե-
րանէն... ըսէ Սիրան... մեռա՞ծ է... ո՛հ, որքա՛ն
զարհուրելի էր անոր մահը... ա՛խ...

— Մի լար քոյրիկ... հայրիկը շատ հանդիստ
է, բնաւ չի տառապիր... մի վախնար քոյրիկս, բը-
ժիչիդ տեսայ, մի քանի օրէն տուն պիտի տանենք
քեզ... Բժիշկը ըսաւ, թէ...

— Ի՞նչ... բժի՞շկը այդպէս ըսաւ... ախ, բա-
րի բժիշկները միշտ այդպէս կ'ըսեն... լաւ, Սիրան
քոյրիկս... մի պահեր ճշմարտութիւնը ինձմէ... ը-
սէ, վէրքերս խորո՞ւնկ են... տգեղցած եմ...
ա՛խ, որքան կը ցաւի քիթս. անպատճառ ճգմուած
է:

— Ո՛հ, ո՛հ, Անահիտ... մի վախնար, յուզուե-
լու պատճառ չկայ... մէկ երկու սկըթուածք... մէկ

շարթուայ դործ է... ահա՛, այդքան...

Այսպէս խօսելով Սիրան կը ջանար մխիթարել
Անահիտը, որ դժբաղդաբար վտանգաւոր կերպով
վիրաւորուած էր եւ օրերով հիւանդանոց մնալու
դատաւարտուած էր:

Անցան օրերը: Անահիտին կոտրած ոսկորները
բուժուեցան: Դէմքին վէրքերը սպիացան: Սակայն
անոր աննման գեղեցկութիւնը... աւա՛ղ, կորաւ-
ւած էր: Անահիտին քիթը տափակցած եւ դէմքը տը-
գեղ սպիւնեւում ծածկուած էր:

Պոսթընէն Տաքթըր ճօնսը կանչուեցաւ: Բժիշկը
իր կարելին ըրաւ Անահիտին տափակցած քիթը շտա-
կելու եւ դէմքին սպիւնեւում ոչնչացնելու համար:
Յաջողեցաւ մասամբ: Սակայն Անահիտին դիմագի-
ծը դեռ շատ հեռու էր գեղեցիկ երեւնալէ:

— Այս սոսկալի սպիւնեւում արժանի եմ, — կ'ը-
սէր Անահիտ հայելին մէջ դիտելով իր տգեղ դիմա-
դիւծը... Շաւարշին անէծքն է անպատճառ... կ'ա-
ւելցնէր եւ աղի աղի արցունք կը թափէր:

Մայրը, մօրաքոյրը եւ Սիրան օրն ի բուն կը
ջանային մխիթարել Անահիտը, որ իր սեւ բաղդը
կ'ողբար: Հօրը մահուան լուրը ալ աւելի տխրեցուց
դայն, որ սկսաւ օրէ օր հիւժիլ եւ մաշիլ:

— Ա՛խ, մօրաքոյր... Շաւարշին անէծքն է, —
կ'ըսէր Անահիտ իր մօրաքրոջ վրէժը փաթթուելով.
— Մարդարէութիւնդ տեղը դտաւ մօրաքոյր...
— Մարդարէութիւնդ... ո՞ղջ է... իցիւ թէ
ա՛խ, ըսէ... ո՛ւր է Շաւարշը... ծունկի դալով ներո-
ւթիտնայի անոր ուր ըլլաւ... ծունկի դալով ներո-
ւթիտնայի անոր ուր ըլլաւ... ծունկի դալով ներո-

— Զգիտեմ Անահիտ... Պոսթընէն հեռացած է,
մարդ չի գիտեր անոր ուր ըլլաւ... Մի քանի ան-

գամ հարցուցի Տաքթըր ձօնսին... չուզեց պատասխանել... բայց վստահ եմ ողջ առողջ է...

— Հոգ չէ մօրաքոյր... ուրիշ նպատակ չունիմ... ա՛խ, միայն ներողութիւն պիտի խնդրեմ իրմէ... Ես այդպէս ծաղրելու չէի այդ ազնիւ տղուն զգացումները... Չահիլ աղջիկ էի, մօրաքոյր... քու գոհար խօսքերդ փուշերու պէս կը ծակծրկէին զիս... Ես չէի դիտեր թէ հարստութիւնը երջանկութիւն չի բերեր... ա՛խ...

Շատ մը բժիշկներու դիմեց Անահիտ... մեծ գումարներ խոստացաւ զինքը բուժողին... բայց ի դուր... Բժիշկները կը վախճային աւելին ընելու։ Ուղեղային վարակումէ կը վախճային։ Անահիտին քթին ետեւի ոսկորը այնքան ճղմուած էր, որ անոր վրայ գործողութիւն կատարել կրնար մահ պատճառել...

Այդ օրերուն Գերմանիայէն հայ բժիշկ մը եկաւ Նիւ Եորք հաստատուելու համար։ Նորեկ բժիշկը, Տօքթ. Կայծակեան, Տիկին Սարուխանին հեռաւոր ազգականներէն մին էր։ Տիկին Անահիտին դժբաղդութիւնը լսելով, բժիշկ Կայծակեան եկաւ իր ազգականուհին միւրթարելու համար։ Բժշկական մանրազնին քննութենէ մը վերջ ըսաւ.—

— Անահիտ, դէմքիդ սպիւնները քնքշել եւ քիթդ բնական ձեւի վերածել կարելի է։ Շատ փափուկ եւ մեծ հմտութիւն պահանջող վիրաբուժական գործողութեան մը կը կարօտիս։ Այս վտանգաւոր գործողութիւնը յաջողութեամբ կատարող միակ վիրաբույժը Տօքթ. Կապալ անունով գերմանացի բժիշկ մըն է, Պէրլինի հռչակաւոր նորոգելի վիրաբուժապետը։ Վստահ եմ, որ անոր հրաշագործ

մատները պիտի կրնան օգտակար ըլլալ քեզ Անահիտ...։ Առանց ժամանակ կորսնցնելու, օր առաջ եկուր Պէրլինի գնայ եւ յանձնուի Տօքթ. Կապալի խնամքին։

— Գնա քոյրիկ... մէջտեղ ինկաւ Սիրան... ես ալ հետդ կուգամ... երթանք Անահիտ...

— Շատ լաւ, կ'երթամ... աղաղակեց Անահիտ յուսալից շէշտերով... Սիրան... քոյրիկս... երթանք... Պէրլին երթանք... Թերեւս կը յաջողինք... Ա՛խ, որքան պիտի ուրախանամ, եթէ յաջողիմ... Գթա՛, գթա ինձ... Ստուած իմ... կը բաւէ այսքան տառապանք... Ի՞նչ կ'ըսես մայրիկ... թոյլ կուտա՞ս...

Այլի Տիկին Սարուխան համաձայնեցաւ աղջիկները Պէրլինի զրկելու։ Անհրաժեշտ գումարը տրամադրեց եւ մի քանի օրուայ մէջ զանոնք ճամբու դրաւ դէպի Պէրլին։

Մայիսին սկիզբները, երկու քոյրերը Պէրլին հասան ու տեղաւորուեցան առաջնակարգ հօթէլի մը մէջ։ Հակառակ բնաւորութեամբ եւ իտէալներով իրարու հակադրակերը ըլլալուն, Անահիտ եւ Սիրան շատ կը սիրէին իրար։ Անահիտին դժբաղդութիւնը ալ աւելի միացուցած էր երկու քոյրերը իրարու հետ...

Սիրան Անահիտէն երկու տարիով փոքր էր։ Ասիկայ խարտեաչ գանգուրներով, թուխ կապոյտ խոշոր աչքերով, սպիտակ մորթով եւ կարմրուուն աչտերով, առողջ ու կայտառ աղջիկ մըն էր։ Լուրջ եւ մաքուր նկարագրով աղջիկ մը, անմահ հրեշտակ մըն էր, երկինքէն իջած։

Բնաւորութիւնով եւ բարոյական ըմբռնումներ

րով Անահիտին հակապատկերն էր Սիրան, որ հա-
կառակ իր Ամերիկայի մէջ ծնած եւ մեծցած ըլլա-
լուն, կարող վարժուհիէ մը հայերէն գրել եւ կար-
դալ սովորած էր: Սիրան ուսումնասիրած էր հայոց
պատմութիւնն ու դրականութիւնը: Ան կապուած
էր իր ազգին, զոր շատ կը սիրէր: Անիկայ կը հա-
ւատար սիրոյ ճշմարտութեան եւ ճշմարիտ սիրոյ
դոյութեան: Անոր համար բարձրագոյն բարին վա-
յելք եւ երջանկութիւնն էր: Հարստութիւնն ու ոս-
կին, վայելքն ու շուքը կեանքը իտէալ մը չէին Սի-
րանին համար: Հակառակ իր մատղաշ հասակին,
լուրջ եւ թրծուած աղջիկ մըն էր Սիրան, որուն մի-
ակ իտէալը կատարելութիւնն էր: Կատարելութեան
մէջ կը փնտռէր վայելքն ու երջանկութիւնը: Սիրան
կը հաւատար Աստուծոյ կատարելութեան եւ մար-
դոց եղբայրութեան:

Ազգասէր էր Սիրան, առանց ազգամու մը ըլլա-
լու եւ անոր կրօնական հաւատամքն էր Ոսկեղէն
Կանոնը: Հետեւաբար Սիրան կը սիրէր համայն
մարդկութիւնը եւ անոնց եղբայրացեալին մէջ կը
փնտռէր աշխարհին փրկութիւնը: Ան կը հաւատար,
թէ երբ մարդիկ հետեւելով Ոսկեղէն Կանոնին եղ-
բայրաբար ապրէին, այն ատեն միայն պիտի դադ-
րէին կռիւը, ատելութիւնն ու նախանձը, հալա-
ծանքն ու թշնամութիւնը, սովն ու պատերազմը:

Այս դեռատի աղջիկը արտանց կը բաղձար, որ
մարդիկ կատարեալ ըլլալով մօտենային աստուա-
ծութեան: Երկնային դրախտը երկրին վրայ հաս-
տատուած տեսնել կը փափաքէր Սիրան:

Սիրած չէր տակաւին այս լուրջ աղջիկը: Կոյս
էր ան թէ՛ հոգուով եւ թէ՛ մարմնով: Շատեր
խնդրած էին անոր ձեռքը: Մերժած էր բոլոր դի-

մողները, որովհետեւ որոշած էր սիրելէ վերջ մի-
այն ամուսնանալ: Անոր համար, իր ձեռքը խնդրո-
ղին դէմքն ու հարստութիւնը կարեւոր չէին: Սէրն
էր Սիրանին փնտռածը, որ տակաւին չէր կրցած
գտնել:

Անահիտ, երբեմն փորձառուի հովեր առնելով
կը խրատէր Սիրանը, յորդորելով, որ միմիայն սի-
րոյ համար ամուսնանար: Իր դժբաղդ կեանքը իբր
օրինակ ցոյց կուտար անոր եւ կ'ըսէր. —

— Ա՛խ, Սիրան, քոյրիկս... ես տառապեցայ,
դուն մի տառապիր... սիրէ եւ այնպէս ամուսնա-
ցիր... հոգ չէ թէ կերածդ չոր հաց ըլլայ եւ հազա-
ծըդ պատուած ցնցոտի... Սէրը... սէրն է հակա-
նը, Սիրան, սէրն է մնայունը...

— Հոգ մի ընէր քոյրիկ ջան. — կը պատասխա-
նէր Սիրան Անահիտին մաղերը շոյելով. — մինչեւ
որ չսիրեմ ու կամքդ չհարցնեմ, բնա՛ւ, բնա՛ւ չպի-
տի ամուսնանամ...

Ահա այսպէս, սրտակից եղած էին երկու քոյ-
րերը: Դժբաղդութիւնը ալ աւելի մօտեցուցած էր
զանոնք:

Հետեւեալ առաւօտուն հեռախօսեցին Տաքթըր
Կապաշին դարմանատունը եւ ժամադրութիւն խընդ-
րեցին: Դժբախտաբար՝ Տաքթ. Կապաշ տասը օրուայ
համար արձակուրդի դացած էր:

Շաբաթ մը վերջ Պէրլինի թերթերը հոչակաւոր
վիրաբոյժին ժամանումը կ'աւետէին: Երկուշաբթի
կէսօրէ վերջ ժամը երկուքին ժամադրութիւնն ա-
ռին: Անահիտ անհամբեր կը սպասէր քննութեան
արդիւնքին: Արդեօք յոյս պիտի տա՞ր բժշկը...

Ո՞հ, որքա՞ն դանդաղ կը սահէին ժամերը:

Տաքթ. Կապաչ մեզի ծանօթ Շաւարշ Արամեանը, Պէրլինի լաւագոյն արուարձաններէն միոյն մէջ կը բնակէր: Մեծափարթամ ապարանքի մը առաջին յարկին մէջ կը գտնուէր անոր չքեղօրէն կահաւորուած բնդունելութեան սրահն ու գրասենեակը: Տասնեակ մը քայլ անդին, գեղեցիկ պարտէզի մը կեդրոնէն, կը բարձրանար վիրարութեան անձնակազմի բուժարանը, որուն վիրարութեան գործողութիւններու սենեակին մէջ հրաչքներ կը գործուէին:

Հեռաւոր վայրերէ կուգային բազմաթիւ վիրարոյթներ, Տաքթ. Կապաչին հմտալից եւ հրաշալի գործութիւնները ղիտելու համար:

Ահա այսպիսի վարպետի մը դանակին յանձնուելու եկած էր Անահիտ: Աղանտեանի կապոյտ սաւանը պատռելով եկած էր Տաքթ. Կապաչէն օգնութիւն հայցելու:

Որոշեալ ժամուն Անահիտ եւ Սիրան Տաքթըր Կապաչի բնդունելութեան սրահն էին: Սպիտակագլխաւ հիւանդապահուի մը քաղաքավար ձեւերով բնդունեց զանոնք եւ առաջնորդեց բժիշկին դասսենեակը, ուր անուանի բժիշկը սեղանին վրայ ծըռած կը գրէր:

— Բժիշկ, Ամերիկացի հիւանդները եկած են. — խօսեցաւ հիւանդապահուի ժպտալիւր:

Տաքթըր Կապաչ դադրեցուց իր աշխատանքը եւ իր բարի աչքերը վեր առնելով ժպտեցաւ նորեկներ-

րուն: Այդ քաղաքավարութեամբ ոտքի ելաւ եւ նշան ըրաւ անոնց որ նստին:

Հիւանդապահուի Անահիտը առաջնորդեց բժիշկին մօտիկը գտնուող թիկնաթոռին: Մինչ Սիրան, քիչ մը անդին ուրիշ աթոռի մը վրայ բազմեցաւ:

Անահիտ մտադրաւ եւ յուզուած էր. անոր շրթները կը դողային, դէմքը դունատ էր: Անահիտին ապագայ երջանկութիւնը բժիշկին տալիք վճիռէն կախուած էր:

Տաքթ. Կապաչ քարտի մը վրայ մի քանի բառեր գրելէ վերջ մեղմ ձայնով սկսաւ իր հիւանդը հարցաքննել:

— Ձեր անունը...

— Անահիտ...

— Բայց դուք Ամերիկացի չէ՞ք...

— Հայ...

— Հըմ... Ձեր մականունը...

— Սարուխան:

— Ներողութի՞ւն... չեմացայ...

— Սարուխան, Նիւ Եորքէն:

— ...

Բժիշկը լռեց... տահ մը իր գրչին հետ խաղաց: Մեծ ձիգով մը դսպեց իր յուզումը: Յետոյ շեշտակի նայեցաւ Անահիտին աչքերուն: Միթէ՞ կարելի էր: Այն գեղեցիկ եւ զուարթերես Անահիտը, այսպէս փոխուած ու տգեղցած... անկարելի թուեցաւ բժիշկին: Արդեօք անուններու զուգադիպութի՞ւն էր...

— Ամուսնացած է՞ք. — հարցուց բժիշկը:

— Ամուսնալուծեալ... Բայց կը խնդրեմ պա-

րոն բժշկ... այս հարցումները այդքան կարեւոր են...

Երկրասարդ բժշկին՝ ձեռքերը դողացին: Անահիտ ամուսնալուծեալ... Գունատեցաւ բժշկը եւ հաղիւ հաղ լսելի ձայնով մը. — վայրկեանէ մը կուգամ. — ըսելով քովի սենեակը անցաւ:

Երկու քոյրերը առանձին մնացին:

— Անահիտ, այս բժշկը բնաւ Գերմանացիի չի նմանիր. — խօսեցաւ Սիրան. — հայու դիմագիծ ունի ան:

— Կը սխալիս Սիրան. — պատասխանեց Անահիտ. — Տաքթըր Կայծակեանը անոր համար Գերմանացի է ըսաւ...

— Թող ըսէ... Հայու դիմագիծ ունի... անպատճառ հայ է... նախազգացումս ինձ չի խաբեր... կը տեսնես...

— Զգիտեմ... բայց Սիրան... Բժշկին ձայնը եւ նայուածքը ինձի հին ծանօթ մը յիշեցուց... անոր դէմքն ալ անծանօթ չթուեցաւ... բայց անոր մօրուքը ինձ չուարեցուց: Ա՛խ Սիրան, երա՞զ է արդեօք... Շաւարշին կը նմանցնեմ բժշկը, Սիրան... ա՛խ քոյրիկ... ինչ պիտի ընենք, եթէ ան է... ա՛խ, Աստուած իմ... արդեօք ա՞ն է...

— Աւելի լաւ... երանի թէ ան ըլլայ...

— Մի, մի այդպէս ըսեր Սիրան... դուն չես հասկնար: Երթանք Սիրան... փախինք այս տեղէն չլուստուած: Ես չեմ կրնար անոր բարի աչքերուն մէջ նայիլ առանց խղճի խայթ զգալու... Ա՛խ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ խաբեցի զայն... ինչո՞ւ ծաղրեցի անոր սէրը... Վատահ եմ որ պիտի մերժէ զիս դարմանել... Իրաւունք ալ ունի... Հիմա կը տեսնես...

հիւանդապահուհին պիտի զրկէ եւ մեղ դուրս պիտի ընէ... Ա՛խ, երթանք Սիրան...

— Մի յուզուիր Անահիտ... Թերեւս կը սխալիս... պարզ նմանութիւն մը կրնայ ըլլալ... Բայց ենթադրենք թէ Շաւարշն է... Մի՞թէ բժշկ մը կրնայ իր պարտականութենէն խուսալիլ... չէ՞ որ բժշկները պարտականութեան անխոնջ դերիներն են... Անոր պարտականութիւնն է քեզ բժշկել, Անահիտ...

— Շիտակ է տրամաբանութիւնդ... Բայց ի՞նչ կրնանք ընել... «անկարելի է» ըսելով մեղի կը հեռացնէ:

— Համբերութիւն եւ քաջութիւն, քոյրիկ... Բժշկը շատ բարի աչքեր ունի... եւ այդպիսի աչքերէն միայն ու միայն բարիք կը ծնին...

Այդ պահուն Տաքթըր Կապաշ, քովի սենեակին մէջ, թիկնաթոռի մը վրայ ինկած, օղիկ օղիկ կ'ուլար ու կ'արտասուէր: Արցունքը տաք, կ'իջնէր անոր այտերէն վար, կաթիլ, կաթիլ... ջինջ եւ զուլալ...

Անցեալը, բոլոր մանրամասնութիւններով, երկվայրկեանի մը մէջ պատկերացաւ անոր արտասուալից աչքերուն առջեւ: Շաւարշ վերջիչեց իր վշտալից անցեալը: Յիշեց իր միակ սէրը եւ անոր յաջորդող դառն յուսախաբութիւնը: Մտաբերեց Անահիտին հետ անցուցած հաճելի երեկոները: Յիշեց հանրապարտէզին մէջ իր առջին համբոյրը, յետոյ պարահանդէսը եւ յաջորդ գիշեր Անահիտին վերջին խօսքերը. — Ինձի մոռցէ՛ք, Պրն. Արամեան... Ու սրտաւ հեծկտալ, ցած ձայնով ինքնիրեն խօսելով.

— Ան է, Աստուած իմ... Անահիտն է, դոր աշն-
քան սիրեցի... ա՛խ, Անահիտն է... ի՞նչ ընեմ...
եկեր է հմտութենէս օգտուելու համար... Տա՛մ
երեսին իր ըրածը... վռնտե՛մ... քսե՛մ իրեն, թէ
արժանի էր այդ սոսկալի սպիներուն, որոնք աշն-
քան տղեղցուցած են ղինքը: Բայց ո՛չ... ապաւինե-
լով դուռն եկած է, ղիմած է համբաւիս, որ մա-
սամբ իրեն կը պարտիմ... ո՛չ, պարտականութիւնս
է զայն առողջացնելը... Հարի՛ք բարիքով փոխարի-
նելու այս անդուգական առիթը փախցնելու չեմ:
Բայց... ա՛խ, Անահիտ... ինչո՞ւ ծաղրեցիր զիս...
ինչո՞ւ օրօրելով խաբեցիր զիս... ինչո՞ւ գինովցու-
ցիր զիս կեղծ ժպիտներովդ... ինչո՞ւ արեցուցիր
զիս տաքուկ համբոյրներովդ ու յետոյ դէն չպրտե-
ցիր զիս անպէտ քուրջի պէս... ինչո՞ւ...

Վրէ՛ժ... վրէժի ձայնը հնչած է... կարկա-
մախտի տառնակ մը ցուպիկներ, դանակիս վրան
ու դուն կը մեռնիս էն դարհուրելի մահով... ու ես
սնարիդ վրայ ծռած՝ կը ծաղրեմ քու չարչարանքդ.
ու դուն բերանդ բանալու անկարող՝ չես կրնար բո-
ղոքել իսկ... ինչպէս որ ես չկրցի բողոքել ինձի ը-
րած անարդարութեանդ համար... Այո՛, ես կը
ծաղրեմ տանջանքդ ու ջղաձղութեան նոպաներդ,
ինչպէս որ դուն ծաղրեցիր իմ անհուն կսկիծս եւ
ծովատարած վիշտս...

Օ՛ն, դործի, Շաւարշ... թող չդողան ծունկերդ
... թող չմարի ձայնդ... հաւաքէ ուժերդ... կեղ-
ծիքի ղիմակը անցուր վշտահար դէմքիդ... խօսիր
անոր բարեկամի մը պէս, ժպտիր անոր երեսին,
յոյս տուր, համոզէ զայն, ապա պառկեցուր վիրա-
բուժական սեղանին վրայ... կարէ անոր դէմքին

ջիղերը եւ մշտնջենական անդամալուծութեան դա-
տապարտէ...

Բայց ո՛չ... Աստուած իմ... այս ի՞նչ չար
փորձութիւն է... Հեռու դնա չար սատանայ... եւ
մի տանիւր զիս ի փորձութիւն... ո՛չ... Շաւարշը
սրիկայ վախկոտ մը չէ... Մայր... մայր... հալալ
կաթովդ ղեկեցուցիր զիս... «Տղաս չարիքը բարիքով
փոխարինէ» ըսիր... Մայր... ձայնդ տակաւին կը
հնչէ ականջիս մէջ...

Այո՛, պիտի բուժեմ Անահիտին սպիները...
ամբողջ վիրաբուժական հմտութիւնս ի դործ պիտի
դնեմ անոր տղեղցած ղիմագիծը գեղեցկացնելու
համար... այո՛... կրկին պիտի գեղեցկանայ Անա-
հիտը... ու ես...

Ձկրցաւ լրացնել այս վերջին նախադասութիւ-
նը: Պաղ ջուրով լուաց իր արտասուածքը աչքերը:
Յետոյ զուարթ եղանակ մը սուլելով անցաւ իր դը-
րասենեակը եւ ժպտալիւր ղիմաւորեց իր հիւանդը:

— Ներողութիւն, — խօսեցաւ բժիշկը, — աշ-
խատանոցիս մէջ կարեւոր փորձ մը կը կատարէի,
կը ցաւիմ, որ այսքան սպասցուցի ձեզ... քանի՞
տարեկան էք:

— Քսան եւ հինգ...

— Ե՛րբ պատահեցաւ արկածը...

— Ասկէ վեց ամիս առաջ...

— Շատ լաւ, մօտեցէք ինձ...

Մանրակրկիտ քննութենէ վերջ Տաքթըր Կա-
պաշ խօսեցաւ մեղմ շեշտով:

— Գործողութիւն պէտք է...

— Կը բժշկուի՞մ, պըն. բժիշկ... յոյս կա՞յ...

— Հանգիստ կեցէք... բուժելի է ձեր վիճակը:

— Ա՛յ, ո՛րքան երախտապարտ պիտի թողուք զիս...

— Պարտականութիւնս պիտի կատարեմ... Պարտականութեան կատարումը երախտադիտութիւն չի պահանջեր... Առէք սա քարոտը եւ վաղը առաւօտ ժամը ճիշտ ութին ներկայ եղէք Հիւանդանոցը... կը խնդրեմ, առանց նախաճաշի եկէք... ժամը իննին գործողութիւնը կը սկսի...

— Ո՛րքան ատեն Հիւանդանոց պիտի մնամ...

— Երեք շաբաթ... թերեւս աւելի պակաս...

— Քոյրս կրնա՞յ ցերեկները քովս մնալ...

— Այո՛, ցերեկները միայն... բայց ո՞ւր է ձեր քոյրը...

— Ներողութիւն, պըն. բժիշկ, կը ցաւիմ որ մոռցայ ներկայացնել... Քոյրս Օր. Միրան Սարուխան...

— Ուրախ եմ ծանօթանալուս, Օր. Սարուխան, վստահ եմ որ ձեր քոյրը կատարելապէս պիտի բժշկուի եւ ձեր ներկայութիւնը բարեբար դեր պիտի կատարէ:

— Շատ ազնիւ էք պըն. բժիշկ... Հպիտի մոռնանք ձեր ազնուութիւնը... Շնորհակալ եմ ձեր արտօնութեան համար... պիտի հսկեմ քոյս վրայ...

— Լաւ ուրեմն... գնացէք բարեաւ, վաղը կը տեսնուինք:

Երկու քոյրերը բժիշկին ձեռքը սեղմելով մեկնեցան: Այդ օրը այլեւս չաշխատեցաւ Տաքթ. Կապալ: Մօտակայ ամառանոց մը դնաց եւ ամբողջ օրը դեղերեցաւ անտառին մէջ, հին հին յիշատակներ վերյիշելով:

Իրիկունը ուշ ատեն վերադարձաւ իր փառայեղ

ապարանքը: Թեթեւ ընթրիքէ մը վերջ առանձնացաւ իր ննջասենեակը, ընկողմանեցաւ իր անկողնին մէջ եւ թաղուեցաւ խորհուրդներու մէջ: Շարժապատկերի մը անվերջ երիզին պէս սկսաւ անցնիլ իր աչքերուն առջեւէն, անցեալը, որ այնքան շատ աշխատած էր մոռնալ: Արթնցան հին հին յիշատակները, եւ անոր հինաւորց սէրը փիւնիկի նման յարութիւն առաւ մոխրներու մէջէն:

Հետեւեալ առաւօտուն, ժամը ճիշտ իննին, գործողութեան սենեակը առաջնորդեցին Անահիտը, որ յուզումէն կը դողար դեղձանիկի մը պէս: Վերաբուժապետը սրտատրոյի կը սպասէր հիւանդին, որուն համար այնքան տառապած էր անցեալին դէն, որուն համար այնքան տառապած էր անցեալին մէջ եւ այժմ ալ...: Հակառակ իր աօրեայ սովորութեան, շատ լուռ էր բժիշկը այդ առաւօտ: Անոր օգնականները փոփոխութիւն մը, անսովորական մտատանջութիւն մը նշմարեցին իրենց վարպետին վրայ: Գունատ եւ ջղային կ'երեւէր ան: Անոր աչքերուն առջեւ սեւ շրջանակներ կազմուած էին: Յայտնի էր, որ նախորդ գիշեր քնացած չէր ան:

Անահիտն ալ անքուն գիշեր մը անցուցած էր: Մէկ կողմէն գործողութեան վախը եւ անյաջողութեան մղձաւանջը, միւս կողմէն բժիշկին ինքնութեան կասկածը եւ գործողութենէ վերջ աւելի տեղեղացումի ուրուականը խանդարած էին անոր քունը:

— Ո՛հ, կը վախնամ պըն. բժիշկ. — թոթովելով խօսեցաւ Անահիտ՝ Տաքթ. Կապալին ուղղելով իր սիրուն աչքերը:

— Մի վախնաք, տիկին Անահիտ... կէս ժամէն ամէն ինչ կը լրանայ եւ դուք երեք շաբաթէն կը վերստանաք ձեր նախկին գեղեցկութիւնը...

— Բայց ես գեղեցիկ չէի, պըն. բժիշկ. — պատասխանեց Անահիտ բժիշկը փորձելով:

— Կը սխալիք տիկին... ձերխնին պէս սիրուն աչքեր ունեցող մը անպատճառ գեղեցիկ եղած ըլլալու է: Բայց ինչ եւ իցէ, յետոյ կը վիճինք այդ մասին: Հիմա, կը խնդրեմ, դոցեցէք ձեր աղուոր աչքերը եւ շնչեցէք... մի վախնաք... եթերը չսլիտի վնասէ ձեզի... ձեր սիրտը այնքան զօրաւոր է, որ... հա, ճիշտ այդպէս... մէկ, երկու... երեք... համբեցէք... լաւ... շարունակեցէք շնչել...

Անահիտ վերջին անգամն ըլլալով բացաւ աչքերը, նայեցաւ բժիշկին եւ ժպտելով սկսաւ շնչել քնացուցիչ հեղուկին շողին, որ սկսաւ տարածուիլ իր թոքերուն մէջ, գլխի պտոյտ պատճառելով:

— Ո՛հ... կը խեղդուիմ... ո՞րքան դէժ կը հոտի... ա՛խ... կոկորդս... չունչ... չունչ տուէք... հիմա կը խեղդուիմ... հա՛... հա՛... հիմա կը մարիմ... Ո՛հ... վար կ'իյնամ... վար... անդունդին խորերը... ականջներս կը բզզան... օդնութիւն... ա՛խ, ո՞րքան հաճելի է... երա՞զ է արդեօք... Շաւարչ... դո՞ւն ես... Շաւարչ... Ես ի՞նչ կրնայի ընել... Դուն աղքատ էիր եւ անկուտի... ան հարուստ էր... Հա՛, հա՛, հա՛... Ես չէ՛ք պո՛ւֆ... դրամ... հարստութիւն ուղեցի... գտայ... փնտրուածս... բայց... սէր... սէր չգտայ ես... Ներէ ինձի Շաւարչ... Ա՛խ... Տաքթըր Կապաշ... Դուն շատ կը նմանիս Շաւարչին... ինքնաշարժ... արկած... ո՛հ... ես մեռայ... մե...ռայ... խը... խը... խը...

Մարած էր Անահիտ...: Լուց անոր քաղցրահնչուն ձայնը... մարեցան անոր կցկտուր խօսքերը... աւելի կանոնաւոր կը շնչէր հիմա...

Օգնականները Անահիտին երեսը հակաճիւղահաններով եւ մանրէասպան գեղերով օծեցին... Անոր գլուխը ամլացած սաւաններով փաթթեցին: Փայլուն գործիքներով լեցուն սեղանը մօտեցուցին: Տաքթ. Կապաշ, սպիտակ շապիկ մը հագած, գլխին ճերմակ գտակ մը անցուցած, ձգախեօէ ձեռնոցներ հագած, հաստատուն քայլերով մօտեցաւ զգայաղիւրկ հիւանդին եւ սուր դանակներով սկիզբ դրաւ կտրատել Անահիտին դէմքը ծածկող սպիւները: Դանակը կտրեց հա՛ կտրեց: Սուր ասեղը, լարէ թելով, մտաւ ու ելաւ: Բոսոր արիւնը հոսեցաւ, կարմիրի ներկելով ձիւնի պէս սպիտակ եւ անբիժ սաւանները:

Այո՛, արիւն կը թափէր բժիշկը, որուն իրաւունքն էր այդ: Մեռցնելու, արիւն թափելու եւ բլրժըղիւլու իրաւունք տրուած է բժիշկներուն: Ուրբա՛ն մեծ պատասխանատուութիւն է այդ:

Կէս ժամէն լրացաւ գործողութիւնը: օգնականները ափ ի բերան մնացին: Յաջողած էր բժիշկը: Վիրակապերով փաթթեցին Անահիտին երեսները եւ տարին իր սենեակը, ուր երկու հմուտ հիւանդապահ հուսիներ կը սպասէին Տաքթ. Կապաշին մասնաւոր հիւանդին:

Սիրան անհամբեր կը սպասէր սպասման սրահին մէջ: Տաքթ. Կապաշ սպասման սրահը մտնելով յաջողութեան լուրը աւետեց Սիրանին, որ ուրախ շեշտելով բացադանչեց.

— Ըսէ՛ք, սիրելի բժիշկ... յաջողեցա՞ք... պիտի լաւանայ քոյրիկս...

— Հանդատացէ՛ք Օր. Սարուխան... յաջողեցայ... ամէն ինչ ուղածիս պէս եղաւ, վստահ եմ արդիւնքին համար:

— Ա՛խ, սիրելի բժիշկ... բնաւ չպիտի մոռնանք ձեր բարիքը... ինչո՞վ կարող եմ փոխարինել ձեր արարքը — Ըսելով Սիրան սեղմեց բժիշկին ձեռքը:

— Այդքան երախտապարտ ըլլալու պէտք չուներ... պարտականութիւնս կատարեցի... այդքան... Բայց դուք շատ կը նմանիք ձեր քրոջ...

— Ա՛խ, բժիշկ, քոյրս շատ գեղեցիկ էր, մինչդեռ...

— Անհոգ կացէ՛ք, օրիորդ... ձեր քոյրը վերջապահած է իր նախկին գեղեցկութիւնը: Լաւադոյն հիւանդապահուհիները վարձած եմ անոր համար: Լաւադոյնս ըրած եմ ձեր քրոջ ապաքինումը արագացնելու համար: Երկու ժամէն կրնաք տեսնել ձեր քոյրը...

— Շատ չնորհակալ եմ, աղնիւ բժիշկ...

— Մինչեւ ձեր քրոջ արթննալը կարող էք ընդունելութեան սրահը սպասել...

— Շնորհակալ եմ, Տաքթըր Կապալ...

Յնցուելով արթնցաւ Անահիտ: Կէս գինով վիճակի մէջ էր: Անոր քիթն ու այտերը կ'այրէին սաստիկ ցաւերով: Ծարաւութենէ կը խեղդուէր: Խեղքը կը դառնար եւ ստամոքսը կը խռնուէր: Ծովէն բռնուածի մը պէս էր, եւ ատեն ատեն կը գառանցէր:

Տաքթըր Կապալ, թեւերը խաչաձեւած, կը ըստպէր անոր անկողնին վերեւ: Մինչ հիւանդապահուհիները իրենց լաւադոյնը ի դործ կը դնէին թրմբութենէն արթննալով դառանցող հիւանդը անկողնին մէջ պահելու համար:

— Ա՛խ այտերս... քիթս... — կը պոռար Անահիտ... Ի՞նչ պատահեցաւ... արկած՝ պատահեցաւ նորէն... ո՛ւհ... աչքերս կը պայթին... որ-

քան կը ցաւի դուռս... ջուր... ջուր տուէ՛ք ինծի... Մօրֆին մը տուէ՛ք... Ի՞նչ կ'ըլլայ... ախ սիրտըս ուժգին կը արօրէ... Երա՞գ է... Այո... ան է... Աստուած վկայ, որ ան է... Շաւարշն է այդ բժիշկը, որ ինծի գործողութիւնս ըրաւ: Ա՛խ, Շաւարշ, ներէ ինծի... Բայց ո՞վ է միւսը... ո՞վ է այդ... կորիւր... թշուառական... մի մօտենար ինծի... ես քու կինդ չեմ այլեւս... կորիւր... Ի՞նչպէս... Կատարեալ թանաք... աղջիկներ կա՞ն հոն... Դատարար կը սիրես բանտը... աղջիկներ կա՞ն հոն... կ'ըսեմ... Լորը ազատ արձակեց ինծի... կորիւր... կ'ըսեմ... ա՛խ... բացէ՛ք աչքերս... Ի՞նչ կ'ըլլայ... ջուր... ջուր...

— Մօրֆին մը եւս ներարկեցէ՛ք, ժամէ մը կըրկին կ'այցելեմ. հանդիստ պահեցէ՛ք հիւանդը... Ըսելով հեռացաւ բժիշկը:

— Ո՞վ էր այդ խօսողը... Շաւարշ դո՞ւն էիր... Պարենք Շաւարշ... ա՛խ... բթամաստ կոխեցիր...

— Լռէ տիկին, լռէ, ... կը խնդրեմ... բժիշկը այդպէս պատուիրեց... ժամէ մը պիտի գայ նորէն... մի շարժեր դուռս... կարերդ կը քակուին հիմա...

— Կարերը կը քակուի՞ն... ըսիր...

— Այո՛, լռէ... քնացիր...

— Բայց դուն ո՞վ ես... Սիրա՞նն ես...

— Հիւանդապահուհիդ եմ... քնացիր...

— Ա՛խ, Սիրանը կ'ուղեմ... ո՞ւր է քոյրս...

— Կը կանչեմ... բայց դուն քնացիր... Բժիշկը այդպէս պատուիրեց...

— Բժիշկը պատուիրեց... լաւ... ո՞րքան բարի է իմ բժիշկը...

— Դէ՛հ քնացիր... հնա, այդպէս...

Անահիտ քնացաւ: Մօրֆինը աղղած էր, Մօր-
փիոսի դերկը նետելով Անահիտը:

Երկու շարաթէն Անահիտին դէմքը ծածկող վի-
րակապերը քակեցին: Անհետացած էին տգեղ սպի-
ները: Տղեղ կնճիռները սրբուած եւ տափակցած քի-
թը ձեւաւորուած էր: Մէկ խօսքով, Անահիտ վեր-
ստացած էր իր նախկին գեղեցկութիւնը:

— Ա՛խ, Աստուած իմ... Կարելի՞ քան է...
բացադանչեց Անահիտ առաջին անգամ հայելիին
նայելով. — Օ՛խ, անուշիկ հիւանդապահուհիս...
ո՞րքան երախտապարտ եմ Տաքթըր Կապաշին, որ
այսքան յաջող դործողութիւն մը կատարեց...

— Այո՛, մեր բժիշկը Գերմանիոյ էն առաջնա-
կարգ վիրաբոյժն է...

— Ըսէք, խնդրեմ, իսկական Գերմանացի՞ է...

— Այո՛...

— Բայց բնաւ չի նմանիր Գերմանացիներուն...

— Շիտակը ես լաւ չեմ գիտեր անոր իսկութիւ-
նը...

Այդ պահուն Սիրան ներս մտաւ: Անահիտին
փոխուած եւ գեղեցկացած դիմադիծը տեսնելով ըս-
կըսաւ ուրախութենէն ցատկուտել, հինգ տարեկան
աղջնակի մը պէս:

— Ա՛խ, Անահիտ... իմ գեղեցիկ քոյրս... Բո-
լորովին լաւացած ես... եւ մենք քու բուժումդ կը
պարտինք բժիշկի մը, որ...

— Այո՛, Սիրան, չեմ կարծեր, որ պիտի կըր-
նանք փոխարինել անոր աննման ծառայութիւնը:
Հրաշք է... Սիրան, պարզապէս հրաշք է... տես...

— Անահիտ... ես քեզի չըսի՞ թէ բժիշկը հայ
է...

— Միթէ՞...

— Այո՛, այս առաւօտ, առաջին անգամն ըլլա-
լով հետս հայերէն խօսեցաւ... եւ ի՛նչ մաքուր հա-
յերէն...

— Իրա՞ւ... Արդեօք ա՞ն է...

Դուռը բացուեցաւ: Ածիլուած դէմքով երիտա-
սարդ մը ներս մտաւ եւ Անահիտին գեղեցկացած
դէմքը գիտելով՝ յաղթական թօնով ըսաւ հայերէ-
նով.

— Ես ձեզի չըսի՞, որ ձեր նախկին գեղեցկու-
թիւնը պիտի վերստանաք...

— Շաւա՛րչ...

— Անահի՛տ...

Անահիտ նուաղած էր... Երբ ուշքի եկաւ տե-
սաւ, որ Շաւարչ կուլար: Սիրան շուարած՝ դամ-
ուած էր իր աթոռին վրայ... Յետոյ ոտքի ելաւ եւ
ուղղուեցաւ դէպի դուռը:

— Սիրան, ո՞ւր կ'երթաս. — սրտաց Անահիտ,
անոր ետեւէն...

— Վայրկեանէ մը կուգամ. — ըսելով Սիրան
դուրս ելաւ, առանձին ձգելով մերժող եւ մերժուող
սիրահարները:

Անահիտն ալ սկսաւ արտասուել: Երկուքն ալ
կուլային:

— Անահիտ, մի լա՛ր... — խօսեցաւ Շաւարչ,
անոր ձեռքը առնելով իր տաքուկ ափին մէջ:

— Հապա դուն ինչո՞ւ կուլաս, Շաւարչ. — հար-
ցուց Անահիտ, ժպտելով:

— Ոչինչ... Հին օրերը յիշեցի...

— Ներէ՛ ինծի... Շաւարչ... կրնա՞ս ներել...

— Ես չատոնց ներած եմ քեզ Անահիտ... Սէրը,
ճշմարիտ եւ զոհարերող սէրը, միշտ կը ներէ:

— Ա՛խ, ո՞րքան երջանիկ կը դաժամ հիմա... Շաւարշ, ո՞րքան ազնիւ սիրտ ունիս... աւա՛ղ, ես այն ատեն անսիրտ եւ ջահիլ աղջիկ էի... չլըցայ առաւելութիւններդ տեսնել... անխղճօրէն խաղացի ըզդացումներուդ հետ, խաբեցի քեզ եւ ծաղրեցի վիշտը... Ու դուն մոռցեր ես ըսածներս... ու ներեր ես... ու հիմա ալ ազատարարս եւ փրկիչս եղար...

— Անահիտ... մոռցիր անցեալը... ապագային նայիր, Անահիտ... կեանքը նոր կը սկսի քեզի համար:

Անահիտ լռեց, հասկցաւ Շաւարշին բառերուն ետեւ թաղնուած միտքը: Պինդ սեղմեց Շաւարշին ձեռքը եւ դոցեց իր աչքերը: Երջանիկ էր Անահիտ, այդ րոպէին:

Շաւարշ յուզումէն կը դողար... հին սէրը իր ամբողջ թափով արթնցած էր իր մէջ եւ հալած երկաթի պէս կը լափէր իր էութիւնը: Պահ մը վերջ Անահիտ բացաւ իր աչքերը եւ Շաւարշին թարմ ու գեղեցիկ դիմադէին ուղղելով զանոնք, ժպտեցաւ: Որքան անկեղծ էին Անահիտին ժպտացող աչքերը այդ պահուն:

— Ա՛խ, Շաւարշ. — խօսեցաւ ան. — ո՞րքան երջանիկ եմ այս վայրկեանին... ամբողջ աշխարհ իմն է...:

— Անահիտ...

— Այո՛, Շաւարշ... խօսիր...

— Անահիտ... անցեալը մոռնալով, կրնա՞ս սիրել զիս...

— Սիրելու սիրտ ունի՞ս, Շաւարշ...

— Առաջուրնէ ալ աւելի... կրնա՞ս...

— Ա՛խ, Շաւարշ... կեանքս քեզի տալու պատ-

րաստ եմ. երջանկութեանդ համար ամէն ինչ ընելու յօժար եմ... բայց...

— Բայց, ի՞նչ...

— Կը յիշե՞ս, Շաւարշ... քիչ առաջ ըսիր թէ սէրը, ճշմարիտ սէրը, ամէն զոհողութիւն ընելու պատրաստ է...

— Այո՛...

— Կրնա՞ս վերջին զոհողութիւն մը եւս ընել ինձ համար...

— Սմեհայն սիրով... խօսիր...

— Մօտեցիր ինձ, Շաւարշ... հա, այդպէս... Լսիր ինձ, Շաւարշ... կ'աղաչեմ... ինձ մի սիրեր... Ես անարժան եմ քու սուրբ սիրոյդ... մոռցիր ինձ Շաւարշ, ես արժանի չեմ քու կոյս սրտիդ... Ա՛խ, Շաւարշ, կեանքս քեզի տալու պատրաստ եմ... Բայց սէր... սէր մի ակնկալեր ինձմէ... չունիմ ես սէր... Շաւարշ ինձ մի սիրեր... իմ սէրս պղծուած է...

Շաւարշ... դու խոստացար կատարել պահանջս... ուրեմն կատարէ խոստումդ... Սիրէ... Շաւարշ... սիրէ Սիրանը... որ անբիծ է, որպէս ճերմակ շուշանը՝ դարնան առաւօտուն... Սիրէ Սիրանը, որուն սիրտը կոյս է, ինչպէս կոկոն վարդը Մայիսի առաւօտուն... Սիրէ Սիրանը, որ թարմ է, ինչպէս ցորդը, որ կ'իջնէ մանուշակներուն վրայ... Այո՛, սիրէ քոյրս, որ անբիծ ու անարատ է, որպէս հրեշտակները երկնքին: Մի, մի մերժեր զիս Շաւարշ... Սիրանը միայն արժանի է քու կոյս սիրոյդ... Մօտեցիր անոր Շաւարշ... մտերմացիր հետը... անդին դանձ մըն է Սիրանը... զբաւէ անոր սիրտը, որ մաքուր է՝ ինչպէս ձիւնը: Լաւազոյնս պիտի ընեմ ձեր միացումը յաջողցնելու համար: Դէ՛հ, Շա-

ւարչ... կատարէ խնդիրքս... եթէ կը սիրես զիս :

Շաւարչ՝ լուրթեամբ կը լսէր Անահիտին սըրտարուխ խօսքերը, որոնց անկեղծութեան մասին բնաւ չկասկածեցաւ : Այնքան լուրջ էր Անահիտ այդ բոլորէն :

— Անահիտ — խօսեցաւ Շաւարչ...

— Շաւարչ... կ'աղաչեմ... մի մերժեր զիս...

— Անահիտ... ա՞յդ է բաղձանքդ...

— Այո՛, Աստուած վկայ, որ այո՛... Սիրանը միայն արժանի է քու սուրբ սիրոյդ... Սիրանը, որուն խոհալն է ճշմարիտ սէրը...

— Թող քու կամքդ ըլլայ, Անահիտ...

— Ա՛խ, որքան երջանիկ եմ Շաւարչ... փոքրիկ զոհողութիւն մը եւս, ու ես աւելին չեմ պահանջեր... Ո՛վ իմ ազատարարս... համբուրէ զիս... Շաւարչ, վերջին անգամն ըլլալով համբուրէ զիս...

— Բայց, Անահիտ...

— Ա՛խ, համբուրէ զիս... Շաւարչ, ճակատէս համբուրէ զիս. շրթներէս մի համբուրեր... անոնք սրիկայի մը համբոյրներով պղծուած են... ճակատէս համբուրէ, Շաւարչ... ճակատս անրիժ է եւ անարատ... Օ՛խ... այդպէս... անգամ մըն ալ համբուրէ... Շնորհակալ եմ... Թող հայուն Աստուածը երջանիկ ընէ քեզ :

Կէս ժամ վերջ Անահիտ առանձին էր, երջանիկ եւ ուրախ... կ'երգէր... : Սիրան ներս եկաւ եւ հիացաւ քրոջ գլխաւորին վրայ շողացող ուրախութեան վրայ... Իր քրոջ ձայնը մեղեդիի պէս ներգաշնակ էր եւ անսրբալուր : Ուրախացաւ Սիրան, որ կարծեց, թէ Շաւարչ եւ Անահիտ իրենց հինաւորաց սէրը նորոգած էին վերջապէս եւ շուտով պի-

տի ամուսնանային : Անահիտին վերամուսնութեան գաղափարը ուրախութեամբ լեցուց Սիրանին սիրտը :

Անահիտ Սիրանին կողմը դառնալով բացաղանջեց .

— Սիրան, իմ թանկագին քոյրիկս, ո՞րքան երջանիկ եմ այսօր...

— Ես ալ երջանիկ եմ քոյրիկ, այս ի՞նչ բաղդ էր...

— Սիրան...

— Այո՛, քոյր իմ...

— Կը յիշե՞ս... օր մը ինձի խոստացար, որ առանց կամքս առնելու չպիտի ամուսնանաս... մի՞տքդ է...

— Այո՛ :

— Խոստումդ պիտի յարգե՞ս...

— Խոստումս խոստում է...

— Ի՞նչ է կարծիքդ Շաւարչի մասին, Սիրան...

— Իսկապէս...

— Սիրան, եթէ Շաւարչ օրին մէկը քեզի առաջարկութիւն ընէ, կ'ընդունի՞ս...

— ...

— Ինչո՞ւ կը լռես...

— Ես կը կարծէի, թէ դուն եւ ան...

— Լռէ... դուն իմ հարցումիս պատասխան տուր... կ'ընդունի՞ս...

— Բայց չէ՞ որ քու կամքդ չառած ես ամուսնանալու իրաւունք չունիմ...

— Լաւ... ապրիս քոյրիկ... կամքս է որ Շաւարչը սիրես ու ամուսնանանս հետը... հասկցա՞ր

Սիրան: Սիրէ Շաւարշը... քրոջդ աղատարարը...

— Բայց, Անահիտ... թերեւս Շաւարշ...

— Սիրան... կամքս է... հասկցա՞ր...

— ...

Սիրան լռեց: Էռութիւնը համակերպութիւն է: Անցան օրեր, Սիրան եւ Շաւարշ աւելի մտերմացան: Անահիտ հեռուէն հսկեց անոնց մտերմութեան վրայ եւ քաջալերեց անոնց բարեկամութիւնը:

Շաւարշ եւ Սիրան թեւանցուկ, ժամերով կը պտտէին պարտէզին մէջ եւ կը խօսէին երկար, մերթ րնդ մերթ իրարու աչքերուն մէջ կը նայէին ու կը ժպտէին: Անահիտ սրտի անհուն հրճուանքով կը դիտէր անոնց մտերմութեան ճշմարիտ սիրոյ փոխանցումը:

Իրիկուն մը Անահիտ գլխացաւը պատրուակ ընելով չուղեց ընկերակցիլ Սիրանին ու Շաւարշին, որոնք թատրոն գացին, Բօմէօ եւ Ճուլիէթը տեսնելու: Գիշերը ուշ ատեն Սիրան, ուրախ եւ զուարթ Անահիտին սենեակը մտաւ գաղտագողի:

— Սիրան, — բացադանչեց Անահիտ, որ տակաւին քնացած չէր:

— Քոյրիկ ջան, — աղաղակելով, Սիրան վաթթբլեցաւ Անահիտին եւ կրկին ու կրկին համբուրեց զայն:

— Ուրախ ես Սիրան... մի՞թէ...

— Այո՛, Անահիտ... կամքդ կատարուեցաւ... Մենք նշանուած ենք արդէն... տես... սա մատանին... Շաւարշը մատիս անցուց զայն այս գիշեր... Ու մենք շատ, շատ կը սիրենք զիրար... Սէր, սէր... որքան անուշ է սիրելը եւ մանաւանդ սիրուիլը: Ա՛խ, Անահիտ... ո՞րքան երջանիկ եմ...

— Աստուած օրհնէ ձեր անբիծ եւ անարատ սէրը, որմէ ես աւա՛ղ, զրկուեցայ:

— Շարաթէ մը պիտի ամուսնանանք Անահիտ... Գիտե՞ս, Շաւարշ հաւանեցաւ Նիւ Եորք փոխադրուիլ...

— Ա՛խ, Սիրան, դուն չես հասկնար... ես քեզմէ աւելի երջանիկ եմ այս րոպէիս... պարտքս վըճարեցի տոկոսովը...

Շարաթ մը վերջ, Պէրլինի հայկական եկեղեցի-
ին մէջ պատկուեցան Սիրանն ու Շաւարշը, ընտրեալ
բարեկամներու հոծ բաղմութեան մը ներկայու-
թեան:

Անահիտ, սպիտակ հագուած, ներկայ եղաւ պը-
սակազրութեան հանդէսին, եւ ժպտեցաւ քաջ զին-
ուորի մը պէս: Անկեղծօրէն օրհնեց նորապսակ ամու-
լը եւ սրտանց երջանկութիւն մաղթեց անոնց:

Սիրուն հարս մը եղած էր Սիրան: Շաւարշ հը-
պարտութեամբ կը գիտէր իր գեղեցիկ եւ անրիժ-
շուշանը յիշեցնող հարսը, զոր Անահիտէն աւելի
բուռն սիրով սկսած էր սիրել: Կը կարծես թէ Սի-
րան ու Շաւարշ իրարու համար ստեղծուած էին:
Անոնց ճաշակը, նկարագիրը, բարոյականի ըմբռ-
նումները գրեթէ նոյնաման էին: Այս երկուքը,
կոյս սրտերով մօտեցած էին եւ իրարու հետ կազ-
մած էին գաղափարական ամուլ մը:

Հարսնեւորները մեծ հիացումով դիտեցին նո-
րապսակները եւ սրտանց շնորհաւորեցին զանոնք,
մաղթելով անոնց՝ խաղաղ եւ երջանիկ բոյն մը:

Անահիտ նորապսակներուն ի պատիւ մեծ խըն-
ջոյք մը տուաւ այդ գիշեր, Պէրլինի առաջնակարգ
մէկ հօթէլին մէջ: Շատ հաճելի ժամանց ունեցան
բոլոր ընտրանի հրաւիրեալները: Կերան ու խմեցին
եւ պարեցին մինչեւ կէս գիշեր:

Պահ մը, Անահիտ եւ Շաւարշ առանձին մնացին

պարասրահին մէկ անկիւնը: Շաւարշ խօսեցաւ տ-
նոր:

— Անահիտ, սիրելի քենիս, երբ Նիւ Եորք հաս-
տատուինք, պէտք է որ մեզի հետ ապրիս...

— Ինչո՞ւ չէ: — Ըսելով՝ Անահիտ շնորհաւորու-
թեան հեռագիրները աչքէ կ'անցնէր: Այդ հեռագիր-
ներէն մին Անահիտին ուղղուած էր: Նիւ Եորքէն ե-
կած այդ հեռագիրը տակն ու վրայ ըրաւ Անահիտին
խաղաղութիւնը:

Հեռագիրը կ'ըսէր. —

Անահիտ,

Ձեր նախկին ամուսինը, Սուրէն՝ Սինկ Սինկի
բանալէն փախուստ տուած ատեն գիշերապահ պա-
հակին կողմէ գնդակահար սպաննուած է: Աչքերնիդ
լոյս...:

ՎԱՅՈԼԻԺ ՊԸՐՔԻ

— Աւա՛ղ... վրէժս չկրցայ լուծել ձեռքովս...
մուտաց Անահիտ ինքնիրեն... Ուրեմն կեանքը ար-
ժէք չունի այլեւս... աւելի երկար ապրելու ոեւէ
չարժանիթ չմնաց այլեւս... վայրկեան առաջ պէտք
է վերջ տալ այս կեանքին: — այսպէս խորհելով
հանդերձ՝ Անահիտ արտաքնապէս իր պաղարիւնը
պահելով ժպտալիւ խօսեցաւ Շաւարշին. — Բայց
ո՞չ, սիրելի փեսաս... չեմ ուզեր ձեզի հետ ապրել
... նորապսակները առանձին ապրելու են... Ես
ձեզմէ հեռու ապրելով աւելի երջանիկ կը զգամ...
Այո՞... այս բոլորէն որոշեցի ձեզմէ շատ հեռու ապ-
րել... Բայց վստահ եղէք, որ սիրտս միշտ ձեզի
հետ պիտի ըլլայ...

Հրաւիրեալներուն մէկ մասը մեկնած էին ար-
դէն: Մնացեալներն ալ կը մեկնէին: Հարս ու փեսան

դերան քով դերք բռնած՝ հրաւիրեալները ճամբու
կը դնէին: Առիթէն օգտուելով՝ Անահիտ երկար նա-
յեցաւ Շաւարշին լայն ուսերուն եւ սեւ զանգուրնե-
րուն եւ խորունկ հառաչելով, արանց նշարուելու
հեռացաւ պարասրահէն եւ քաշուեցաւ իր սենեակը:
Հապճեպ կերպով մի քանի տող բան գրեց թերթ մը
թուղթի վրայ եւ դայն սեղանին վրայ աչքի զարնող
տեղ մը դրաւ:

Յետոյ, առանց վարանումի զարակէն փոքր
սրուակ մը վերցուց եւ մէկ ումպով պարպեց անոր
պարունակութիւնը: Կուլ տուաւ եւ սեղմեց զանգա-
կին կոճակը մի քանի անգամ: Հայելիին առջեւ
կանգնած գիտեց իր նօճիի նմանող սլացիկ հասա-
կը: Հիացումով եւ հոգեկան զոհացումով նկատեց
իր զիմազմին նորաստեղծ գեղեցկութիւնը: Համ-
բոյր մը նետեց ինքնիրեն եւ առանց ձայն ծաղուն
հանելու փոփոցեալ անկողնին վրայ:

Թոյնը սկսաւ ներգործել: Յնցուեցան եւ պրկը-
ւեցան անոր մկանունքը եւ սիրուն աչքերը սառե-
ցան, լայնցուած սեւ բիրերով... մարմինը պաղ
քրտինքով ծածկուեցաւ, զաղբեցաւ անոր սրտին
տրոփելներ եւ Անահիտ իր վերջին շունչը փչելով՝
մեռաւ:

Աճապարանքով ներս վազող սպասուհին մեռած
դտաւ Անահիտը, որ մարմարէ արձանի մը պէս
պառկած էր անկողնին վրայ:

Շաւարշ եւ Սիրան, փեսան եւ հարսը, վերջին
հիւրերը ճամբու դնելէ վերջ, ձեռք ձեռքի տուած,
ճռուողելով, մարմարեայ աստիճաններէն վեր կը
կը բարձրանային, մեղրալուսնի ճամբորդութեան
համար պատրաստուելու մտքով:

Սպասուհին, սարսափահար դէմքով զիմաւորեց
զանոնք եւ հեւքոտ շեշտերով պատմեց եղելութիւնը:

— Վա՛խ, Անահիտ... վա՛խ քոյրիկս... — պո-
ռալով Սիրան Անահիտին սենեակը մտաւ: Շաւարշ
հետեւեցաւ անոր: Պահ մը վերջ երկուքն ալ Անա-
հիտին սենեակն էին:

Մեռած էր Անահիտ, Սիրանին քոյրը, Շաւար-
շին նախորդ սիրուհին: Անոր սիրուն աչքերը կը
նայէին անթարթ դէպի երկինք: Ժպտը անհետա-
ցած չէր տակաւին անոր դալունկ շրթներէն, որոնց
մէջէն կ'երեւնային Անահիտին մարգարտանման գե-
ղեցիկ ակոսաները: Գեղեցիկ Անահիտին մահն ան-
զամ սիրուն էր: Քնացողի մը երեւոյթն ունէր ան:

Սիրան ինկաւ թիկնաթոռին վրայ եւ սկսաւ ար-
տասութիւն հեղեղներ հոսեցնել: Շաւարշ, բժիշկի մը
յատուկ սառնասրտութեամբ մօտեցաւ դիակին,
բռնեց անոր պաղ բազուկը... Դադրած էր բազկե-
րակը:

— Մեռած է... — խօսեցաւ Շաւարշ, բժիշկի յա-
տուկ պաղարիւնութեամբ: Սակայն դիւրին էր նըշ-
մարել արցունքի երկու խոշոր կաթիլներ, որոնք կը
գլտորէին բժիշկին ալիքներէն:

— Վա՛խ, քոյրիկս... իմ թանկագին քոյրիկս,
Անահիտ... — հեկեկալով կ'աղաղակէր Սիրան, նորա-
պսակ հարսը, որուն նոր կեանքը մահով սկսած էր:

Շաւարշ զուր տեղ կը ջանար միխթարել Սիրա-
նը, որ բարձրաձայն կ'ուլար: Շաւարշն ալ կ'ուլար
լուռութեամբ: Մինչ Անահիտ կը ժպտէր... Մահը կը
ժպտէր...

Պահ մը վերջ Սիրան մեծ ճիգով ոտքի ելաւ,
սրբեց իր աչքերը խեղդող արցունքը եւ մօտեցաւ Ա-

նահիտին դիտելին, որ պաղ էր սառնի նման եւ անշարժ՝ մարմարի պէս :

Սիրան ծոցեցաւ եւ համբուրեց Անահիտին ցուրտ շրթները եւ «երթաս բարեաւ քոյրիկ ջան» լսելով դարձաւ Շաւարշին, որ ձեռքը թուղթ մը բռնած կը սպասէր գլխիկոր :

— Անահիտին հրաժեշտի նամակն է Սիրան. — լսելով Շաւարշ թուղթ մը երկարեց իր կնոջ : Երկուքը միասին սկսան կարգաւ Անահիտին հրաժեշտի գիրը, որ կ'ըսէր. —

Սիրելիներս, Սիրան եւ Շաւարշ. —

Ամբողջ սրտովս կը շնորհաւորեմ ձեր ճամարիտ սիրոյ վրայ հիմնուած ամուսնութիւնը : Աստուած օրհնէ ձեր անկեղծ սէրը եւ երջանիկ ընէ ձեզ : Եթէ կ'ուզէք յիշատակս վառ պահել, ձեր առաջին աղջիկ դաւակին անունը Անահիտ դրէք :

Մնացէք բարեաւ սիրելիներս... Ես կը մեկնիմ, որովհետեւ ինծի համար կատարելիք պարտականութիւն չմնաց այլեւս : Նիւ Եորքէն եկած հեռագիրները աչքէ անցուցէք... եւ դուք կ'իմանաք թէ ինչ ըսել կ'ուզեմ : Ուրեմն ազատ կամքովս եւ սրտի դուհունակութեամբ վերջ կուտամ կեանքիս... Աստուած պիտի ներէ ոճիրս...

Ինծի համար բնաւ մի արտասուէք սիրելիներս : Աճիւններս տարէք Նիւ Եորք եւ թաղեցէք հօրս դերեզմանին քով : Ամբողջ հարստութիւնս, որ հօրմէս ժառանգեցի, կը կտակեմ աղքատ ուսանողներու ֆօնտի մը գոյացման համար : Այդ ֆօնտին եկամուտով արժանիքաւոր, սակայն աղքատ եւ աննեցուկ հայ ուսանողներ դրկեցէք բժշկական վարժարան : Խնդիրք մը եւս... կ'աղաչեմ, մի մերժէք, վեր-

ջին բաղձանքս : Գերեզմանիս վրայ յղկուած կրանիթէ քար մը դրէք եւ անոր վրայ փորագրեցէք. — Աստուած հանդէի Անահիտ, դորդաւաճառին աղջիկը, որ Սէր Աստուածը մոռնալով պաշտեց Մամոնան :

Այսքան...

Մնացէք բարեաւ սիրելիներս... Աստուած օրհնէ ձեզ... Միշտ սիրով եւ փոխադարձ զոհողութեամբ ապրեցէք : Ներեցէք ինծի...

ԱՆԱՀԻՏ

* * *

— Սիրան... սիրելի հարսս...

— Շաւարշ... գլխուն թագը...

— Եկուր կրկնէք մեր բանաստեղծ Շանթին աննման խօսքերը միաբերան...

— Մահը իր ճամբով, կեանքը իր ճամբով :

— Սիրան, թագուհիս...

— Շաւարշ, իշխանս...

— Եկուր մեր նոր կեանքին համար կարգախօս մը ընտրենք :

— Լա՛ւ, փոխադարձ զոհողութեամբ եւ միշտ սիրով, յառա՛ջ... դէպի բարձրագոյն բարին, կատարելութիւնը :

Սիրան եւ Շաւարշ, ժամերով թեւանցուկ պտուեցան հօթէլին պարտէզին մէջ : Երկուքն ալ լուռ էին : Սակայն անոնց սիրող հոգիները հաղորդակցութեան մէջ էին, իրարու հետ : Անահիտին ուրուակաւնը կը հսկէր անոնց վրայ :

Շատրուանին քով կանգ առին : Շաւարշ խանդաղատանքով դրկեց իր նազելի հարսը եւ նայելով անոր ծով կապոյտ աչքերուն, բացականչեց.

— Սիրան... իմ սիրուն հարս... որքան զեղեցիկ ես...

Այսպէս ըսելով, կրկին ու կրկին համբուրեց անոր թաւանման շրթներէն, որոնք փոխանակեցին Շաւարշին կրակոտ համբոյրները։ Այսպէս, համբուրուեցան երկար եւ երկուքը միարեւրան կրկնեցին անգամ մըն ալ իրենց նոր կեանքին նորազոյն կարգախօսը։ — Փոխադարձ զոհողութեամբ եւ միշտ սիրով, յառաջ... դէպի բարձրագոյն բարին, կատարելութիւնը...

(վ Ե Ր Զ)

ԲԺՇԿԱ - ԱՌՈՂՋԱՀԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐՈՒ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՏԵԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ

Լաքակազմ եւ պատկերազարդ, 250 էջնոց գիրք մը, որ նուիրուած է մանուկներու առողջապահութեան, ակտաքանութեան եւ արգելիչ դարմանումին։

ԳԻՆ 2 ՏՈՒԱՐ

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

Զորս հարկւր մեծադիր էջնոց խոշոր հատոր մը, որ կը պարունակէ ԲԺ. Ա. Արէլեանի հայերէն քերթերուն մէջ, հինգ տարուան շրջանի մը մէջ, հրատարակուած բազմաթիւ բժշկական պատմութեաները, ատուիսները, նոքերն ու խոհերը։

ԳԻՆ 2 ՏՈՒԱՐ

ԵՐԿՈՒՔԸ ՄԻԱՄԻՆ 3 ՏՈՒԱՐ:

Դիմել հեղինակին՝

Dr. A. APELIAN

232. Trapelo Rd.
Belmont, Mass.

կամ, 536 Tremont St.
Boston, Mass.

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

1. Հայ Մայրերու Մենտորը: Սպառած:
2. Հեփիմարան: Սպառած:
3. Մատեան Մանկանց:
4. Հնգամեայ Զրոյցներ:
5. Անահիտ կամ Ամերիկահայ Ֆլեփփերը: Վէպ:
6. Կարմիր Մայրապետը: Թարգմ. վէպ:
7. Թելմա: Թարգմ. վէպ:
8. Զմրուխտ Մատանին: Վէպ, անտիպ:
9. Աշ-Գար: Վէպ, անտիպ:
10. Ամերիկահայ Մտաւորականը: Վէպ, անտիպ:
11. Քէսապ եւ Իր Գիւղերը: Անտիպ:
12. Զինուորական Յուշեր: Անտիպ:
13. Հիւանդին Խոհանոցը: Անտիպ:

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Այս վէպին կողքը զարդարող նկարը կը պատկանի Օր. Աննէթ Ճէգաիրլեանին, որ քաղաքի նկարներու մէջէն առաջնութեան մրցանակը շահեցաւ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0321216

1/2

16.642

891.99

W-13